



پوهاند رښتین نظری د هغه د مرکو په هېنداره کې



Ketabton.com

۱۳۹۴ لمریز کال

ذکریا ملاتړ

د پوهاند رښتین نظریې

(د مرکو په هنداره کې)

لیکوال:

زکریا ملاتړ

۱۳۹۴ ل کال



کتاب پېژندنه:

- د کتاب نوم: د پوهاند رښتین نظریې (د مرکوپه هېنداره کې)
لیکوال: زکریا ملاتړي
خپروندی: د افغانستان ملي تحریک، فرهنگي خانګه
وېبپاڼه: www.melitahrik.com
ډیزاینګر: ضیاء ساپی
پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید
چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ کال: ۱۳۹۴ ل کال / ۲۰۱۵ م
د تحریک د خپرونو لړۍ: (۴۴)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسوولیت لیکوال پورې اړه لري.

دلار بنود استاد نظر

دنيا غلي زكريا ملاتر د ماستري، تېزس (د پوهاند صديق الله رښتین نظريې دهغه د مرکو په هنداره کې) په درې برخو کې ليکل شوی او بشپړ شوی دی.

په مخنيو خبرو او سرريزه کې د دې رسالې د ليکنې اهداف او د منځپانگې موضوعات په ښه توگه څرگند او روښانه شوي دي.

همدارنگه په لومړۍ برخه کې د پوهاند رښتین ژوند ليک، يعنې دهغه د ژوند ټول اړخونه، ادبي او فرهنگي مصروفيتونه، رسمي دندې او د آثارو مکمل فهرست او نور اړوند موضوعات په کروڼولوژيک ډول بيان شوي دي. په دې څپرکي کې د څېړنې د پرتليز او تشریحي میتود څخه کار اخیستل شوی دی.

په دویمه برخه کې د پوهاند رښتین مرکې راغلي دي، ليکوال په دې برخه کې زیات زیار ویستلی او د پوهاند رښتین په مرکو پسې ګرځېدلی، هغه یې راټولې کړي دي، د تکراري مرکو له راوړلو څخه یې ډډه کړې او اته مرکې یې د لاسوهنې پرته کټ مټ رانقل کړي دي. هغه مرکې چې لاس ته نه دي ورغلي دهغو یادونه یې هم کړې ده. د دې رسالې د ليکلو هدف همدا دویمه برخه جوړوي، ځکه دارواښاد پوهاند رښتین ټول نظریات، د پښتو

ژبې دادبې يون او پرمختگ پړاوونه ، ځوان او راتلونکي نسل ته دهغوی لارښوونې او مشورې ددې برخې عمده منځپانگه جوړوي .
دریمه برخه دپوهاند رښتین په اړه دنورو پوهانو نظریاتو ته ځانگړی شوی دی ، ددې برخې موضوع ډېره لویه او پراخه ده ، ځکه دپوهاند رښتین دادبې او علمي شخصیت په اړه دهغه په ژوند او تروفات وروسته ډېرو لویو لویو پوهانو ، عالمانو ، څېړونکو ، قومي او سیاسي مشرانو خپل نظریات ، اندونه او د عقیدت پېرزونې څرگندې کړي دي .
دتبیس لیکوال په دې اړه ډیر زیات زیارو ویستلی مهم او گټور نظریات یې راټول کړي او په دې برخه کې یې ځای کړي دي .
دتبیس په پای کې نتیجه ، وړاندیزونه ، مناقشه او د ماخذونو فهرست ، چې د الفبا په ډول ترتیب او لیکل شوی ، راغلی دی .
زه دښاغلي زکریا ملاتړ دماستری ، تبیس بریالی او دهر اړخه پوره او گټور ارزوم او نوموړي ددغه زیار او زحمت په بدله کې دماستری دتحصیلی درجې وړ او مستحق گڼم .

په درنښت

پوهاند ډاکتر زبورالدین زبور

مخني خبرې

د علامه پوهاند رښتین بابا له درانه نامه سره له ډیر پخوانه اشنا وم، ځکه دهغوی دکورنۍ ځینې غړي به د ژمي په موسم کې د پوهاند ډاکتر زیور ځای (کوټ) ته راتلل.

خو د پوهاند صاحب سره زما کتل هغه وخت وشول چې کله زه دکابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په لومړي ټولگي کې محصل وم داد (۱۳۵۳) لمریز کال پیل و.

مونږ د پښتو څانگې محصلینو به هغه وخت د پوهاند صاحب ټولې لیکنې او کره کتنې په شوق او مینه سره لوستلې.

په دې دوران کې به مونږ کله کله دهغوی کور ته هم تللو. هغه هیڅ وخت مونږ یوازې او ځانته نه ولیدلی ډله ډله سپین ربري مشران او لیکولان به یې هروخت میلمانه وو، مونږ به یوازې هلته د مشرانو خبرې اوریدې او بیا به ترې رخصت شو.

کله چې په افغانستان کې دد اخلی او خپلمنځي جنگونو اور بل شو او خلک دکورونو په پرېښودلو مجبور شول نو پوهاند صاحب هم لومړی ننگرهار او بیا پېښور ته هجرت وکړ. دمهاجرت په کلونو کې به زه په هفته کې یو ځلې حتمي د پوهاند صاحب لیدلو ته تلم او دروانو پېښو او ادبي غونډو گذارش به مې ورته ورکاوه هغه به زما په راتگ ډیر خوشالیدو، ترډیروخت پورې به ورسره په خبرو اترو بوخت وم.

ماته به يې دا خبره تل کوله چې که ته يو ځلې په هفته کې زمونږ کورته رانه شې نوزه به درنه خفه يم.

کله چې پوهاند صاحب د پېښور په ليدې ريډينگ روغتون کې بسترو زه او استاد محمد اصف صميم دواړه په يو وخت پوښتنې ته برابر شو، نوردوستان هم راغلي وو. دهغه ډيره زياته تبه وه خبرې يې ښې نه شوې کولې، پر کاله پروت و.

په ډير تکليف سره يې دا وويل (زه ډير ناروغ يم څه به کيږي تاسو به څه کوئ) صميم صاحب په ځواب کې ورته وويل چې مونږ به درته دعا کوو او شيرخان به درته دوا (دارو) کوي مونږ رخصت شو او شيرخان هم مونږ سره تريو ځايه راغی. په دې ورځو کې د پوهاند صاحب د پښتو ادبياتو تاريخ دويم ځلې له چاپه راوتی و، ددې کتاب بيا چاپول د پوهاند صاحب ډير ارمان و، هغه ورته ډير خوشحاله و او په لاس کې به يې کلک نيولی و او کتلو به يې.

پوهاند صاحب د ژوند په وروستيو لسو کلونو کې چې روغتيايي حالت يې د ډاډ وړنه و، د زړه تکليف او تشویش يې دواړه درلودل نوزياته غوښتنه او هيله يې وه چې دمطبوعاتو او خپرونوله لارې خپل نظريات، تجربې او د پښتو ژبې د ترقۍ او پرمختگ لارې چارې راتلونکي نسل ته په گوته کړي، چې ددې رسالې دويمه برخه د همدې موضوع په اړه ده. په دې برخه کې د پوهاند رښتین اته مرکې چې په مختلفو وختونو کې يې دمختلفو ورځپاڼو، جريدو، او مجلو سره کړي بې له کوم تغيير او لاس وهنې پرته کټ مټ په تاريخ وار ډول راغلی دي.

همدارنگه د علامه رښتین بابا په ژوند، فن او ټولو ادبي خدمتونو باندې څه ليکل په يوه رساله يا يو کتاب کې نه ځايږي بلکې څو کتابونه ورباندې ليکل کېدای شي.

درسالي په پای کې پایله او وړاندیزونه او دماخذونو فهرست هم دالفبا په ترتیب سره وړاندې شوی دی، داوه ددې رسالي د موضوعاتو او ځانگړنو په اړه یوه لنډه یادونه، چې په پورته توگه وړاندې شوه. پته دې پاتې نه وي، چې ددې رسالي په تکمیل او بشپړونه کې مې دخپل لارښود استاد بناغلي پوهاند ډاکټر زبورالدین زبور له لارښوونو څخه پوره گټه اخیستې او زه یې دلارښوونو مننه کوم. په پای کې دخپلې استادې پوهندوی ډاکټر زرغونې او عبدالظاهر شکیب څخه مننه کوم، چې ددې تیزس دماخذونو په برابرولو کې یې زما سره پوره مرسته کړې ده.

په درنښت

زکریا ملاتړي

لړليک

مخ	سرليک
۱	سريره
۷	د پوهاند رښتین پیژندلیک (زوکړه او زده کړه)
۱۲	د رسمي ماموریت دوره
۱۸	په علمي غونډو او کانفرانسونو کې گډون
۲۰	ستاينليکونه او نښانونه
۲۱	آثار او لیکنې
۲۷	مړینه او مزار
۳۰	د پوهاند رښتین مرگې
۳۰	د جرگې مجلې سره مرگه
۳۵	د شهادت (اردو) ورځپاڼې سره مرگه
۴۲	د سپیدې مجلې سره مرگه
۴۸	د لیکوال مجلې سره مرگه
۶۹	مخ په مخ رسالې سره مرگه
۷۴	د وفا جريدې سره مرگه
۷۷	مرگه نامه رسالې سره مرگه
۸۱	د خاورې جريدې سره مرگه
۸۵	پوهاند رښتین د بهرنیو پوهانو په نظر
۹۴	پوهاند رښتین د افغانستان او کوزې پښتونخوا د پوهانو
۱۵۲	پایله او لنډيز
۱۲۳	وړاندیزونه
۱۲۵	مناقشه
۱۲۸	اخځليکونه

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كابل د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملى كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

سريزه

ارواښاد پوهاند رښتین دڅه د پاسه نیمه پېړۍ د پښتو ژبې او ادب خدمت په ډېر اخلاص سره کړی دی ، هغه په پښتو ژبه ډېر مټین و ، د پښتنو او د پښتو ژبې په نقصان خفه کېدلو ، دخپل یو اثر (پښتو نثر هنداره) په سريزه کې یې داسې لیکلي دي :

که مې دا خدمت پښتو لره پکار شي
پښتانه پرې هم له خوبه را بیدار شي
نو هله به مې خدمت ونیسي ځای څه
څه ناڅه به مې زړگی هم په قرار شي

لومړی تر هرڅه وړاندې ، چې ددې تېزس په موضوعاتو باندې رڼا واچول شي ، بې ځایه به نه وي ، چې دمرکو په اړه هم څه ناڅه وغږیږو .
مرکه : هغه ژورنالستیک صنف دی ، چې د بیلابیلو هدفونو له پاره تر سره کیږي ، خو اساسي هدف په کې دمعلوماتو راټولول دي .
مرکه په لغت کې هم صحبتۍ او گډې ناستې ته وايي .
او په اصطلاح کې هغه خبرې اترې ، چې دیوه ټاکلي هدف په رڼا کې د سمو او باوري معلوماتو دراتولولو له پاره دیو یا ډیرو کسانو سره دهغوي دفن ، مسلک او تخصص په ساحه کې تر سره کیږي ، مرکه وايي .

مرکه ډیر اوږد تاریخ لري ، چې لرغونتیا یې پخواني یونان ته رسیږي ، دغه فن په ابتدايي بڼه د لرغوني یونان دمشهور عالم او فیلسوف سقراط له خوا رامنځته شوی دی .

نوموړي به تل د اهڅه کوله ، چې مقابل لوری (حریف) له دې لارې نه مات او په دې وپوهوي ، چې په هیڅ نه پوهیږي .

مرکه د پوښتنو او ځوابونو په بڼه په ډله ییزو رسنیو کې کټ مټ خپریږي . څرنگه ، چې یو ژورنالست یا خبریال هر وخت نه شي کولای ، چې هره پېښه په خپله ویني یا هرې غونډې او مجلس ته ورشي ، نو له همدې امله هغه دې ته اړ کیږي ، چې د پېښې یا موضوع په اړه مؤثق او باوري معلومات له عیني شاهدانو او یا له هغه چا چې په دې اړه بشپړ او دقیق معلومات لري ، د مرکې په وسیله ترلاسه کړي او بیا یې د رسنیو له لارې نورو ته وړاندې کړي .

کله داسې هم کیږي ، چې د راپورتاژ تهیه کونکی لو مړی د مرکې له لارې معلومات ترلاسه کوي او بیا د هغه معلوماتو له مخې راپورتاژ برابروي . او کله داسې هم کیږي ، چې یو خبریال د علمي او تحقيقي مسایلو په څېړنه کې دې ته اړ کیږي ، چې د اختصاصي او مسلکي موضوعاتو په اړه د مسلکي او تجربه لرونکو کسانو سره مرکې ترسره کړي او په دې توګه خپله معلوماتي پانګه زیاته او څېړنیزه دنده ترسره کړي .

نو پردې اساس ویلای شو ، چې د معلوماتو د راټولولو له پاره مرکه ترټولو بڼه او اغېزمنه وسیله ده . (۱۳۱:۳۲ ، ۱۳۲)

د مرکې د تاریخچې په اړه د دې لنډې یادونې وروسته بیرته خپلې اصلي موضوع ته راځو .

د پوهاند رښتین نظریې دهغه د مرکو په هنداره کې رساله په درې برخو کې لیکل شوې ده.

په لومړۍ برخه کې دارو اېنډ پوهاند رښتین ژوند لیک راغلی دی، په دې برخه کې دارو اېنډ د ژوند پوره حال احوال د پیدائش څخه تر وفات پورې ټول په مفصل ډول بیان شوی دی، دنثراو نظم بېلگې یې وړندې شوي او د ټولو آثارو فهرست یې راغلی دی.

په دوهمه برخه کې د پوهاند رښتین اته ادبي او سیاسي مرکې بې له کوم تغیر او لاسوهنې پرته کټ مټ په تاریخ وار ډول راغلي دي.

په دې مرکو کې له تکراري مرکو څخه یوازې یوه مرکه انتخاب شوې او تکرار مرکه یې نه ده راوړل شوي، خو دا څرگنده شوې چې دا مرکه په کومو کومو ځایونو کې نشر شوې دی. دا مرکې د تېز اصلي او اساسي موضوع جوړوي، ځکه چې د پوهاند صیب نظریات او افکار په کې په مفصل ډول راغلي دي.

ددې رسالې دریمه برخه پوهاند رښتین دنورو پوهانو په نظر سرلیک ته ځانگړې شوی دی. په دې برخه کې یوازې دلویو او نامتو لیکوالانو نظریات او د عقیدت څرگندونې راغلي او په دوه برخو ویشل شوی دی، لومړۍ برخه یې د بهرنیو پوهانو نظریات دي، چې دانظریات زیاتره نوموړي ته دهغه په ژوند د لیکونو او پیغامونو په وسیله څرگند شوي دي. ددې څپرکي په دوهمه برخه کې دهېواد او لرې پښتونخوا د نامتو لیکوالانو، سیاسي او قومي مشرانو نظریات او د عقیدت څرگندونې د پوهاند رښتین په ژوند او تروفات وروسته ډالۍ شوي دي.

د موضوع شالید :

د پوهاند رښتین مرکې تر اوسه پورې هیچانه وې راټولې کړې دا مرکې هغوی زیاتره د ژوند په وروستیو کلونو کې کړې وې ، استاد د زړه تکلیف او تشویش دواړه درلودل ، هیله یې دا وه ، چې د مرکو له لارې دخپلو ټولو معلوماتو او نظریاتو څخه ځوان او راتلونکی نسل خبر کړي .
څرنگه چې په دې مرکو کې د پښتو ژبې او ادب د پرمختګ ټول بهیر په مکمل ډول تشریح شوی ، نو له دې امله اړین وو ، چې دا گټور کار ترسره شي .

د پوهاند رښتین په ژوند ، فن او نورو ادبي خدمتونو باندې هم ډېرو پوهانو کار کړی دی ، په لومړي ځل استاد بېنوا داوسني لیکوال په لومړي ټوک ۴۷۳-۴۹۳ مخونو کې په تفصیل سره معرفي کړی دی .

دهغه تر وفات وروسته دلرې او برې پښتونخوا ډېرو لیکوالانو د استاد رښتین په باره کې خپل نظریات او د عقیدت پېرزوینې په نظم او نثر دواړو کې وړاندې کړي دي او بیا داټولې لیکنې (د لوی استاد پوهاند رښتین یاد) په ټولگه کې چې (۴۹۰) مخونه لري .

همدغه شان یوه بله ټولگه ، چې (د علامه پوهاند رښتین بابا یاد) نومېږي او (۲۹۷) مخونه لري ، همدارنگه (د پوهاند رښتین ژوند هنداره) اثر ، چې (۱۸۲) مخونه لري .

په پورتنیو درې واړو آثارو کې چې د پوهاند رښتین تر وفات وروسته لیکل شوي دي ، ما په خپل دې تیزس کې دیادو شویو درې واړو ماخذونو څخه استفاده کړې ده او پاتې نور معلومات مې د سبا ستوري مجلې د ۱۳۷۹ څخه تر ۱۳۸۱ کلونو د کلکسونو څخه راخیستي دي ، پاتې دې نه وي ، چې د پوهاند رښتین دیو ناچاپ اثر (د رښتین ژوند پېښې) اثر څخه

هم په دې تيزس کې گټه اخیستل شوې ده او د پوهاند رښتین مرکې مې له مختلفو ورځپاڼو ، جریدو ، مجلو او ځانگړو رسالو څخه راټولې کړي دي .
د لیکنې مواد او لارې چارې :

څرنگه چې ما د ماسترۍ د تیزس دا موضوع دارواښاد پوهاند رښتین تر وفات وروسته لیکلې ، نو د پوهاند صیب تر وفات وروسته دهغه دادبي فرهنگي او علمي خدمتونو په درناوي کې ډېرې لویې لویې یادغونډې او سیمینارونه د هېواد دننه او بهر جوړ شوي او په ویاړيې فوق العاده خپرونې ، علمي او ادبي کتابونه چاپ شوي دي ، چې دهغو ټولو څخه په دې رساله کې استفاده شوې ده ، بله خبره ، چې دلته یې یادونه ضروري گڼم دارواښاد پوهاند رښتین دا مرکې دیوې ورځپاڼې ، جریدې ، مجلې او یا یوې رسالې سره په یو وخت نه دي تر شوي ، بلکې د امرکې ورسره په مختلفو وختونو کې شوي دي ، ما په دې برخه کې ډېر زیار گاللی ، چې دورځپاڼو ، جریدو او مجلو د ټولو کلونو کلکسونونه تر نظر تېر کړم او دا مرکې ورڅخه راو باسم ، دارواښاد پوهاند رښتین له خپلو اثارو څخه هم په کې استفاده شوې ، اوسني لیکوال ، درښتین ژوند هنداره ، د لوی استاد پوهاند رښتین یاد ، د علامه پوهاند رښتین بابا یاد او نورو گڼو لیکوالو او پوهانو د لیکنو او خپرونو څخه استفاده شوې ده ، چې د دې رسالې په پای کې د ما خذونو په فهرست کې یې یادونه راغلې ده .

ددې رسالې په لیکلو کې زیاته هڅه شوې ، چې د لومړي لاس منابعو څخه کټ مټ پرته له کومې لاس وهنې دغه مرکه رانقل شي او د خپرنې د تشریحي او پرتلیز میتود څخه په کې زیاته استفاده شوې ده ، ځکه موضوع د نوعیت او کره توب له مخې له همدې میتود سره تړاو درلود .
د لیکنې موخه :

دارو انباد پوهاند صدیق الله رښتین په ژوند داسې تصمیم نیول شوی و ، چې په ۱۳۷۷ ل کال داوړي په موسم کې دهغه په ژوند د مرحوم د علمي او فرهنگي او ادبي خدمتونو په ویاړ یو علمي - څېړنیز سیمینار د افغان نشراتي مرکز له خوا د بناغلي حاجي سید داود په نوبت جوړ شي ، مگر په اوړي کې د زیاتې گرمۍ او د پوهاند صیب دناروغتیا له کبله دغه سیمینار د همدې کال د ژمي موسم ته وځنډیده ، په دې سیمینار کې ما ته د پوهاند رښتین د مرکو موضوع وټاکل شوه ، هغه وخت چې ما د امرکې کتلې وې ، نو د برې گټورې او د معلوماتو څخه ډکې وې ، نو تصمیم په دې ونیول شو ، چې یو وخت به دا امرکې راټولوم ، چې له یوې خوا به د امرکې له ورکېدو څخه خوندي شي او له بلې خوا به د پښتو ژبې د ترقۍ او پرمختګ مختلفو پړاوونو څخه راتلونکې نسل خبر او گټه واخلي ، نو په همدې موخه مې دخپلې ماسترۍ د تیزس لپاره همدا موضوع د پوهاند ډاکټر زبور په لارښوونه د ماسترۍ بورډ ته وړاندې کړه او د محترم بورډ تر تائید وروسته مې دهغې په لیکنه او سپړنه پیل وکړ .

د پوهاند رښتين پېژند ليک

الف: زوکړه او زده کړه:

ارواښاد پوهاند صديق الله رښتين د پښتو ژبې او ادب سترليکوال محقق، اديب او نقاد، له پنځو ادبي ستورو څخه يو ځلاند ستوری چې شپيته کاله يې د پښتو ژبې او ادب د اسمان لمن پخپلو روښانه وړانگو سره ښايسته کړی وه.

ارواښاد په ۱۳۹۸ل کال د مومندوپه ازاده علاقه غازي آباد کې زيږيدلی دی. د مولوی تاج محمد خان چې په مهتم صيب مشهور و زوی دمیر احمد خان لمسی د محمد اکبر خان کړوسی او د شاه جهان خان کودی او په خټه سلیمان نخیل دی.

هغه وخت چې دهند آزادي غوښتونکو د مولانا محمود الحسن په فتوی د هجرت سلسله شروع کړه، نو مولوی تاج محمد خان د ترنگزو حاجي صاحب سره ملگری شو او د مومندو ازادې علاقې ته راغی.

پوهاند صاحب لومړی زده کړی په غازي آباد کې طورو مولوی محمد ایوب او قاری عبدالمستعان څخه ترسره کړی ده په ۱۳۱۱ل کال دهې په نجم المدارس کې داخل شو.

په ۱۳۱۵ل کال د کابل په دارالعلوم کې شامل شو.

د دارالعلوم له فراغت وروسته يې په ۱۳۱۸ل کال د سنبلې په میاشت کې يې د پښتو ټولني څخه درسمې ماموریت دوره پیل شوي ده. (۴: ۴۷۳، ۴۹۴)
دا ستر اديب او فرهنگي شخصیت دخپل ژوند په باره داسې ليکي:

(زما ژوندانه کې چې ماته کوم په زړه پورې شی بنکاري هغه زما دتعلیم دوره اوزما بې اسرې ژوند دی. زه دشپږو اووکالوله پلارپاتې شوم، چې له دوو ماشومانو وروڼو او یوې مورنه به غیرمې څوک نه لرل، پلارمې مولوی تاج محمد نومید او په مهتم صیب مشهورو. دې په پخواني صوبه سرحد کې دټولو اسلامي مدرسورئیس اومهتم و، دده تعلیمي معیار ډیر اوچت و، اودانگریزی او عربی ژبې لوی فاضل و.

په نویو علومو کې یې (B,A) درجه اخیستی وه.

لس کاله یې په هند کې د عربی علومو په زده کړه تیر کړل، او په اخر کې ترې دخپل وخت یو زبردست سیاسي عالم، مبلغ، مجاهد، مدرس او زاهد جوړ شو. زمونږ په نژدی کورنۍ کې نور څوک پوهان او عالمان نه دي تیر شوی یوازې زما دپلار نه وروسته داسلسله شروع شوې ده.

ده په خپل وخت کې دنورو عالمانو او ملگرو په مرسته ډیر دیني اومذهبي تبلیغونه کړي او دملک او قام له پاره یې ډیر لوړ خدمتونه کړي دي. زما پلار دمومندو په (سره کمر) کې استوگنه لرله، اوڅه زمانه په (کمانگری) کې هم اوسیده، په ازاد سرحد کې هم دده دیني، مذهبي اوقومي خدمتونه ترلمر بنکاره دي.

مهتم صاحب دمنگلو د بغاوت په کال (۱۳۰۳) ل د ترنگزو حاجی سره هلته تللی و، دغور له درده په خوست کې وفات او هلته د عسکري چاوڼۍ ترڅنګ په یو باغچه کې خاورو ته وسپارل شو. (۱۹: ۳۵، ۴۳)

پښتو ژبه چې اوس کوم مقام اونوم لری داتول دپوهاند صاحب او دهغه دملگرو دکوښښونو برکت دی، هغه په عملي اونظري دواړو برخو کې پښتو ته خدمت کړی دی.

پوهاند صاحب تر (۸۰) زیات اشار د پښتو ژبې په هره برخه کې مونږ ته میراث پرېښي دي په پښتو او دری ژبو سر بیره په عربي او اردو ژبو هم پوهیده مقالې او مضامین ورباندې لیکل او ترجمې ورڅخه کړي دي.

د پښتو ژبې د ترقۍ او پرمختګ اساس چې په دولتي او سیاسي سطحه وزیر محمد گل خان ایښی و د دوام او پرمختګ چارې یې ددغه پنځو ادبي ستورو پوهاند عبدالحي حبيبي، استاد قیام الدین خادم، استاد گل پاچا الفت، عبدالروف بینوا او پوهاند رښتین په غاړه وې. ۱۸:

(۸۷)

پوهاند رښتین دخپل رسمي ماموریت په لومړنیو کلونو یعنی (۱۳۱۸ نه تر ۱۳۳۲) پورې دوطن دوستی او د پښتون قوم دیووالی په روحیه اشعار هم ویلی دي چې یوه ورکوټی مجموعه یې د (خوږې وږمې) په نوم (۱۱۱) مخونو کې په ۱۳۲۱ کال چاپ شوې چې دلته یې مونږ یو څو شعره را نقلوو.

پاکه هغه خاوره ده اوسي چې پښتون پکې
خوند له حده زیات لري مرگ وي که ژوندون پکې
واړه پښتون یو گڼو، وي چې په هرځای کې دوی
گوتې دیولاس دي ټول، نشته دی بیلتون پکې
په دې شعري مجموعه کې ځینې عشقي شعرونه هم تر سترگو کیږي لکه:

چې مې عشق رهنما د دین دنیا شو
نور حاجت مې دلارښود او رهبر نشته

که مې ستا خمارې سترگې وی لیدلې
د رښتین په زړه به پاتې ارمان نه وی

خوږې وږمې (۵) مخ

ياداچي:

ستادسترگه و په جهان نشته ساهو
خلک خوشی صفت کاندې دآهو
سپين رخسار دې هسې چارې په ما وکړي
چې د عشق په درياب يې کړم لاهو
له غيرته مې سور اور په تن بليږي
چې د ليجو همنشين دی وي باهو
چې نسبت يې ستا دشونډو سره شته دی
ځکه خورم نازکې پانې دکاهو
په کوم ځای کې چې د حسن جلوه گرشي
له تعجبه خلک جوړ کاندې هاهو
دميرانې او همت داسې ستاينه کوي:

دهمت توره تر ملا کره ډير به بڼه وي
پرې حاصله مدعا کره ډير به بڼه وي
دهمت په وسله ځان پوره سمبال کره
دوطن محبوب آشنا کره ډير به بڼه وي
پردي کت تر نيمو شپو وي درته وایم
داستوگنې ځای پيدا کره ډير به بڼه وي

خوږې وږمې (۱۸) مخ

ارواښاد پوهاند رښتین دنظم څخه دنشروخواته ډیر توجه درلوده دخپل یو
غوره ادبي نثر دکتاب په مقدمه کې داسې وایي:

(... نثر دیوی ژبې له پاره ډیر ضروري دی ځکه چې بې له نثره یوه ژبه پرمخ نه شي تلای، په نظم سره د ژبې خوند او کیف زیاتیري مگر په نثر سره د ژبې پانگه او ذخیره زیاتیري.

همدا سبب دی چې پرمختللی ژبې د نثر مرغلرې زیاتې لري....)
ارواښاد نثر ډیر پوخ معیاری او د نثر لیکنی په برخه کې دکمال برید ته رسیدلی و.

ارواښاد استاد پوهاند صدیق الله رشتین دخپل ادبي ژوند په اوږدو کې گڼ شمیر منشور آثار کښلي دي چې دخومره والي او خرنگوالي (کمیت او کیفیت) دواړوله پلوه دپوره پاملرنې وړ دي.

الف) سفرنامی:

پوهاند رښتین دخپل ژوند په اوږدو کې یوزیات شمیر سفرنامې کښلي دي. دغه سفرنامې که له یوې خوا زموږ دلوستونکیو لپاره د بیلابیلو سیمو او ځایونو او هیوادونو په پیژندنه کې ارزښتمن گڼل کیږي، داستاد رښتین د روان او خواره نثر د بیلگو په توگه هم خپل ارزښت ساتي. داستاد په لیکلیو سفرنامو کې دغه بې مور ته څرگندې دي

۱- دننگرهار ننداره، ۲- دهند سفر، ۳- دکتغن سفر، ۴- دخوست لیدنه، ۵- دبدخشان ننداره، ۶- دالیښنگ او الینگار ننداره، ۷- دعشق آباد سفر، ۸- دشوروي اتحاد سفر، ۹- دمصر سفر، ۱۰- دپینور سفر.

له دغو څخه یې ځینې سفرنامې دهیواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي او ځینې دهغه د آثارو په بیلابیلو فهرستونو کې راغلي دي.

ب- ادبي ژباړې:

پوهاند رښتین د آثارو په فهرستونو کې دیوشمیر ادبي منشور و آثارو د ژباړو یادونه هم شوې ده، لکه: دمینو هنداره او د زلمو ووظیفې

(دمینوهنداره) په عربي ژبه د ابراهیم ذکی الساعی، لیکنه ده، چې استاد رښتین په پښتونثر ژباړلې او په ۱۳۳۴ لمریز کال کې په کابل کې د پښتو ټولني له خوا چاپ شوي ده.

ج- ډرامی:

ارواښاد استاد رشتین یو شمیر ډرامې او نندارې هم لیکلې دي او په دې توگه یې د پښتو ډرامو په تاریخې بهیر کې هم خپل نوم ثبت کړی دی. مور ته یې په آثارو کې د پښتني میرمنې (په نوم د یوې ډرامې څرک لگیدلی دی).

د- ادبي نثرونه:

پوهاند رښتین یو زیات شمیر ادبي نثرونه لیکلي دي. دهغه زیاتره ادبي نثرونه د خواره او په زړه پوری روان پښتو نثر غوره بیلگي دي. دهیواد په مطبوعاتو کې یې گڼ شمیر ادبي نثرونه د ادبي ټوټو او بیلابیلو تاریخې، اجتماعي، انتقادي نثرونو په بڼه خپاره شوي دي. دغه راز یې د ادبي نثرونو دغه ځانگړې ټولگي (مجموعې) هم خپرې شوي دي:

۱- د ژوند پلوشي، ۲- د ښکلا وړمه

ه- ادبي لیکنه:

پوهاند رښتین د ځانگړيو ادبي لیکنو ټولگه ده. نوموړې مجموعه، ارواښاد رشتین په ۱۳۲۱ لمریز کال کې چاپ ته چمتو کړې وه. دیو شمیر کورنیو او بهرنیو پوهانو هغه لیکنه په کې راغلې چې استاد رشتین ته یې لیکلي وو. دغه راز، په پای کې استاد بینواته د استاد رشتین یو اوږد لیک په کې راغلی دی. دغه اثر په ۱۳۷۳ لمریز کال کې په پېښور کې د دانش کتابتون له لوري چاپ او خپور شوی دی.

دارواښاد استاد رشتین نثر دیولې ځانگړنولرونکی دی. لکه:

- دغه نثر خوږ، روان او ساده دی.

- تاريخي او ټولنيز مسایل هم د موضوعاتو له دروند والي سره سره په روانه ژبه مطرح شوي او کښل شوي دي.
- جملې يې لنډې لنډې دي او مطلب په غوڅه توگه په کې بيان شوی دی.

دهيري استعارو او کنایو خواته ډیره پاملرنه نه ده په کې شوې. ددغو نثرونو موضوعگانې ژورتاريخي، ټولنيز، اخلاقي او حتی سياسي ارزښتونه لري.

خپله پوهاند رشتين دخپلوشرونو ځانگړنوته اشاره لري او يوځای دخپل يونثرپه اړه ليکي: (د انځور څه قدر ادبي رنگ او خوند لري، مگر زما نورثرونه د ژبنيو څيړنو د پاره اسان او ساده شکل لري او د کنایو او استعارو اړخ په کې کمزوری دی. وجه يې داده چې علمي شيان په اسانه ژبه ليکل سوډمنه

خبره ده. زه کله کله دتورواو کلموپه سپيڅلتيا کې دومره گيرشم، چې معنی خپل اهميت بايلي او فکر دلفظونوپه لومه کې ونښلي.) پوهاند رشتين اودهغې دورې ديوشميرنورولیکوالودنثرهمدغه مخکښ ارزښتونه دي چې دپښتو نثر دتاريخي بهير څيړونکودوی د نثر د جلا سبکونوايجادوونکي اومخکښان گڼلي چې پر اتلونکيو يې خپل اثرات لرلي دي. (۲: ۲۴۷)

اوس به د موضوع په اړه دهغوی دنثريوه نمونه هم دلته راوړو. څوک گرم دي؟

هغه څوک چې په يوه موضوع کې دليل او منطق ته غوږ نه نيسي هغه څوک چې د څوکۍ په زور د بل ملا متولو کوښښ کوي هغه څوک چې پردی پښې په پښو کوي او سترگې پټوي

هغه څوک چې حلال حرام يوشان رانغاړي .
هغه څوک چې حق په زور ثابتوي .
هغه څوک چې غريب او مظلوم ځوروي .
هغه څوک چې دياراشنا سره هم په تگۍ روان وي .
هغه څوک چې هم دغله ملگری وي هم دمله .
هغه څوک چې په دوو بيريو پښې ږدي .
هغه څوک چې اوښان په بډه وهي .
هغه څوک چې پيلان ساتي او دروازي نځې نه جوړوي .
هغه څوک چې دپښتنو سره په چل ول او تگۍ چليږي .
هغه څوک چې يوته وايي ستايم او بل ته وايي ستا .
هغه څوک چې سرونو خوشتوي او يوهم نه خريي .
هغه څوک چې وايي يوڅه او کوي بل څه .
هغه څوک چې دين په دنيا ، ملت او قوم په پردو خرڅوي .
هغه څوک چې غورونه لري او سترگې نه لري .
هغه څوک چې دځان په گټه کې دقوم ضرر لټوي .
هغه څوک چې ملت خفه کوي او څو تنه خوشحالوي .
هغه څوک چې په رسمي کارونو کې دوستي او اشنايې چلوي .
هغه څوک چې دمیزاو چوکې ناوړه استفاده کوي .
هغه څوک چې پښتون جگيدو او وينيدوته نه پرېږدي (۳:۱۲)

د پوهاند صاحب دنثرپه اړه ډاکټر بناغلی راج ولی شاه خټک د پيښور د
پښتو اکيډيمی پخوانی مشرداسې وايي:

(...کوم بنيادي کارچې دې مشرانو کړې دي. هغې پښتو ددې جوگه کړه چې ديو ملت قامي، سرکاري او دفتري ژبه وگرځي.

دا کتاب (د ښکلا وړمه) درشتين صاحب د تخليقي او فني نثر د مضامينو مجموعه ده، د تکل او انشايي انداز په دې نثر کې که يو خوا د مضمون ښکلا بریښي نو ورسره د فني نثريو ښکلې پسته او خوږه ژبه هم ده (.....)

(د ښکلا وړمه) (۱۰) مخ.

انځور صاحب د پوهاند رښتين د نثر د ښيگڼو په اړه ليکي:

(... دا استاد رښتين نثر د هغه مهال د ادبي يون او پرمختگ په پام کې ساتلو سره خوږ، ساده او روان ادبي نثر دی د همدغو استادانو لومړنی ارزښتمنې هڅې ددې سبب شوي چې زموږ ادبي يون د ښايست په نويو ورښمېنولارو روان شي او لاپه زړه پورې او اغيزمنه بڼه غوره کړي.)

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ۲۵۴ مخ

پوهاند صاحب په شخصي لحاظ ښه ميلمه پالونکی، صادق او بې ريا سړی و.

په عقیده کې ډير ټينگ او سخت انسان و، د خپلې وظيفې تل پابند او په ملگرتوب کې غښتلی او کلک و، څه يې چې لرل هغه به يې د ملگرو سره يوځای خوړل، خبرې يې کمې کولې، خو عمل يې زيات کاوه.

نوموړي به تل خپلو ويناو کې د پښتنې خوبونو او صفتونو يادونه کوله چې پخپله يې هم دغه ټول خوبونه او صفتونه درلودل. (۱۴: ۳۳۷)

پوهاند صاحب د پښتو ژبې د علمي کيدو، ملي کيدو او رسمي کيدو له پاره بې سارې هلې ځلې کړې او ويل به يې:

پښتو ووايي، پښتو وليکي او پښتو وکړي.

درسمي ماموريت دوره

پوهاند صديق الله رښتين دلومړی ځل لپاره په ۱۳۱۸ لمريز کال د سنبلې په مياشت کې د ماموريت دوره پيل کړه چې تر دې وروسته يې جلا جلا چارې په دې ډول دي.

په ۱۳۱۸ ل کال په سنبله کې د کابل ادبي انجمن (پښتو ټولني) غړی.

په ۱۳۲۰ ل کال د پښتو ټولني د قواعدو د څانگې مدير.

په ۱۳۲۱ ل کال په ثور کې د پښتو ټولني د معاون کفيل او دلغاتو او قواعدو څانگې مدير.

په ۱۳۲۲ ل کال په سنبله کې د پښتو دايرت المعارف د څانگې آمر.

په ۱۳۲۵ ل کال په اسد کې د مطبوعاتو درياست د نشراتو دلومړی څانگې مدير.

په ۱۳۲۷ ل کال په سنبله کې د پښتو ټولني عمومي معاون او د پښتو دايرت المعارف آمر.

د ۱۳۲۵ ل کال څخه تر ۱۳۲۹ ل کال تراخه پورې سربيره په پورتيڼو وظيفو دادبياتو په پوهنځي کې داستاد دی دنده هم سرته رسوله.

په ۱۳۳۰ ل کال د حمل مياشت کې د پښتو ټولني عمومي مدير شو.

په ۱۳۳۴ ل کال د حمل په مياشت کې د پښتو ټولني رئيس وټاکل شو.

په ۱۳۳۵ ل کال په جوزا کې دادبياتو د پوهنځي رسمي استاد او د پوهنې وزارت د مشاور په توگه وټاکل شو.

په ۱۴۳۲ ل کال د پوهنوال په علمي رتبې ومنل شو.

په ۱۳۴۰ل کال يې د پوهاند علمي رتبې ته ترفيع وکړه .
په ۱۳۴۲ل کال د سرطان په مياشت کې په دويم ځل د پښتو ټولني رئيس
وټاکل شو ، چې دا دوره يې لس کاله وه .
په ۱۳۵۲ل کال د سنبلې په مياشت کې تقاعد ورکړی شو .
په پورتنیو دندو سربيره يې له ۱۳۲۸ل کال څخه تر ۱۳۲۹ل کال پورې په
کابل راډيو کې د يو خصوصي پروگرام چلوونکی و .
په ۱۳۲۹ل کال کې د هيواد ورځپاڼې چلوونکی .
په ۱۳۳۳ل کال څخه تر ۱۳۳۷ل پورې د مازديگرله خوا په کابل راډيو کې
د يو مخصوص پروگرام (پښتونستان) دکميټې غړی و .
د ۱۳۳۲م ميزان له مياشت څخه تر ۱۳۴۰ل کال پورې دکابل راډيو
درنگارنگ پروگرام چلوونکی و .
په ۱۳۳۱ل کال کې د زيري جريدې د دويمې دورې مؤسس .
د ۱۳۴۳ل کال څخه تر ۱۳۴۸ل کال پورې دکابل راډيو دادب وږمو
چلوونکی و .
د ۱۳۴۰-۱۳۴۴ل کال پورې دورمې مجلې دکتونکی ډلې غړی .
د ۱۳۳۷ل کال څخه تر ۱۳۴۲ل کال پورې د پوهنتون دعالی شورا غړی .
د ۱۳۲۱ل کال د پکتيا دورانگې جريدې مؤسس .
د ۱۳۲۲ل کال کې دفراه سيستان د جريدې مؤسس او لومړی چلوونکی .

په علمي غونډو او کنفرانسونو کې گډون

پوهاند رښتین په ډیرو داخلي او خارجي غونډو او کنفرانسونو کې برخه اخیستې ده، په دې لړ کې پخواني شوروی اتحاد، ایران، مصر، هند او پېښور ته تللی.

او په دې هیوادونو کې علمي ویناوې کړې دي چې په وروسته ډول ښودل کېږي.

۱- ۱۳۲۹ ل کال دهند د پښتون په لویې جرگې کې په دهلی او جمشیدپور کې ویناوې کړې دي.

۲- په ۱۳۳۱ ل کال په اسد میاشت کې د پښتونولۍ په باب دمطبوعاتو په سالونو کې وینا کړې ده.

۳- په ۱۳۳۲ ل کال د پښتولیک دود په باب د پېښور په پښتو اکاډیمي کې وینا کړې ده.

۴- په ۱۳۳۲ ل کال په عقرب کې د یو کلتوري هئیت دمشر په توگه شوروي اتحاد سفر کړی او د پوښکین په باب یې په مسکو کې وینا کړې ده.

۵- په ۱۳۳۷ ل کال د لویو په میاشت کې مصر ته تللی او د اسکندرې دادب په پوهنځي کې د پښتو په باب وینا کړې ده.

۶- په ۱۳۳۸ ل کال کې د مسکو د ختیځ پېژندنې په انستیتوت کې د پښتو په باب یو اوږد کنفرانس ورکړی دی.

۷- په ۱۳۴۲ ل کال په میزان کې د خواجه عبداللہ انصاری په نړیوال سیمینار کې چې په کابل کې جوړ شوی و، د تصوف په باب وینا کړې.

- ۸- په ۱۳۴۳ ل کال په عقرب کې د جامي په کاليزه کې د جامي او پښتانه ادیبان په نامه وينا کړی.
- ۹- په ۱۳۴۴ ل کال په اسد کې د پښور پوهنتون په سيمينار کې د پښتو دنثراو گرامر په باب وينا کړی.
- ۱۰- په ۱۳۴۴ ل کال د حوت په مياشت کې د ډهلي پوهنتون د پارسي ادبياتو په څانگه کې د پښتو ادبياتو په باب وينا کړی ده.
- ۱۱- په ۱۳۴۵ ل کال په اسد کې د خوشحال خان په سيمينار کې د خوشحال خان دنثريه باب يو کنفرانس ورکړی دی.
- ۱۲- ۱۳۴۶ ل کال په جوزا کې چې د قلمي نسخو يو نړيوال سيمينار جوړ شوی و د پښتو د قلمي نسخو په باب يو اوږد کنفرانس ورکړی دی.
- ۱۳- په ۱۳۴۸ ل کال په جوزا مياشت کې د تاشکند د ختيځ پيژندنې په انستيتوت کې د پښتو ادب په باب وينا کړی.
- ۱۴- په ۱۳۴۹ ل کال په اسد مياشت کې د خوشحال خان خټک په دويم نړيوال سيمينار کې د خوشحال دنثريه باب وينا کړی.
- ۱۵- په ۱۳۵۱ ل کال په میزان مياشت کې د مرکزي اسيا د کلتور په غونډه کې د پښتو او پارسي د ارتباط په باب وينا کړی.
- ۱۶- په ۱۳۵۲ ل کال د جوزا په مياشت کې د البيروني د زرم تلين په غونډه کې دده د ژبپوهنې په باب وينا کړی.
- ۱۷- په ۱۳۵۴ ل کال د قوس په مياشت کې د پښتو څيړنو په نړيوال کنفرانس کې وينا کړی.
- ۱۸- په ۱۳۵۶ ل کال د اسد په مياشت کې د پښتو د چاپي اثارو په سيمينار کې وينا کړی. (۲:۱۱)

ستاینلیکونه او نښانونه

پوهاند رښتین دخپلو علمي او ادبی لیکنو دکښلو پراساس په یولړ ستاینلیکونو اونښانونه باندې هم لمانځل شوی دی.

په ۱۳۲۷ل کال دصدارت له خوا دوهمه درجه ستاینلیک ورکړی شوی.

په ۱۳۳۳ل کال دمطبوعاتو له خوا دریمه درجه ستاینلیک ورکړی شوی.

په ۱۳۳۸ل کال دپوهنې وزارت له خوا دپوهنې مډال ورکړی شوی.

په ۱۳۴۵ل کال دپوهنې وزارت له خوا درښتین طلايي نښان ورکړی شوی.

په ۱۳۴۹ل کال ورته دپوهنې وزارت له خوا دنمانځنې پاڼه او دوه میاشتنې بخشش ورکړی شوی.

په ۱۳۴۳ل کال ورته دلویې جرگې دغږیتوب نښان ورکړی شوی دی.

په ۱۳۲۷ل کال یې یو ادبی نثر (نوی کال نوی زیری) ترعنوان لاندې دپښتو او پارسی مقالوپه ډله کې لومړی درجه مطبوعاتي جایزه گټلې ده،

دقضاوت دهئیت غړي- شهید محمد هاشم میوندوال، ارواښاد

عبدالرحمن پژواک او مرحوم سید شمس الدین مجروح وو.

په ۱۳۴۰ل کال دننگرهار ورځپاڼې له خوا یو ستاینلیک ورکول شوی.

په ۱۳۴۲ل کال دانیس ورځپاڼې له خوا ستاینلیک ورکول شوی.

په ۱۳۷۵ل کال دننگرهار پوهنتون دژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا

ستاینلیک او هم دخلیدونکي لمراداري له خوا هم ورته ستاینلیک ډالی

شوی دی. (۱۱:۴)

د پوهاند رښتین اثار

دارواښاد پوهاند رښتین د ټولو اثارو په اړه پوهاند ډاکټر زیور (دلوی استاد پوهاند رښتین یاد) کتاب کې د (۴۵۵) مخونو کې یوه اوږده علمی مقاله دلوی استاد پوهاند رښتین ادبي هلې ځلې تر عنوان لاندې لیکلې او دهغه په اثارو کې تحلیلې خپره کړې ده. همدارنګه ښاغلي ازمون هم (د پوهاند رښتین ژوند هنداره) لومړۍ څپر کې د پوهاند رښتین ژوند او ادبي هلې ځلې تر عنوان لاندې د موضوع ښه په تفصیل سره خپرلې ده، ښاغلي سرمحقق زلمی هیو ادمل صاحب هم د ازاد افغانستان مجلې لومړۍ کال دویمه ګڼه کې د موضوع په تفصیل سره خپرلې ده.

دلته یې اوس مونږ یوازې د اثارو د نومونو فهرست وړاندې کوو.

لومړۍ چاپ شوي اثار:

- ۱- پښتانه شعراء دوهم ټوک ۱۳۲۱ ل کال
- ۲- پښتو ادب تاریخ ----- ۱۳۲۵ ل کال
- ۳- پښتو ژبې د شپږم سمستر کلي ۱۳۳۳ ل کال
- ۴- د پښتو کلی لومړۍ ليار ښوونکی ۱۳۲۲ ل کال

- ۵- پښتواشتقاقونه او ترکیبونه ۱۳۲۲ ل کال
- ۶- پښتوگرامر اول ټوک ۱۳۲۷ ل کال
- ۷- د عبدالحمید مومند دیوان تدوین او مقدمه .. ۱۳۳۱ ل کال
- ۸- د خوشحال خان خټک بازنامه ۱۳۳۲ ل کال
- ۹- د پښتو قیصې ۱۳۳۱ ل کال
- ۱۰- نوی ژوند ۱۳۳۱ ل کال
- ۱۱- د پښتون یار ۱۳۳۱ ل کال
- ۱۲- د معارف د دویم ټولګي پښتو قرائت خوځلې چاپ
- ۱۳- د معارف د دریم ټولګي پښتو قرائت خوځلې چاپ
- ۱۴- د معارف دریم ټولګي دینیات خوځلې چاپ
- ۱۵- د معارف د شپږم ټولګي دینیات خوځلې چاپ
- ۱۶- د معارف د دولسم ټولګي پښتو خوځلې چاپ
- ۱۷- د پښتو مصدر و نولارښود ۱۳۴۴ ل کال
- ۱۸- د هند سفر ۱۳۳۴ ل کال
- ۱۹- د مینو هنداره ۱۳۳۴ ل کال
- ۲۰- د ژوند سندره ۱۳۳۸ ل کال لومړی چاپ او دویم چاپ ۱۳۸۵ ل
- ۲۱- د پښتونخوا پېښې ۱۳۳۰ ل کال
- ۲۲- ژبښودنه ۱۳۴۲ ل کال
- ۲۳- پښتو عروض ۱۳۴۴ ل کال
- ۲۴- د خوشحال طب نامه ۱۳۴۴ ل کال
- ۲۵- د جلال الدین تذکره ۱۳۱۸ ل کال
- ۲۶- ننني لیکوال ۱۳۱۸ ل کال
- ۲۹- د پښتو ادبیات تاریخ ۱۳۱۸ ل کال

- ۳۰- دپښتو ادب درې ادبي کورنۍ ۱۳۲۲ل کال
- ۳۱- دپښتو او سانسکریت نیرد یوالی ۱۳۲۵ل کال
- ۳۲- شیر شاه سوري ۱۳۳۴ل کال
- ۳۳- تاریخچه ادب پښتو ۱۳۳۳ل کال
- ۳۴- دفره پیژندنه ۱۳۲۲ل کال
- ۳۵- دعلیخان پیژندنه ۱۳۳۲ل کال
- ۳۶- دپښتو قلمي نسخې ۱۳۴۷ل کال
- ۳۷- پښتو پیژندنه ۱۳۵۲ل کال
- ۳۸- دالماتا سفر ۱۳۵۱ل کال
- ۳۹- داریانا دایرت المعارف پښتو ژباړه
- ۴۰- پښتو نثر ۱۳۲۰ل کال
- ۴۱- دپښتو قلمي نسخو دڅیرنې لارښود ۱۳۴۷ل کال
- ۴۲- دکتغن سفر ۱۳۳۰ل کال
- ۴۳- پښتني لارښود ۱۳۵۲ل کال
- ۴۵- روښان ستوری ۱۹۸۷م کال
- ۴۶- نومیالی پوهان او غازیان ۱۹۸۸م کال
- ۴۷- دپښتو تاریخي سیمینار ۱۹۸۷م کال
- ۴۹- دپښتو نثر هندهاره ۱۳۴۲ل کال
- ۵۰- نوي څیرنه ۱۳۵۸ل کال
- ۵۱- ادبي او تاریخي سمونې ۱۹۹۲م کال
- ۵۲- دپښتو ادبي مکتبونه ۱۳۶۲ل کال
- ۵۳- ادبي لیکونه ۱۳۷۳ل کال
- ۵۴- دمهتم ژوند ۱۹۹۸م کال

- ۵۵- پياوړي شاعران ۱۹۹۳م کال
۵۶- دننگرهار ننداره ۱۳۷۴ل کال
۵۷- لرغوني پښتو ۱۳۷۳ل کال
۵۸- پښتو گرامر لومړۍ او دويم ټوک
۵۹- دژوند پلوشې ۱۹۹۵م کال
۶۰- نوميالي شاعران ۱۳۷۰ل کال
۶۱- داشعار وږو ډولونه ۱۳۷۴ل کال
۶۲- خوږې وږمې ۱۳۶۱ل کال
۶۳- دښکلا وږمه .. ۱۹۹۲م کال
۶۴- غوره کتنه او نوی کتنه ۱۳۸۳ل کال
يادونه: نوی کتنه او غوره کتنه دوه اثره په يو ټوک کې چاپ شوی .
دويم ناچاپ آثار:
۱- پښتني ميرمنې (ډرامه)
۲- دژوند پلوشې دوهم ټوک
۳- په هند کې پښتو کتابونه
۴- خپلواک ژوند
۵- نړيوال کنفرانسونه
۶- دشوروي سفر
۷- دمصر سفر
۸- زما ژوند او هلې ځلې
۹- انوک اردن
۱۰- دهيواد نندارې
۱۱- دزلمو وظيفې .

- ۱۲- در بنستين ژوند پيښې .
- ۱۳- د بدخشان ننداره كابل مجله كې چاپ
- ۱۴- د الينگار او اليشنگ ننداره كابل مجله كې چاپ
- ۱۵- د خوست ليدنه كابل مجله كې چاپ
- ۱۶- د عشق آباد سفر كابل مجله كې چاپ
- يادونه: د پورته څلورو سفرنامو يادونه بناغلي سر محقق زلمی هیوادمل صاحب د آزاد افغانستان مجلې په دويمه گڼه (۷۹) مخ كې راوړې ده .
- همدارنگه پوهاند رښتین داثر و یوه زیاته برخه دهیواد په مطبوعاتو کې دمقالو او مضامینو په بڼه خپاره شوې چې ځینو مضامینو ته یې کتابی شکل ورکول شوی خوداسې مضامین یې هم پاتې دي چې په دې کتابونو کې نه دی راغلی که هغه مضامین راټول شی نو کیدای شي چې د پوهاند صیب په کتابونو او اثارو کې به نوره اضافه هم وشي. (*)
- هغه کتابونه چې جایزې اخیستی دي په لاندې ډول ښودل کیږي:
- ۱- پښتني توری: ۱۳۱۸ ل کال د اقتصاد دریمه درجه جایزه .
 - ۲- د حمید دیوان تدوین او مقدمه: ۱۳۲۰ ل کال د اقتصاد اوله درجه جایزه .
 - ۳- خوږې قیصې: ۱۳۲۲ ل کال د اقتصاد څلورمه درجه جایزه .
 - ۴- د پښتو ادب تاریخ: ۱۳۲۳ ل کال د خوشحال اوله درجه جایزه .
 - ۵- د پښتو لومړی لیارښوونکی: ۱۳۲۴ ل کال د اقتصاد اوله درجه جایزه .
 - ۶- د پښتو اشتقاقونه: ۱۳۲۵ ل کال د اقتصاد دوهمه درجه جایزه .
 - ۷- د زلمو وظیفې: ۱۳۲۵ ل کال د اقتصاد دریمه درجه جایزه .

* د پوهاند صاحب په اثارو کې په دې نوم دکوم اثر ذکر نشته خود ژوند پلوشې په نوم لومړی او دویم ټوک لری چې لومړی ټوک یې په ۱۹۹۵ ع کال په پېښور کې چاپ شوی دی .

- ۸- دپښتونشر: ۱۳۳۲ل کال داقتصاد څلورمه درجه جايزه .
- ۹- ځلاندي پلوشي: ۱۳۳۲ل کال داقتصاد دريمه درجه جايزه .
- ۱۰- دپښتونمجاهدي: ۱۳۳۷ل کال دخوشحال دريمه درجه جايزه .
- ۱۱- نوي ژوند: ۱۳۳۱ل کال دخوشحال لومړي درجه جايزه .
- ۱۲- هند سفر: ۱۳۳۲ل کال درحمان بابا لومړي درجه جايزه .
- ۱۳- پښتو څپرڼه(پښتو پيژندنه): ۱۳۳۳ل کال دخوشحال دريمه درجه جايزه .
- ۱۴- داشعارو ډولونه: ۱۳۳۴ل کال دخوشحال څلورمه درجه جايزه .
- ۱۵- دپښتونشرهنداره: ۱۳۴۲ل کال دسيد جمال الدين دوهمه درجه جايزه .

د پوهاند رښتین مړینه او مزار

ارواښاد پوهاند رښتین دژوند وروستی کلونو د هیواد په روان ناورین کې دناروغتیا په حال کې تیر کړل، چې ددې ناروغۍ څولاملونه وو چې یولامل یې تنظیمي او خپلمنځي جنګونه اوزیاتې مرګ ژوبلې وې. بل لامل یې د هیواد څخه په مهاجرت مجبور کیدل و. اودریم لامل یې دهغه وخت د دوولسیزو د چارواکوبې کفایتي اوناپوهي وه.

دهمدې ناخوالو پراساس ورته دزړه ناروغي پیداشوه اوبالاخره د ۱۳۷۷ کال دلیندې، دمیاشتي په پنځمه نیټه دپنجشنبې په ورځ د ولس نیمې بجې د پېښور په جرنيلي (R,H) روغتون کې د (۷۹) کالو په عمر په حق ورسید. (انا لله وانا اليه راجعون)

دمرحوم دجمعي مبارکه شپه په خپل کور حیات آباد کې راغله اود جنازې لمونځ یې دجمعي په ورځ (۹) بجې دلیندې، دمیاشتي په شپږمه نیټه د حیات آباد په څلورم فیزکي دکوزې اوبرې پښتونخوا دگڼو لیکوالو ادیبانو، قومي مشرانو، دوستانو او خپلوانو په گډون کولو سره ادا شو.

د جنازې لمانځه وروسته نومیالي لیکوال او قومي مشرا جمل خټک او پوهاند محمدرحیم الهام دارواښاد په ژوند او ادبي هلوځلو باندې رڼا واچوله ورپسې دپوهاند صاحب دوو زامنو، الحاج فضل الله رښتین او پوهنمل شیرخان رښتین لنډې خبرې وکړې له (۹) بجو وروسته دارواښاد جنازه پورته او دخپل وصیت سره سم دننګرهار ولایت دبهسودو په ولسوالۍ کې خاوروته وسپارل شو د جنازې دخښولو په مراسمو کې یې هم

دننگرهار ولایت زیات شمیر منورینو، دننگرهار پوهنتون استادانو محصلینو او گڼ شمیر فرهنگیانو، دوستانو او خپلوانو گډون کړی و.

دارو اښاد فاتحه دلیندی، د میاشتی په (۱۲) نیټه ۱۳۷۷ ل کال د پېښور په سپین جومات کې واخیستل شوه چې د کوزې او برې پښتونخوا لوی لوی دولتي او قومي مشرانو پکې برخه اخیستې وه.

د فاتحې په پای کې د افغانستان د مطالعاتو د مرکز مشر پروفیسر رسول امین او جهادي مشرقاضي محمد امین وقاد دارو اښاد په خدمتونو باندې رڼا واچوله.

همدارنگه دارو اښاد فاتحه دننگرهار ولایت په سپین جومات او د کابل پوهنتون او علومو اکاډمۍ له خوا د کابل د شیرپور په جومات کې واخیستل شوه.

همداشان د هیواد څخه بهر او داخل په نورو ولایتونو کې هم دارو اښاد د ادبي، فرهنگي او علمي خدمتونو په اړه درنې تعزيتي غونډې او کنفرانسونه جوړ شوی دي.

پوهاند رښتین دوه زامن او درې لوڼه لری چې مشرزوی یې الحاج فضل الله رښتین او کشرزوی یې پوهنمل شیرخان رښتین چې په یوه ترافیکي پیښه کې شهید شوی دی او نور اولادونه یې د خدای په فضل تر اوسه حیات دي.

د پوهاند رښتین مرکې

ارو اښاد پوهاند رښتین د خپل ژوند په ادبي بهیر کې یو شمیر ادبي او سیاسي مرکې د رادیو، تلویزون او مختلفو ورځپاڼو جريدو او مجلو سره د ژوند په وروستیو لسو کلونو کې کړې دي د امریکې ټولې گټورې او د معلوماتو څخه پکې دي ځکه چې د یوې خوا پکې د پښتو ژبې ادبي

بهير خپرل شوی اوله بلې خوا د ځوان نسل لپاره د پښتو ژبې د پرمختګ په اړه مهمې سپارښتنې شوی دي.

پوهاند صاحب له ډیر پخوانه دکابل راډیو سره همکاري لرله ، هلته یې په مختلفو وختو کې مختلف پروگرامونه چلولی دي ، کیدای شي چې په هغه وخت کې یې هم ګومه یوه مرکه کړی وي.

په وروستیو وختونو کې یې د (بي ، بي ، سي) راډیو سره هم مرکه کړی وه . دننگرهار دشاعرانو او لیکوالو له خوا ورسره په ۱۳۷۴ل کال د ثور په میاشت کې د پوښتنو او ځوابونو په بڼه یو ادبي بندار جوړ شوی و چې دننگرهار د تلویزون له لارې خپور شوی .

دهمدې تلویزون له لارې یو بل ادبي پروگرام هم په ۱۳۷۵ل کال د حمل په میاشت کې د پوهاند رښتین د پیژندنې په نامه دوه ساعته ادبي خپرونه خپره شوی چې لومړی برخه یې د پوهاند رښتین سره ناسته ولاړه د خاطر و په بڼه چې خپرښپوه عبدالله بختاني ، پوهاند ډاکتر زیور ، محمد آصف صمیم ، روغمن صاحب او داود شهید د پوهاند صاحب په اړه د خپلو خاطراتو څرګندونې کولی . د دې پروگرام دویمه برخه د پوهاند صاحب سره مرکې ته ځانګړې شوې وه .

ماکوښښ وکړ چې د دغه مرکو ویډیو یې کاپي ترلاسه کړم ، خو د ځینو ستونزو له امله په دې کار بریالی نشوم .

کومې مرکې چې پوهاند صاحب داخبارونو ، جریدو او مجلو سره کړې وې هغه مې اکثره راټولې کړې چې تعداد یې تر لسو پورې رسیږي - په دې مرکو کې یوه مرکه درې ځلې تکراري خپره شوې چې مونږ له هغه تکراري مرکو څخه یوازې یوه مرکه دلته را نقل کړی ده .

نو پردې اساس په دې فصل کې یوازې اته مرکې په تاریخ وارډول وړاندې شوی دي .

د پوهاند رښتین مرګې

له جرګې مجلې سره د پوهاند صدیق الله رښتین مرګه

د پښتو ژبې او ادب ځلانده څیره

مرګه کوونکې: سارا بیاباني

نومیالی فرهنگي او علمي شخصیت پوهاند استاد صدیق الله رښتین زموږ د پښتو ژبې او ادب د آسمان هغه ځلانده ستوری دی چې په ملي او نړیوال ډګر کې یې خپل دریغ څرګند کړی دی.

استاد د پښتو ژبې لیکوال، څیړونکي، ژبپوه، ادبپوه او ژورنالیست دی، چې د پښتو ژبې د پالنې، روزنې، پیاوړتیا او عملي کولو په لار کې یې خپل افکار په بیلابیلو ډګرونو او ساحو کې په کاراچولی او خپلې عملي څیړنې او هڅې یې په عالمانه توګه سرته رسولی دي.

دا استاد افکار او جذبات دده له لیکنو څخه پوره څرګندېږي. دی د ملي جذباتو ترجمان، د قوم، وطن او خپلې ژبې د خدمت پاکه جذبه او تعلیمي مفکوره په خپلو اثارو کې ځایوي چې په دې لار کې دده اراده د پولادو د دیوال حیثیت لري.

استاد عقیده لري چې په دنیا کې پرته له ټینګ غزم او سمې لارې یو کار هم بریالی پای ته نه رسیږي.

محترم استاد صديق الله رښتين دښاغلي مولوی تاج محمد خان زوی دی چې د مومندو د سرکمرپه غازي آباد کې زيږيدلی دی. لومړی زده کړې يې په خپل کور کې د ځانگړو استادانو څخه کړي دي. دی په (۱۳۱۱) ش کال د جلال آباد د هډې په نجم المدارس کې شامل شو، بيا په (۱۳۱۵) ش کال د کابل عربي دارالعلوم ته راغی. په (۱۳۱۸) ش کال يې له عربي دارالعلوم نه د منځنۍ دورې اعلی درجه شهادت نامه واخيسته او په دې ډول يې د زده کړې دوره ختمه کړه.

په (۱۳۱۸) ش کال د سنبلې له مياشتې په کار وگمارل شو.

چې د ماموریت جلا جلا چارې يې په دې ډول دي:

په (۱۳۱۸) ش کال د کابل د ادبي انجمن یعنی د پښتو ټولني د غړي په توگه.

په (۱۳۲۰) ش کال د پښتو ټولني د قواعدو د څانگې مدير.

په (۱۳۲۱) ش کال د پکتيا ولايت د وړانگې جريدې بنسټ ايښودونکی.

په (۱۳۲۱) ش کال د ثور په مياشت کې د پښتو ټولني معاون او دلغاتو د قواعدو مدير.

په (۱۳۲۲) ش کال د پښتو دايرة المعارف د څانگې آمر.

په (۱۳۲۵) ش کال مطبوعاتو رياست د خپرونو د لومړي څانگې مدير.

په (۱۳۲۲) ش کال، فراه، سيستان د جريدې مؤسس او لومړی چلوونکی.

په (۱۳۲۷) ش کال کې د پښتو ټولني عمومي مرستيال او د پښتو دايرة المعارف آمر.

په (۱۳۲۹) ش کال کې سربيره پردغوندو د هيواد د جريدې مدير او چلوونکی.

په (۱۳۳۰) ش کال د پښتو ټولني عمومي مدير.

په (۱۳۳۱) ش کال کې د زيري جريدې د دوهمې دورې بنسټ ايښودونکی.

په (۱۳۳۴) ش کال کې دادبياتو دپوهنځي استاد او دپوهنې وزارت مشاور.

په (۱۳۴۰) ش کال دپوهانو علمي رتبې ته لوړ کړای شو. په (۱۳۴۲) ش کال کې يې د دوهم ځل له پاره د پښتو ټولني درئيس په توگه چې لس کاله يې خپل علمي او اداري خدمت سرته ورساوه او په (۱۳۵۲) ش کال په سنبله کې جبري تقاعد ورکړی شو.

په دري ژبه هم مسلط دی. او په خارجي ژبو هم ښه پوه او ځيني اثاريې ژباړلي او ليکلي دي، او ځيني مسلکي دندې يې هم په ښه توگه اجرا کړي دي. خارجي سفرونه يې هم کړي دي چې په (۱۳۲۹) ش کال يې دهند د پښتون جرگې په غونډه کې د افغانستان د مطبوعاتو د هئيت د غړي په توگه گډون کړی دی.

همداراز يې پيښور ته درحمان بابا دمقبرې له پاره مرمرې ډبرې وړي دي. محترم پوهاند رښتین ډير ستاينليکونه، نښانونه او جازيې دلور و مقامونو څخه ترلاسه کړي دي چې دپوهنې وزارت له خوا طلايې نښان هم پکې شامل دی.

دمحترم پوهاند رښتین په هکله بهرنیو او داخلي پوهانو هم بيلا بيل نظرونه درلودلي چې په لنډه توگه يې يادونه کيږي: اسلانونف روسي پوهاند ليکي:

رښتین يومشهور ليکوال او نوميالی ژبپوهاند دی. دده يوتازه اثر (دهند سفر) دادب په دنيا کې يومهم وړ اثر گڼل کيږي.

يوبل روسي پوهاند گيرس په خپل کتاب، پښتو ادبياتو کې ليکي: رښتین يوبڼه نثريکونکی او په شرکې دبديعی اثارو خاوند دی.

د ژبې او تاریخ په برخه کې زیاته څېړنه لري، دده (دهند سفر) یو په زړه پورې منلې اثر دی او په پښتونشرکې یو غوره او تازه اثر باله شي. بناغلی عبدالحمید دمصریه المشاء اخبار کې لیکي: رښتین د پښتو ادب استاد او یو مشهور عالم شاعر او لیکوال دی. دافغانستان د لیکوالو د انجمن پخوانی مشر عبدالحمید محمود په لیک کې داسې لیکي:

تاسې د پښتو ادب د پراختیا په لار کې پخوا هم ډیر د قدر وړ خدمتونه کړي دي، خوب او لرلرم چې د پښتو ټولنې په ریاست کې ستاسې مقرري د پښتو ادب او کلتور دغه مرکز ته یونوي او تازه رنګ وښی او زموږ د ملي ژبې انکشاف له پاره به فایده من ثابت شي زه د لیکوالو د ټولنې له خوا تاسې ته مبارکي وایم او ستاسې بری او کامیابي غواړم.

محترم رښتین صاحب زموږ د یوې پوښتنې په ځواب کې وویل: زه په عربي دارالعلوم کې وم چې په شعرویلومې لاس پورې کړ، اول شعر مې د اصلاح په ورځپاڼه کې په (۱۳۱۲) ش کال کې خپور شو، او همدا راز مې نورې ادبي مقالې د هیواد په ټولو خپرونو کې په تیره دکابل په مجله کې ډیرې خپرې شوی دي.

محترم رښتین صاحب دخپلو ادبي کارونو په باب داسې رڼا واچوله: زما اثار د ژبپوهنې، ادبپوهنې او تاریخ پوهنې په ساحو کې دي. چې د ټولو کتابونو شمیر او یا و ته (۷۰) رسیږي، چې په دې کې به څلویښت (۴۰) چاپ شوی وي او دیرش (۳۰) به یې پاتې وي.

په دې موده کې مې د زرو (۱۰۰۰) په شاوخوا کې مقالې لیکلی دي، چې زیاتې یې چاپ شوی دي. ځینی کتابونه یې دادي:

د پښتو ادبیا تو تاریخ، پښتانه شعرا دوهم ټوک، پښتو گرامردوه ټوکه، پښتو اشتقاقونه او ترکیبونه، نوی ژوند، نومیالی شاعران، د پښتو نثر هنداره، نومیالی پوهان، د ژوند پلوشې دوه ټوکه.

محترم استاد پوهاند رښتین د هیواد موجوده ادبی بهیر داسې څیړي: د هیواد موجوده ادبی بهیر د مقدار په لحاظ ښه دی مگر د څرنگوالی له پلوه دا اعتراض وړدی، ځکه تجارتي رنگ پکې غالب دی، او هر چا په خپل سرلیکنه کړی ده.

د هیواد ځوانو لیکوالو ته زما لارښوونه داده چې دوی په خپل سرکارونه ونه کړي او په دې متل عمل وکړي: چې وکاندي سلا - نویې ورکه شي بلا. محترم استاد پوهاند صدیق الله رښتین ته د عمر او بردوالی او لازیات بریالیتوبونه غواړو. (۵: ۲۸، ۳۰)

د شهادت (اردو) ورځپاڼې سره

دمحترم پوهاند رشتين مرکه:

مرکه کونکي: عبداللہ جان عابد:

پوښتنه: کوم وخت چې تاسو پښتو ژبې او ادب ته کار شروع کولو، په هغه وخت کې د پښتو ژبې په سرکاري او ولسي سطحه څه صورت حال و؟
ځواب: کوم وخت چې مونږ پښتو ژبې ته کار شروع کولو په هغه وخت کې پښتورسمي نه وه يونيم سړی وبله، ليکن عمومي نه وه، په کوڅو کې نه وه په دکان کې نه وه، په کورونو کې نه وه، بيا مونږ شروع وکړه، محمد گل خان مومند په هغه وخت کې وزير داخله و، سياسي پښتو هغه راوستی ده، د پښتو ټولني اولنی عمومي مدير عبدالحی حبيبي و، هغه د کندهار و اود وزير محمد گل خان له خوا مقرر شوی و، اوزه په هغه وخت کې د پښتو ټولني غړی و م، بيا وروسته مدير د قواعد و شوم.

په هر صورت زه هغه وخت کابل ته لاړم چې په عربي دارالعلوم کې داخل شوم، کله چې بازار ته ووتمه، هيچا پښتو خبرې نه کولی، نو د ځان سره مې سوچ وکړ، چې دا څنگه بنسارته راغلی يې چې څوک پښتونه وايي، د پښتو ذکر نشته، نو اول داسې حال و.

د وزير محمد گل خان دهخو پواسطه پښتو دفترې شوه، په کابل کې د پښتو علمي او ادبي خدمت عبدالحی حبيبي، گل پاچا الفت، قیام الدين خادم او عبدالروف بينوا شروع کړی دی، حبيبي او بينوا د کندهار وو، او نورد ننگرهار وو، زه هم دوی سره په دې خدمت کې شريک و م په شروع کې همدا پنځه کسان و چې ادبي او علمي خدمت يې کړی دی، مونږ په پښتو ژبه کتابونه وليکل، په پښتو ژبه موگرامر وليکه، په

ادبیاتوپوهنځي کې مو محصلینوته درس شروع کړ، نوپه کابل کې پښتوپه ادبیاتوکې دې حد ته ورسیده، چې پښتو کتابونه دکابل دپارسی کتابونوڅخه زیات شول، البته په ایران کې دپارسی کتابونه زیات وو، ددې څخه وروسته دکابل دکوڅو، بازارونو، دکانونونو نومونه ورو ورو پښتو کیدل، اخردې حد ته ورسیده، مونږ پښتوله پاره کورسونه جوړ کړل، هغه په ټول افغانستان کې خپاره شول او پښتورسمیت وموند.

پوښتنه: دغه کوم دورو چې تاسویې یادونه وکړه؟

ځواب: دغه څلویښت پنځوس کاله پخوا دورو، په دغه دور کې مکتبونه هم پښتو شول، کتابونه هم په پښتو ولیکل شول، کورسونه هم په پښتو شول. پوښتنه: تاسو دگرامر په هکله خبره وکړه چې وروسته موبیا گرامر ولیکل ستا په نظر داسې بشپړه او مکمل گرامر شته چې څوک ترې استفاده وکړي او که نه وي څه قسم گرامر پکار دی؟

ځواب: زه خپله په کابل کې مدیر د شعبه قواعد وم، ماته په دغه وخت کې دپښتو ټولني عمومي مدیر چې عبدالرحمن پښواک نومیده وویل چې ته گرامر ولیکه، ما گرامر شروع کړ، اودهغه دلیکلوله پاره مې ډیر زیات زیار وویست، او په دی شعبه قواعد کې ما اول جلد ولیکلو او دغه اول جلد په ۱۹۴۸ م کال کې چاپ شو.

دغه گرامر اوس هم شته، ددې گرامر دویم جلد ډیرو ځنډید، کله چې زه درسمي کارڅخه وزگار شوم، نو دویم جلد مې هم ولیکلو، دغه گرامر په کابل کې چاپ شوی دی، په دی دواړو جلدونو کې پښتو ژبه تکمیل ده، خلاصه دا چې ددې گرامر څخه مکمل کتاب زما په نظر نه راځي.

ځکه دغه گرامر سره دنو و اصلاحاتو لهجی هم پکې خپرل شوی غربي لهجه، شرقي لهجه، منځنی لهجه دا ټول بحث پکې راغلی دی، او په دې دویم جلد کې بیا تکمیل شوي دي.

پوښتنه: تیر کال په باره گلۍ کې د پښتولیک لار په نامه یو سمپوزیم جوړ شوی و، چې په دغه سمپوزیم کې دکوزې او برې پښتونخوا پوهانو گډون کړی و، په دغه سمپوزیم کې د پښتو د لیک دیو والی په باب فیصلی و شوې څه فکر کوئ چې په افغانستان کې به د دغه فیصلو سره څوک اتفاق وکړی؟

ځواب: دا سمپوزیم چې اوس جوړ شوی و، زه پکې نه وم، مونږ په اول کې دیولیک دود مجلس په کابل کې کړی و، په ۱۹۴۲ م کال کې، بیا بل مجلس هم په کابل کې شوی و چې د پښور مشهورو پښتنو لیکوالو پکې گډون هم کړی و، لکه مولانا عبدالقادر صیب، امیر حمزه شینواری، عبدالخالق خلیق او داسې نورو، بیا بل مجلس په ۱۹۵۷ م کال په پښور کې شوی و، په دغه ټولو مجلسونو کې، مونږ دغه فیصلې کړې وې، او پښتو ټولنه کابل او پښتو اکاډیمۍ پښور، د دې فیصلو په عملی کولو مکلف وو.

اوس نور خلک راغلل، دهرچا خپل خپل خیال دی، ځکه په پښور کې مرکزیت نشته، زه د دغه فیصلو څخه خبر نه یم او نه مې دغه فیصلې لوستي دي.

پوښتنه: تاسو څه فکر کوئ چې دغه فیصلې ولی عملی نه شولې؟

ځواب: په هغه فیصلو کې خودیرې عملی شوی دي او که یو څو پکې نه وی شوي نو هغه دخلکو شخصی خیال دی، ځکه دلته خو مرکزیت نشته.

پوښتنه: اوس څه ضرورت و چې دا سمپوزیم وشو؟

ځواب: دا پوښتنه دهغه چانه پکار ده چې د دې سمپوزیم اهتمام یې کړی و.

پوښتنه: هغو وايي چې د افغانستان او جنوبي او شمالي پښتونخوا په رسم الخط کې ډير فرق دی، د دغه فرق د ختمولو له پاره دا سمپوزيم شوی و.
ځواب: دغه فرق خو مونږ ډير پخوا ايستلی و، اوس زه خبرنه يم چې هغه فرق په کوم خيز کې دی، دامې په يادي چې پخوانی فيصله کې چې (ن) ثقيله مونږ قبول کړی و، په دې باندې چې دا (ن) په مفرد باندی وليکل شى اولاندې يوه حلقه ورکړی شى، په پښور کې به خلکو مرکب ليکلو، مونږ دغه ختم کړو.

پوښتنه: د افغانستان، د سويلی او قطبی پښتونخوا په لهجو کې ډير فرق دی، د افرق څنگه پيدا شو، او څنگه به ختم شي؟
ځواب: مونږ په پښتوتولنې کابل کې داکار کولو چې مونږ بين الافغان ژبه جوړوله، په هغه کې مونږ هر لغت چې هر چيرته و، په کندهار کې په پکتيا کې، په ننگرهار کې او صحيح به و مونږ به اخیست، مونږ د کندهار ډير لغتونه اخیستی دی، زمونږ په وخت کې د افرق ورک شوی و، مونږ غوښتل چې داسې کلمې استعمال شى چې هلته هم پرې خلک وپوهیږي او دلته هم، اوس چې پښتوتولنه له مينځه لاړه، نو د افرق پيدا شو ځکه چې مرکزيت نشته، لارښوونکی نشته.

پوښتنه: د دې فرق دلېری کولو له پاره څه پکار دی؟
د دې له پاره مرکزيت په کار دی، چې دلته هم يو مرکزوی چې لارښوونه وکړی او کابل کې هم يو مرکزوي چې لارښوونه وکړي.

پوښتنه: کله چې د پښتو ادب د افسانو دارتقاء په هکله څه ليکل کيږي نو د افغانستان خلک زمونږ د ليکوالو ذکر نه کوي، لکه په افسانه، ناول... او د دې ځای ليکوال دهغه ځای د ليکوالو ذکر نه کوی او همداسې د بلوچستان والا هم؟

خواب: اول تاريخ ادبيات ماليکلی دی په ۱۹۴۴ م کال چې تقريباً (۴۷) کاله کيږي، په هغه تاريخ ادبيات کې د پيښور د ليکوالو حتی ژوندي خلک هم پکې راغلی وو، تر پاجا خان پورې يوسړې هم پاتې نه دی نه ددې ځای نه دهغی ځای بيا وروسته چې خلکوڅه کړی دي، هغه دخلکو شخصي خيال دی، هغه پښتني خيال نه دی، ټوله يوه پښتونخوا ده، مونږ ته پکې هيڅ فرق نشته، پښتويوه ده، ادب يودی، شاعران يودی، مونږ په پخوانيو کتابونو کې، پښتانه شعراء اول جلد، دويم جلد په هغه کې هم مونږ ددې وطن يعنی د پيښور د شاعرانو ذکر کړی دی. دانظريه جعلی ده، داهيڅ اعتبار نه لری، يوڅو کسو پيدا کړی ده.

پوښتنه: دپتې خزانې په اهميت باندي که څه رڼا واچوی چې په پښتو ادب کې ددې څه مقام او اهميت دی؟

خواب: دپتې خزانې په برکت باندي د پښتو ادب تاريخ دويمی هجري پيړی ته رسيدلی دی، امير کروړ سوری شعر په پتیه خزانه کې راغلی دی، هغه په ۱۳۷ هجري کې ويل شوی، په دې حساب باندي د پښتو ادب تاريخ دويمی هجري پيړی ته رسيږي دا دپتې خزانې برکت دی.

پخوا دومره اسناد مونږ سره نه وو، په دې کې قصيدې راغلی دي. د غوريانو او د غوريانو د پاجا هانو ژبه هم هغه وخت پښتو وه.

بنکار ندوی په هغه وخت کې تير شوی دی، د شهاب الدين غوري په وخت کې اسعد سوري له هغه څخه مخکې تير شوی دی، دوی قصيدی ويلي دی او هغه قصيدی ټولی په پتیه خزانه کې راغلی دي، په دی اسنادو سره د غوريانو ژبه پښتو وه، شهاب الدين غوري او غياث الدين غوری ژبه هم پښتو وه او تايمني هم د غياث الدين غوری صفت کړی دی.

پټه خزانه کې چې کوم پنځوس شاعران راغلي دي، په دې کې بسځې شاعرانې او معاصر شاعران هم راغلي دي.

د بهلول لودی رباعی پکې هم شته، د شیخ رضی لودی شعر هم پکې شته. دا ټول د پټې خزانی برکت دی چې هغه مونږ ته دا پخواني شعرونه ساتلي دي د پټې خزانی یوه نسخه حبیبی صاحب په کویټه کې پیدا کړې وه، دغه د حاجی محمد اکبر خان له پاره لیکل شوی وه، او بله نسخه د سردار مهردل خان له پاره لیکل شوی وه. په هر صورت په دې وخت کې یو نسخه ده چې د حبیبی صاحب سره وه، حبیبی صاحب نه شاعرو اونه یې د شعر د عوه کول، نو دا دهغې دوسې خبره نه وه چې هغه دی دیو پنځوسو شاعرانو شعرونه د ځانه جوړ کړي وي.

پوښتنه: ځینی خلک د پټې خزانی سني مشکو کې گڼي، دی باره کې تاسو څه وایې؟

ځواب: ځینی سني به پکې صحیح او درستی نه وي، احتمال لری چې هغه غلطی شوی وي، لیکن اصل کتاب پټه خزانه صحیح کتاب دی ځکه په دې (۴۷) کالو کې چاپرې اعتراض نه دی کړی.

پوښتنه: په افغانستان کې د دې څوک مخالفین شته؟
ځواب: بیخي نه.

پوښتنه: قلندر صیب چې د پښتو ژبې یو وتلی لیکوال او محقق دی هغوی په دې باب یو کتاب لیکلی دی. (پټه خزانه فی المیزان) په دغه کتاب کې هغوی دنورو خبرو نه پرته د اهم لیکلی دي، چې په افغانستان کې ځینی مشرانو د پټې خزانی په باب ماسره شکونه څرگند کړي دي، دی باره کې تاسو څه وایې؟

ځواب: په دې باب مونږ ورسره هیڅ نه دی ویلی او نه مو ورسره بحث کړی دی اونه مو گوم شک بنسکاره کړي دی. زه د پښتو ټولني رئیس وم، ماسره

قلندر مومند په دې باب هډه وهیڅ ویلی نه دی. زه د پښتو ټولنی په دوو دورو کې رئیس وم په اوله دوره کې د (۱۹۵۲-۱۹۵۶) کال پورې، او په دویمه دوره کې د (۱۹۶۳-۱۹۷۳) م کال پورې.

پوښتنه: تاسو راته د خپلو اثارو لندې شان تذکرو کړئ چې څومره چاپ شوی او څومره چاپ ته انتظار باسي؟

ځواب: اثار چې څومره مالیکلی دي هغه ټول (۷۰) ټوکه دي په دې وخت کې زما عمر هم او یا (۷۰) ته رسیدلی دی.

په دې کتابونو کې اکثره چاپ شوی دی، تقریباً شل به یې پاتې وی دلته پېښور کې هم ډیر چاپ شوی دی، یوه زما شعری مجموعه ده (خوږې وړمې) په نامه، ادبي لیکونه، د ادب تاریخ، د نثر تاریخ-نومیالی شاعران، ژب ښودنه، پښتو سندرې او داسې نور ډیر کتابونه دي چې دلته یې تذکرگران دی.

پوښتنه: د ځوانو لیکوالو او محققینو له پاره څه پیغام ورکول غواړئ؟
ځواب: د ځوانو لیکوالو له پاره زما رایه داده چې ځوان لیکوال دی کونښن وکړي چې هغوی څه لیکي، د کوم پوهاند یا استاد سره دی مشوره وکړي. ځکه چې دا وړدو بحثونو څخه څه نه جوړیږي، خبره لنډه ښه وي خو د مطلب، په عربی کې د امشهوره خبره ده، بهتر خبره هغه ده چې لږه وی او دلالت وکړي په مطلب باندې، لږې خبرې کول دا صفت دی.

پوهاند صدیق الله ربنتین صیب تاسو نه ډیره ډیره مننه چې مونږ د پاره مو دخپل قیمتي وخت څخه څه وخت وایستلو چې مونږ سره مو دکاراو گټورې خبرې وکړي. خداي دی نور تاسې ته ډیر عمر درکړی چې د پښتو ژبې نور خدمت هم وکړئ. (۳:۱۲)

سپیدی مجلې سره مرکه

مرکه کونکي: محمد اصف صميم

پوهاند رښتین د پښتو په علمي او ادبي دنیا کې پیژندگلوی ته اړ نه دی. د افغانستان د ژبې او ادب په مخکښو څېړنوالو کې شمیردی. د نیمې پېړۍ راهیسې د زړه په مینه د ژبې او ادب په خدمت لگیا دی. دا وخت له یو او یا کالو او بنسټی دی، خواوس یې هم په خپل کړي ادبي خدمت تنده ماته نه ده، مونږ ورسره د سپیدې د درنولو ستونګوله پاره مرکه کړی ده، چې دادې ستاسو په خدمت کې ده. (اداره)

پوښتنه: محترم پوهاند رښتین صاحب تاسې د نیمې پېړۍ راهیسې د پښتو ژبې او ادب په خدمت بوخت یې، په خپل دغه کړي خدمت او دهغه په نتایجو څومره قانع، یې ایا څه موچې کول او غوښتل هغه موکړي دي او که نه ځینې نور ارمانونه هم داسې شته چې ځوان نسل ته یې د ترسره کولو توصیه کوی؟

پوهاند رښتین: خبره داده چې دیوې ژبې تاریخ او څېړنه ډیر لوی کاردی مونږ چې کوم کار کړی دی په هغه باندې قانع یوچې په کابل ښار او افغانستان کې مو پښتو ته وده ورکړی ده، او په ټولو خواوو کې لکه ادب، ګرامر، ادب تاریخ او نورو برخو کې مو کتابونه لیکلي دي، البته د ژبې د ترقۍ دوره په دی نه درېږي او نوره څېړنه هم غواړي، دا څېړنه د ژوند سره ملګرې ده، ژوند په ټولو خواوو کې پراختیا لری، او په نورو خواوو کې هم چې کومې نیمګړتیاوې موجودې وي باید پوره شی ترمرګه پورې دا

سلسله جاری ده، خلاصیږي نه، اوس دنوری دنیا، امریکي، روس، حتی ایران او نورو هیوادونو راډیوګانی په پښتو نشرات کوي، پښتو دیوې رسمي ژبې په حیث معرفي شوی ده او دالوی مقصدو چې ترسره شو، نورچې دپښتو خدمت سلسله ده، نو دا خوترګه پورې جاري ده.

پوښتنه: تاسې دپښتو دلیکنې اړخ په تقریباً هرډګر کې دقلم نیلی ځغلولی دی خود ادب تاریخ په باب مو چې کومې څیړنې کړي دي، هغی تاسې په مخکښانو کې درولی یې په خپله ادب تاریخ په باره کې که راته څه معلومات راګرئ چې کوم راز څیړنې ته د ادب تاریخ وایې؟

پوهاند رښتین: په ابتدا کې چې مونږ دپښتو ادب په تاریخ لاس پورې کاوه په هغه وخت کې هرڅه نوی وو، د شاعرانو، ادیبانو او لیکوالو او مختلفو دورو په څیړنه کې لومړني معلومات وو، چې مونږ دپښتو ادب تاریخ کې څیړلی دي، او دورې موبندولی دي، لومړي، دویمه، دریمه او څلورمه دوره ترهغې وروسته بیا پښتانه شعرا و لیکل شو، په هغه کې هم دغه شاعران زیات معرفي شوی دی چې تر پنځم جلد پورې چاپ شوی دی، البته غلطی په ټولو کتابو کې وی، په دویم، دریم او څلورم کې به غلطی وی، چې اصلاح، سمون او ډیرکار غواړی، اوس هم په ادب تاریخ کې کار ډیر پاتې دی، باید چې وشي، چې کومې تذکرې لیکل شوی، هغه دی دیوانجمن او علمي مرکزله خوا چې پوه خلک پکې وی، او دا ټولې تذکرې چې په کابل، پېښور او یا د بلوچستان په کویته کې او یا د پښتونخوا په نورو ځایونو کې لیکل شوی دي، هغه راغونډې شی او یو خلص مطلب ترې راولاړشی .

پاتې شود پښتو ادب تاریخ په باب څه ویل په پښتو ادب تاریخ کې مختلفې دورې، د دورو امتیازات، د دورو علامې او نښانې چې په دې دوره کې دا قسم نثريا د انظم رواج و، یا دامضمون رواج درلود، او دا هرڅه

تریو حده پورې مونږ په پښتو ادب تاریخ کې ښودلی دي، لیکن په لنډ ډول او مفصل ډول یې پاتې دی.

اوسني شاعران او اديبان، د پښتو ادب تاریخ د پښتو د دورو تحول ته وايي چې په دې کې څومره تحول راغلی دی، پخوا ادب څنگه و، اوس څنگه دی، بیا به څنگه وي، او څنگه پکار دی.

البته د هر چا په نظر د ادب تاریخ مختلف توجیحات لري او یا مختلفې لارې، خود یوې ټولنې او پوهانو کار دی چې ویې گوري او درست یې کړي، او کومه لار چې چاغوره کړې ده هغه ومني او بیله یې کړي، چې دا درست ده او دا غلطه ده، او نورد ادب په باره کې مختلفې نظریې دی چې د مختلفو لیکوالو له خوا خپرل کېږي.

پوښتنه: تراوسه پورې چې د پښتو ادب تاریخ باندې کوم کار شوی دی هغه ایله تر روښان یا روښانیانو پورې رارسیدلی دی، تردې راوروسته ادب تاریخ د بشپړونې له پاره څه مشورې او وړاندیزونه کوي؟

پوهان د رښتین: زما په مخکې خبرو کې هم څه اشاره غوندې وه چې مونږ د پښتو ادب په تاریخ کې ټولې دورې ښودلی دي، او په هره دوره باندې مجمل نظر وړاندې شوی دی.

پاتې شوی په تفصیل سره چې حبیبی صاحب شروع کړی و او دروښانیانو تر دورې یې رارسولی و، نو دا هم باید تکمیل شی، یو څوک یې ولیکي، یوانجمن یا پښتو ټولنه یې ولیکي یا پښتو اکاډمي چې په پېښور کې ده، دوی یې ولیکي، او دا کار دی چې لا پاتې دی.

ددې کوبښ په کار دی، چې تکمیل شی، په مجمل صورت باندې په پښتو ادب تاریخ کې شوی دی.

پوښتنه: ستاسې د ادبي ژوند دمطالعې څخه سپرې وييلای شې چې تاسې هميشه ترنظم زيات په نثرزور اچولی دی، پوښتنه داده چې تاسې ديوي ژبې په پرمختگ کې کوم ډول نثرليکل او رامنځ ته کيدل لازم گڼئ؟

پوهاند رښتين: ديوي ژبې د پرمختگ له پاره نثرزيات مهم دی، نظم هم د پخو شاعرانو لکه خوشال خان خټک، رحمان بابا او نورو ضروري دی.

په کومه ژبه کې چې هر سپرې شعروايي، نو هغه څه فايده نه لري، لکه اوس په پيښور کې شاعران ډير دي شاعري د پښتو د پرمختگ له پاره کومه لار نه ده خلاصه کړې، نو د نثر کتابونه ډير مهم دي.

راغلو دې ته چې د پښتو د پرمختگ له پاره کوم نشر مهم دی، نو د نثر ډير قسمونه دي، ادبي نثر دی، علمي نثر دی، دخبرواترو نثر دی، دافسانو نثر او داسې نور ډير قسمونه لری، دا ټول ديوي ژبې له پاره ضروري دي.

ادبي نثرونه هم ضرور دی، چې يولوی ليکوال پيداشی او ويې ليکي.

او عادي نثر لکه په موجوده وخت کې چې رواج لری.

عادي نثرونه په مجلو، اخبارونو او صحافت کې چليږي.

علمي نثرونه هم ضرور دی چې ددې له پاره کاروشی، د نثرونو د ټولو موجوده قسمو تکميل ضرور دی، د نثر پواسطه درسي کتابونه هم جوړيږي

، قرائتونه هم جوړيږي، نو بهتره چې اسانه محاورې ته نيردي نثر باندي

وليکل شی، داسې نثريا داسې لغات چې ټول پښتانه پرې پوهيږي البته

لوی لوی ادیبان او پاڅه خلک چې ادبي نثر هم ليکلای شې، بايد ويې

ليکي، ليکن اوس اکثره هغه خلک مړه شوی دی، خو چې پس له دې يې هم

څوک ليکي نو ادبي نثر دی وليکي، فايده يې زياته ده خو د نثر ټول اقسام

بايد تکميل شی.

پوښتنه: ستاسې چاپي اثار او تاليفات شکردي ستاسې په ژوند په ټولو پښتنوکې خپاره دي، خودناچاپو اثارو په باب موله مونږ سره څه معلومات نشته که په دې باب څه ووايې چې څومره ناچاپه دي؟ پوهاند رښتين: زما ټول چاپ او ناچاپ اثار اويا وته رسيږي، په دې کې اته څلوېښتو پورې چاپ شوي دي، اودنورو د چاپ په لټه کې يم.

ځينې موپه پيښور کې چاپ کړي يعنې پنځه شپږ اثره، څه موانوس هم ورکړي دي چې يونيورستي بک ايجنسي يې چاپ کړي، څو کونښن کوو چې چاپ شوي او خلک ترې فايده واخلي، قلمي نسخې هم داسې يوشل ديرش پاتې دي چې کونښن کوو چاپ شوي.

پوښتنه: پښتو ژبې ته چې په افغانستان کې څه شوي دهغې ترڅنگ دلته په کوزه پښتونخوا کې هم دا بهير وروسته نه دی پاتې، دلته دشوي کار د کيفيت په باب تاسو څه نظر لري، څومره ترې مطمئن ياست؟

پوهاندرښتين: دلته هم له کومه وخته چې پښتو اکاډمي جوړه شوي ده، دهغې لومړي مشر مولانا عبدالقادر و، هغوی د پښتوله پاره ډير کار کړي دي، بعضي کتابونه يې چاپ کړي دي، ديوانونه يې چاپ کړي دي، ترجمې يې کړي دي، ډيري د اردو ترجمې خو د پښتوله پاره دومره مفيدې نه دي.

ليکن منظم کار او په رسمي ډول کار په کابل کې ډير شوي دي، د ژبې او ادب په باب په افغانستان کې نظري او عملي دواړه کار شوي دي، په دفترونو مکتبونو کې پښتورواج شوې چې دلته شايد دغه کار نه وي شوي، نو په دې لحاظ دوی په دغه کار کې وروسته دي.

د شعريه برخه کې دلته ډير کار شوي، د شعر ديوانونه دلته ډيري او ډير چاپ شوي هم دي، خوما دمخه وويل چې د شعر څخه زيات نثر ته ضرورت دی نو بايد په دې باره کې هم توجه وشي.

دافسانو او کيسو په باره کې هم دلته ډير کار شوی دی، په دې برخه کې دوی مخکې دي، خوبيا هم کابل او پيښور د اوږو ته يو شريک کار په غاړه دی، او هغه شريک کار د ژبې خدمت او د ژبې تکميل دی، نو په دې باره کې لانور هم کونښن کيږي، او ځوانان هم کونښن کوی، لگيا دی، خو مرکزيت پکار دی يوه لارښوونه پکار ده، داسې لارښوونه چې ټول ليکوالان يو مرکز ته رجوع وکړي، دا خبره ده چې دلته لږه کمزورتيا ليدل کيږي او بايد رفع شی.

پوښتنه: تاسو ځوانان ياد کړل، زما وروستی پوښتنه هم لکه چې دهمدې ځوانانو په باب شی او هغه دا چې تاسو کوم ادبي بهير، تردې وخته پورې رارسولی دی، له مور ځوانانو سره هم داهيله ده چې په دې برخه کې خپله ژمنه ترسره کړو زموږ قلموالو ته په دې باب او ددې هيلې د ترسره کيدو له پاره کومې توصيې او مشورې کوی؟

پوهاند رښتين: توصيه خو داده چې دوی دی هميشه له پاره له يو علمي مرکز سره تړلی او پييلی وي، او د ژبې له پوهانو سره دی په تماس کې وی او د هغوی په مشوره او مصلحت دی يو کار وکړی په خپل سريو کتاب ليکل او شاعری کول يا ترجمه کول درست کار نه دی، مشوره په کار ده، چې وکاندي سلا نو يې ورکه شی بلا، يعنی سلا او مشوره (وامر هم شوری بينهم) ډيره ښه ده.

په خپل سر باندې چې څوک څه ليکي نو هغی ته تجارتي ادب وايی تجارتي ادب کمزوری وي، او اصل ادب د تجارتي ادب او سوداگرۍ له پاره نه وي، او نه ددې له پاره چې يو سپی پرې گټه وکړي (۱۵: ۳۲، ۳۸)

لیکوال مجلی سره مرکه

خای: دهما کور بغداده

ملاقات: محمد همایون هما، نورال بشر نوید، عظمت هما مجاز.

پوهاند صدیق الله رښتین چې په (۱۲۹۸) ل کال زیږیدلی د پښتو ادب یو ژوندی تاریخ دی، دهغه نوموړی پلار مولوی تاج محمد - مهتم صیب (۱۸۷۰-۱۹۲۵م) د انگریزی اعلیٰ تعلیم یافته او د دیني علوم مومنتهی و، هغه د حاجی صیب ترنگزو (۱۸۴۸-۱۹۳۷ م) سره اوږه په اوږه د ازادۍ دستر مقصد له پاره د پیرنگی خلاف د جهاد او غزالارغوره کړه. او دهغوی نامتو زوی دادب په محاذ د پښتو او پښتون سرلوړی ته خپل ژوند و سپاره. د پښتو ټولني پخوانی مدیر، ستر پوهاند رښتین د خپلو پیاوړو ملگرو، حبیبی، بینوا، الفت، او خادم په ملگرتیا او همکارۍ پښتو په افغانستان کې د یو دروند مقام جوگه او د دنیا د ژبو سیاله کړه.

پوهاند رښتین د پښتو په قواعدو د اساسی کار په پرمخنیو معمارانو کې دی، د تحقیق د لارې روښانه مشال او دادب یومنلی شوی استاد، نقاد او مؤرخ دی. هغه د اويا کتابونو مصنف دی، او په بې شمیره ادبي موضوعاتو بې کم اوزیات یو زرمقالی لیکلی دی، دا ستر پوهاند اوروښان فکره لیکوال چې سینه یې د گڼو تجربو خزینه او قلم یې د پښتو د ناموس ضمانت دی.

پکار داوه چې نن په خپل کلی کور کې ناست وی، او دهغه نه په ډیر درناوی د خپل وطن دنوی نسل د ذهني تربیت او د فکري روښانتیا کار اخیستی شوی وی، خوله بده مرغه دهغه په خاوره د تیرو پنځلسو کلونو نه دانسانی وینی ارزانی روانه ده او د عالمي سیاست دروایانو سترگې اخیستی قام یې کله د بې دینۍ په تېرو هلی شی، او کله د دین په نوم قربانېږي. دا هغه حالات وو چې پوهاند رښتین دیو او یا کالو ضعیفی په عمر کې د خپل وطن نه په کډه مجبوره شو او نن د خپلې خاورې نه ډیر لږې د پښتونخوا په یو گوټ کې ناست د خپل قام دروښانه مستقبل او په خپله سیمه د آمن او سوکالی خوبونه وینی، لوی څښتن دې دهغوی دا خوبونه رښتیا کړي. مونږ د پوهاند رښتین همت، میرانې او د پښتو ژبې او ادب له پاره دهغه درنو خدماتو ته په دواړو لاسو سلام کوو.

هما: رښتین صیب! چې پښتو او پښتون سره مینه لری، هغوی سره ستاسو پیژندگلو بیخي یوه رسمي خبره ده. په افغانستان کې د پښتو ادب پنځه ستوري یادېږي، پوهاند عبدالحی حبیبی، قیام الدین خادم، گل پاچا الفت، عبدالروف بینوا او پنځم ستوری تاسویې، دستور وپه دی جونیک کې تاسو په خپله رڼا او ادبی هلو ځلو پښتو ته یو مقام ورکړ، مونږ غواړو چې تاسو د خپل ژوند د حالاتو او د خپلې کورنۍ په هکله مونږ سره څه خبرې وکړئ.

رښتین: زما د پلار نوم تاج محمد دی، چې په مهتم صیب مشهورو دی دمیر احمد خان زوی، د محمد اکبر خان لمسی او د شاجهان کړوسی دی. زموږ مشران وایي: چې مونږ په قام سلیمان خیل یو، زمانیکه میر احمد خان د شیرعلی خان یا امیر دوست محمد خان چې بیخي په اعتبار سره نه شم ویلای خو کیدای شی چې شیرعلی خان زمانه وه، په دغه

ورځو کې پېښور ته د افغانستان د لوگر نه په کډه راغی او هلته د وزیر باغ په شاوخوا کې یې استوګنه غوره کړه. بیا زما نیکه میر احمد خان د روزی، گټلو او گذاری په نیت په گډانیدو پلټنې کې نوکر شو او مردان په بغداده کې د اوسیدو ځای وموند. د غلته یې ځای ځایګی پیدا کړو او په دایمي توګه ور کې میشته شو. زما پلار تاج محمد خان د کال (۱۸۷۰ م) کال په شاوخوا کې زیږیدلی دی، په لاهور کې یې تر (بی ای) انگریزی تعلیم حاصل کړی و، او بیا یې د اسلامي علومو دوره پوره کړه.

هما: ستاسو پیدایش کوم ځای کې شوی دی؟

رښتین: زه د مومندو په غازي آباد کې په (۱۲۹۸) ش کال کې پیداشوی يم. زما پلار مهمتم صیب تاج محمد د ترنگزو د حاجی صیب سره ملګری شوی و مونږ هلته په کډه تللی وو، هغه څه موده (زما پلار) د پېښور د حمایت الاسلام په هابې سکول کې د استادۍ وظيفه غوره کړه، هلته یې د سیاسي تحریک د عالمانو سره اشنایي پیدا کړه. زما پلار د مردان په علاقه کې د گذر په مقام دیو اسلامي مرکز لومړی مشر او مهمتم غوره کړی شو.

په کال (۱۹۱۴) م کې چې دنړۍ لومړی جنګ وښت، او انگریزانو د اسلامي خلافت په خاوره یرغل شروع کړ - نو دهند ازادۍ غوښتونکو د شیخ الهند مولانا محمود الحسن په فتوی د هجرت بند و بست شروع کړ او دغه شان زما پلار هم ازادۍ علاقې ته واوړیدو - زما پلار مهمتم صیب د انگریزانو خلاف د غزا او جهاد په لاره کې په ټولو سرحدونو یعنی د بونیر څخه نیولې د مومندو تر سره کمپوړی خپله تبلیغی سلسله په پوره قوت او همت ټینګه ساتلی وه. هغه د بونیر په پومبې غزا کې په خپله عملي برخه اخستې وه.

هما: ستاسو نور وروڼه شته؟

رښتین: مونږ درى وروڼه یو، یو حبیب الله نومیري او بل عبد الله، حبیب الله نن سبا په پېښور کې استوگنه لری. او عبد الله په جرمنی کې دی.

هما: بیا تاسو افغانستان ته کله لاړئ؟

رښتین: ما رومبی درس په غازی آباد مومندو کې واخست د طورو مولوی محمد ایوب صیب نه، بیا جلال آباد ته لاړم او نجم المدارس کې شامل شوم، داد مولانا نجم الدین چې د هدی صاحب په نوم یادیري دهغه مدرسې وه - د غلته مې څه درى څلور کاله سبق وویلو - دغه دکال (۱۳۱۱) ش زمانه وه.

بیا په (۱۳۱۵) ش کال کابل ته لاړم او هلته مې په دارالعلوم عربی کې داخله واخسته.

هما: تاسو پښتو ټولني ته کله راغلی؟

رښتین: د (۱۳۱۸) ش کال په اخر کې پښتو ټولني ته راغلم.

هما: د پښتو ټولني کابل تاریخ که موبیان کړښه به وي؟

رښتین: په افغانستان کې د پښتو ټولني تاریخ داسې دی، چې پښتو ادبي انجمن په (۱۳۱۱) ل کال په کندهار کې د وزیر محمد گل خان په امر جوړ شو - د اپښتوانجمن د کندهار نه کابل ته راغی - دکابل د پښتوانجمن سره په کال ۱۳۱۲ ل کال کې یو ځای شو او پښتو ټولنه منځ ته راغله - د دې ورومبی عمومي مدیر عبدالحی حبیبی و. محمد گل خان مومند حبیبی سردار محمد نعیم خان ته معرفی کړی و چې هغه وخت دمعارف وزیر و - دی د سردار محمد داود خان ورور و - سردار محمد نعیم خان د محمد گل خان مومند نه تپوس وکړ - چې څوک د پښتو ټولني مدیر کړو نو محمد گل خان مومند ورته د حبیبی نوم واخیست چې په هغه زمانه کې د کندهار د طلوع افغان مدیر و. بیا له هغه وروسته عبد الرحمن پښواک مدیر شو - دهغه

وروسته بیا عبدالروف بینوا راغی، زه په هغه وخت کې مدیرد شعبه قواعد وم - زه بیا بینوا سره د پښتو ټولني معاون شوم په هغه زمانه کې گل پاچا الفت او خادم صاحب زما څخه دمخه راغلی وو، زه او بینوا په یو تاریخ پښتو ټولني ته راغلو - دو مره وه چې دا نور خلک ښکته پورته شول او زه تراخه پورې په پښتو ټولنه کې پاتې وم. ما (۳۵) کاله د پښتو ټولني مسلسل خدمت کړی دی، زه بل خوا ته نه يم تللی.

هما: دا پښتو ټولنه هغلته په سرکاري سرپرستي کې وه؟
رښتین: هو! دا رومي دمطبوعاتو د وزارت سره تړلی وه او بیا د وزارت معارف سره وتړل شوه.

هما: دکابل حکومت د پښتو په خورونه کې اودهغې په معارفي کولو کې څه کار کړی دی؟

رښتین: دکابل حکومت پښتو ټولنه جوړه کړه او هغوی ته د پښتو خدمت وسپاره نور کار بیا ټولني کولو، حکومت دهغوی په کار کې مانع نه و.
نوید: دادچا دورو؟
رښتین: داد محمد ظاهر شاه دورو.

هما: که چیرې پښتو ټولني ته د حکومت سرپرستي حاصله نه وي، نو دومره کار د پښتو د خدمت له پاره خوممکن نه و؟

رښتین: څېر حکومت خو ټولنه جوړه کړه، خونور کار خو هغوی نه کاوه، تنخواه خو حکومت ورکوله دغه یو کارو - بل ځای به یې هم ورکوله، خودغه پنځه ستوری کوم چې ما یاد کړه، دهغوی خپله هم د پښتو د خدمت سره یو شوق و، او ډیر په مینه یې خپله وظیفه ترسره کوله، او دا پنځه کسان چې وو، دا حکومت نه وو تربیه کړی، دوی خپله تربیه شوی وو حکومت ورباندې یوه پیسه هم نه وه لگولی، نه یې په حبیبی لگولی وه نه یې په

بینوا، اونه یې په الفت. نه په خادم زه لا په دارالعلوم عربی کې وم، دوی خونه وو.

هما: پښتو ټولني څومره کار کړي دي؟

رښتین: پښتو ټولني ډیر زیات کار کړي دي پنځلس کاله مخکې یې تقریباً درې سوه عنوانه کتابونه چاپ کړي وو. رومبی اهم کار خويې دا و چې په ټولو دفترونو کې یې د پښتو کورسونه جوړ کړل مونږ د پښتوله پاره سل معلمان درلودل.

پر مې د پښتو کلی په نامه دولس درسي کتابونه لیکل شوي وو ددې په لیک کې امین الله زمريالی، قیام الدین خادم، گل پاچا الفت او بینوا برخه اخیستې وه. د شپږم سمستر چې گرامرو هغه مالیکلی و.

په دویمه دوره کې ما دا کتابونه صحیح کړل او د دولسو په ځای مې شپږ کړل، دیو سمستر له پاره یو کتاب.

هما: دا کتابونه وروستو د طب او دانجنیرنگ د تعلیم د پاره څنگه پکاریدی شو؟

رښتین: وروستو بیا په وزارت معارف کې د پښتوریا ست جوړ شو دهغوی د سیوری لاندې درسي کتابونه ولیکل شو، د سکولونوله پاره د ښوونځیوله پاره، د ادبیاتوله پاره پوهنځی جوړ شو، چې دهغه لپاره د پښتو ادبیاتو تاریخ او بعضی نور کتابونه ولیکل شو.

هما: دا خو هغه کار چې د درس او تدریس سره یې تعلق لرلو، پښتو ټولني څه ادبي کار کړي دي؟

رښتین: پښتو ټولني دیوانونه چاپ کړي دي، د ادبیاتو تاریخ یې چاپ کړي دي، اولنی د ادبیاتو تاریخ مالیکلی دي چې په (۱۳۲۳) هـ ش کال چاپ شوی دی.

هما: تاسو خپل څومره کتابونه لیکلي دي؟
رښتین: ما اويا کتابونه لیکلي دي، يو زرمقالی مې لیکلی دی،
دمخونو شمیرې له لس زرو څخه زیاتېږي.

هما: په دی اويا کتابونو کې څومره چاپ او څومره ناچاپ دي؟
رښتین: شل پنځه ويشت به ناچاپه وي، نور ټول چاپ شوي دي.
پښتو ټولني چې کوم غټ کار کړی دی. هغه د شبلي نعمانی او سيد سلیمان
ندوی د سيرت النبی پښتو ترجمه ده، په شپږو جلدونو کې چاپ شوی ده.
هما: - دا کله چاپ شوی و؟

رښتین: دا په (۱۳۲۳) هـ ش کال کې، بل غټ کار د ايرتة المعارف چاپول
دي. دا په اووه جلدونو کې چاپ شوی دی. وروستی دوه جلدونه په (۱۳۵۴)
او (۱۳۵۵) هـ ش کال کې چاپ شوي دي.

هما: د شبلي نعمانی سيرت النبی خو زمونږ د پښتو اکاډمۍ هم چاپ کړی
و؟

رښتین: دوی خو ډير وروسته چاپ کړی دی، مونږ ډير پخوا چاپ کړی دی.
هما: هسی مونږ چې گورو، نو ستاسو دکار او پښتو اکاډمۍ په کار کې څه
يو شان والی نه دی پیدا شوی. کوم کار چې دوی کړی هغه تاسو هم کړی
دی؟

رښتین: پښتو اکاډمۍ خو ډيره وروستو جوړه شوه. دا ټول کارونه مونږ
مخکې کړي دي، پښتني سندرې په نوم پښتولنډۍ، مونږ په ۱۳۳۴ هـ ش
کال کې چاپ کړی دی په دی کې خالصې اته زره د پښتولنډۍ دي. د دې
دویم جلد د پښتو چاربيتی دی.

پښتو اکاډمۍ دروهی سندرې ټپې په نوم دا کار ډير وروستو کړی دي،
خوپه هغه کې يې زمونږ دکار هلو څه ذکر نه دی کړی، بل کتاب ملی هنداره

محمد گل نوری لیکلی و، چې پخوانی نقلونه پکې دی، پښتو قاموسونه مونږ پخوا لیکلی دی اول او دویم جلد، د پښتو ګرامر ما لیکلی دی، ژبښودنه، دمصدر و نولار ښودنه، دا ټول کتابونه مالیکلی دي په پښتو کې د ګرامر ټول کار ما کړی دی، زما څخه مخکې محمد اعظم ایازي د پښتو ګرامر لیکلی و خو هغه په پارسی کې و، اول جلد او دویم جلد زما د ګرامر ژبه هم پارسی ده.

هما: پښتو کې یو کتاب دی (پټه خزانه)؟
رښتین: (پټه خزانه) دهغې قلمي نسخه عبدالحی حبیبی پیدا کړی وه او په ۱۳۲۳ هـ ش کال کې چاپ شوه.

هما: په دی هکله ما دا خبره کوله چې نن سبا دهغې په برخه کې کوم بحثونه روان دی، نو هغې دنوولیکوالو په ذهن کې شکوک شبهات پیدا کړی دی تاسو.....

رښتین: داشکوک او شبهات دلته پیدا شوی دی، مونږ په دی لړ کې هیڅ شبهه نه لرو، ځکه چې پخوانی کتابونه همداسې یوه یادوه نسخې پیدا کړی، ډیرې نه پیدا کړی، زموږ په نظر پټه خزانه د شاه حسین هوتک په زمانه کې محمد هوتک لیکلی ده، په ۱۱۴۲ قمری کال کې. دا بیخی صحیح ده، دهغې په برکت باندې د پښتو ادب تاریخ دویمې هجری پیرې ته رسیدلی دی. ددی کتاب په حواله امیر کروړ پومبی شعر د پښتو ویلی دی - چې هغه یوه ویارنه ده.

په پټه خزانه کې چې کومې قصیدې راغلی دي، لکه د اسعد سوري او ښکارندوی وغیره، داسې قصیدې اوس څوک نه شی لیکلی.
هما: زموږ یو محقق دی، قلندر مومند صیب، هغوی په دی کتاب څه علمي بحثونه کړی دي، او ددی کتاب د ځینو ټکولکه: هیواد،

استوگنه، اوگرو هیدل په هکله وایي چې په پټه خزانه کې د اټکې په کومه معنی کې استعمال شوی دي - دغه معنی بیخي اوسنی او جدید د اوزمونږ پخوانیو شاعرانو دغه ټکی په دغه معنو کې نه دي استعمال کړي. دویمه خبره هغوی د کتاب دنوم او د ترتیب په حواله کوی او وایي چې په دی کې دشلمی صدی نفسیات کار کوي - قلندر خودی کتاب ته بالکل جعلی ویلی دی، خود ادب د طالب علمانو درهنمایی له پاره ستاسورایه اوریدل غواړو؟

رښتین: داسې اعتراضونه خو چې څوک غواړي په هر کتاب کیدای شی، اعتراض خو بیل شی دی. مونږ د قلندر مومند سره موافق نه یو - پټه خزانه پخوانی کتاب دی او په دی کې هیڅ اشتباه نشته او محمد هوتک په دې پوره پوره حوالې ورکړی دی لکه د شیخ کټه لرغونی پښتانه، تاریخ سوري او داسې نور ټول کتابونه چې د کتاب یې ترې لیکلی دی بنودلی دي. هما: د لرغونی پښتانه او تاریخ سوري خو هم نشته او نه پیدا کيږي؟ رښتین: پټه خزانه کې د دې حوالی شته.

هما: د کتاب داستناد له پاره یو داخلی شهادت وی او بل خارجي شهادت وي. داخلی شهادتونه خو په خپل ځای، خود پټې خزانی داستناد لکه چې هغوی وایي څه خارجي شهادت مخی ته نه دی راغلی یعنی دنورو کتابونو په حواله د دې ذکر نشته؟

رښتین: په هغه وخت کې دمغلو حکومت و، مغل د پښتنوازلي د پښمنان وو، هغوی د پښتنو د تاریخ په هکله چې څه اثار بیا موندی دي هغه یې سوزولی دي.

هما: ستاسو دا دلیل په دی سلسله کې واقعی دروند دی چې په هغه زمانه کې پارسی درباری ژبه وه، نو د پښتو اهمیت نه و، او یوه مقابله د دواړو ژبو

روانه وه نو دهغه وخت مغلي پاچاهانو بڼه په اراده او بڼه په منصوبه بندي د پښتو د تاريخ او ادب ټولې حوالې گډې وډې كړې دي.
رښتین: دمغلو دوره درى سوه كاله وه، پښتانه دغې دورې ته په خپلو ادبياتو كې مغلواله وايي، او مغلواله وايي ظلم ته لكه چې حميد بابا وايي:

يو به نه سم مغلواله درقيب ستا په رښتيا كه زيرولى پښتنى يم
مغلواله ظلم ته وايي او دا ظلم دوى په پښتنو كړى دى.
هما: رښتین صيب: كه پټه خزانه جعلى ثابت شى، نو په پښتو ادب به څه اثرات مرتب شى؟

رښتین: پښتو ادب ته به پرې زيان ورسى ځكه چې د پټې خزانې په حواله د پښتو ادبياتو تاريخ دريمې هجرى پيړۍ ته رسيدلى دى.
خبره داسې ده چې ما دوه مکتوبه هميش گل هميش (هميش خليل) او حبيب الله رفيع ته ور كړى دى، او پكې مې ويلى دي چې قلندر صيب!
حبيبى خونه دعوي كړې د شاعري او نه شاعرو، نو دا پنځوس شعرونه ده له ځانه څنگه جوړ كړى دي؟ او هغه كې ډير لغات داسې دي چې هغه اوس نشته لكه: نرم - ترملم او برملم او دا ټول لغات د اسعد سوري په شعر كې راغلى دي، او اوس نشته چې ده له ځان نه جوړ كړى دي.

هما: حبيبى صيب شاعر نه و؟
رښتین: نه - هغه دعوي نه وه كړى شعر نيم يې ويلى خو شاعر نه و.
هما: قلندر مومند چې كوم كتاب ليكلى دى (پټه خزانه فى الميزان) هغه تاسو لوستى دى؟

رښتین: ماله يې راكولو قلندر مومند دغه كتاب - خو ما وويل ماله يې مه راكوه، زه ددې دكتو توان نه لرم.

هما: هغه چې ستاسو د کتاب د کتو توان نه لری او تاسو د هغوی د کتاب د کتو توان نه لری- نو دا خوڅه ښه رویه نه ده، بیا به دا خبره منطقي نتیجې ته څنگه رسي، مونږ دا مسئله نه گڼو؟

رښتین: ما ورته وویل چې دا بی ځایه کاردی، تا چې دا خپل عمر په دې تحقیق تیرو لو، نوبل څه غوره کار به دی کړی و، او وه څلو یښت کاله کیږي چې دا کتاب چاپ شوی دی، تراوسه پورې پرې چا اعتراض نه دی کړی، نو ته یې پرې اوس ولی کوي، حیبي چې کله ژوندی و، نو هغه وخت دی پرې ولی اعتراض نه کولو، کړی به دي و.

هما: تاسو یقیناً په دې کتاب خپل ښه پاڅه او کوټلي دلايل ورکړه- او خپل نکته نظر مونږ په وضاحت سره بیان کړو، زما په خیال دا بحث کافی و.

اوس به نورې خبرې کوو، تاسو په کابل کې د پښتو د پاره ډیر کار کړی دی او هغه مویو مقام ته ورسوله، دا زما په خیال په کابل کې ستاسو د کړي کار نتیجه ده چې پښتون دومره اهم مقام حاصل کړی دی، اوس دلته په دی پښتونخوا کې د پښتو د عام کولو له پاره چې ستاسو په ذهن کې څه تجویزونه وي نو هغه وړاندې کړئ.

رښتین: مانه به پاچا خان (خدای دی و بڅښی) تپوس وکړو چې د پښتو د ترقی د پاره څه کول پکار دي نو ما به هغه ته دا خبره کوله چې دیو مقام د ترقی- څلور اهم توکي دی- علم، اقتصاد، کلتور او سیاست، تاسو په یوه پایه گډای چلوی یعنی تش سیاست ته مولاښت اچولی دی- په دی پښتون قام ترقی نه شی کولای، دی لپاره د هغوی پرمخې علمي ترقی ضرور ده بیا د هغوی معاش پلوت ته توجه پکار ده، بیا یې ژبه او کلتور وده ومومي د هغې پس به سیاسی او چتوالی حاصلوی، تاسو چې په اور گډای د خوشحال ایکسپرس نوم کښیږدئ نو د هغی نه پښتون قام ته څه فایده

رسي يا که چو کونوته دپاچاخان چوک و وایي نوپه دی څه کيږي، رومبي علم او اقتصاد پکار دی، ستاسو پښتو اکيډمي چې کتابونه چاپوي، نوپکارده چې پوهانو سره پرې مشوره وکړي - دوی بې فايدي کتابونه چاپ کوي - بل مونږ د اکاډمۍ کابل کې کړي و چې لارې کوڅې، دکانونه موټول پښتو کړي و، دلته هم د اکاډمۍ و لې چې ددې ځای نوم پښتونخوا دی، دوی د پښتونلغات چې پيدا کوي په هغه کې غورنه کوي، عربي او پارسي هرڅه پکې راولي د اصحيح نه دی.

هما: نن سبا په پښتو کې شاعري ډيره په غرب کې روانه ده، ستاسو څه خيال دی چې د پښتو د ترقی له پاره شاعري اهمه ده که نشر.

رښتین: دا خبره ما څو ځله کړې ده چې ډيره شاعري پښتو ژبې ته څه فايده نه رسوي د شعر نه نثر زيات مهم دی، ژبه په نثر ترقی کوي - ډيره شاعري ښه نه ده یونیم شاعر پکار دی، لیکن ښه شاعر لکه حمزه صیب او نور.....

هما: د پښتولیک لارډیو کولو له پاره څه متفقه فیصلی شوی دي په دی باره کې ستاسو څه خيال دی؟

رښتین: د لیک لار خبره داسې ده چې اول مجلس پښتو ټولني په کابل کې په ۱۳۲۱ هـ ش کال کې کړی و د پښتو ادبیان هم کابل ته راغلی و، او بیا بل مجلس شاید (۱۳۲۷) هـ ش کال کې وشو، بیا بل مجلس پښتو کې شوی و دا دري مجلسه مونږ کړي دي او دا ټولې خبرې په هغه کې فیصله شوی دی چې څه پاتې دی هغه ډيري لږې پاتې وې. یو کتاب دی ادبي جرگه ورته وایي د پښتو ټولني کابل چاپ کړی دی، دا ټولې خبرې او فیصلې په هغی کې شوی وې.

هما: د پښتواکيډمۍ د سيوري لاندې په باره گلي کې د ليک لار کوم سمپوزيم شوی و، او په هغه کې کومې فيصلې شوي، هغه تاسو لوستي دي په دي فيصلو او په هغو کې کومې تاسو کړي وي څه فرق شته؟ رښتین: فرق شته پکې د ليک لار او سني بعضی فيصلې صحيح دي، بعضی نه دي.

هما: تاسو څه وايي چې په هغه کې څه صحيح نه و؟ رښتین: دي فيصلو کې زور کې له پاره همزه ليکل صحيح نه دي لکه زړه (دل) په دې کې همزه نه وي. مونږ حفيغه (ه) ورته وايو هغه ليکو او زړه (پران) په (ه) ليکو.

هما: حفيغه به څنگه ليکو؟

رښتین: داسې به ليکو (رښتین صيب په خپله په کتاب وښودله)، (ه) او ظاهره به (ه) داسې ليکو.

هما: دخفي (ه) له پاره قلندر صيب چرگي. (ه) يعني دا (ه) سيواکړي ده لکه او به.

رښتین: نه نه چرگه (ه) نشته داسې نه ليکل کيږي، مثال يې دادی (رښتین صيب پخپله وليکل) لکه د زور کې د او از (ه) د پاره به داسې ليکو لکه مارغه او ښکاره ده (ه) له پاره به داسې ليکو لکه غرمه.

هما: ښه چې د ښکاره او زور کې او از له پاره دخفي (ه) خبره خو واضحه شوه اوس دامر له پاره (ی) د پاسه همزه اچول کيږي لکه وکړئ.

رښتین: داسې مونږ هم لگوو، داصحيح ده د تانيث له پاره کش (ی) هم صحيح ده لکه جينکی، چوکي وغيره.

هما: اوس چې په دي نوی املاکې پنځه (ی) گانې شاملې دي چې طالب علمانو له پاره ډير لوی مصيبت جوړ کړي دي، ليک دود صرف

دلیکوال مسئله نه ده، دی کې ماشوم طالبعلم هم شامل دی، دا تدریسي معامله ده.

نوید: استاد (معلم) هم پرې نه پوهیږي.

هما: هو! استاد (معلم) هم پرې نه پوهیږي. په دې معامله نور غور هم پکار دی، او چې دا ټکی خصوصاً (ی) گانې چې رالنډې شی نوښه به وي. رښتین: پکار دی چې په دی معامله غور جاری و ساتلی شي.

نوید: په کابل کې کوم یو دور پښتو ته ډیره توجه ورکړی ده؟

رښتین: د ظاهر شاه په دور کې ډیره توجه ورکړې شوې ده، هغه د پښتو د ترقۍ مانع نه و نور محمد تره کی پښتو ټولنه وړانده کړه، اکاډمي علوم نوم یې ورته کېښود، پارسی یې پکې داخله کړه پښتو ټکي یې ترې لرې کړل، پارسیان تکره وو، پوهاندان پکې وو، هغوی پښتو گډه وډه کړه او پښتانه یې وروسته کړل پخوانی پوه خلک چې وو هغه مړه شول، څوک پاتې نه شو، هلکان وو، هغوی کار نه کولو.

نوید: اوس په موجوده دوره کې په افغانستان کې د پښتو څه حیثیت دی.

رښتین: موجوده وخت کې خو پښتو هیڅ حیثیت نه لري پارسی مخکې ده، حکومت هم د تاجکو دی،

رېاني هم تاجک دی مسعود هم تاجک دی، پښتانه نشته.

نوید: دا خبره کیږي چې د مجدي په وخت کې د پښتو کتابونه سیزل شوي دي؟

رښتین: زه خپله معلومات نه لرم خو احتمال لري چې داسې شوی وي ازبکو به کړی وي، هزاره گانوبه کړی وی، نور محمد تره کی پښتو ویله خو پښتو سره یې مینه نه وه، په وزارت معارف کې ماته یوسړی وویل چې نور محمد تره کی د پښتو کورسونه لري کړل، ته په دې کې څه وایې، ما ورته

په ځواب کې وویل چې کورس خویشی وی چې دلرې مودې له پاره وی خلکو خوښتو زده کړی ده او س پښتو کورسونو ته ضرورت نشته. هما: کتابونه که او س لرې هم کړی نو ضرورت نشته خلکو پښتو خپله کړی ده، پښتانه شوی دي. نوید: خلک پښتانه شوي خودي، خو هغه موجوده دي، راتلونکی نسل به څه کوي؟

رښتین: هو کنه، پروگرام خويي خراب کړو. نوید: بهر حال نقصان خودی د پښتنو له پاره. رښتین: په دي هر څوک پوهیږي، په زرو کالو کې د تاجکو حکومت نه دی راغلی، او س تاجک دي په کابل ښار کې د پښتنو اختیار نشته. نوید: دلته ادب او سیاست یو دبل سره جوړه راروان دي، په افغانستان کې د ادب او سیاست څه بیلتون و، دیوبل څه اثر خويي نه قبلولو؟ رښتین: هغلته ژبې ته د ژبې په حیث کتلی شول، څه سیاسی تړون یې ورسره نه کولو.

نوید: دکابل ریډیو او تلی ویژن چې دخپل انقلاب کومه پروپیگنډه کوله هغې کې خوهم ادب شامل و؟ رښتین: دخپل تبلیغ له پاره خويي استعمالوله. نوید: په کابل کې چې کوم انقلاب راغی، دهغې څه اثرات دي، ستاسو څه خیال دی؟

رښتین: افغانستان خويي خراب کړ، آبادی یې خرابی کړی، وړاندې خود روس پوځ و، هغوی هر څه خراب کړه، او او س چې دا مجاهدین ځان ته وایي، دوی په خپل منځ کې جنگیږي، د باقی پاتې به او س دوی خراب کړی، دوی د چوکۍ د پاره جنگیږي، دخدای له پاره نه جنگیږي.

نوید: تاسو خوږه دې ټول دور کې هلته پاتې شوی وی؟
رښتین: دنجیب الله په دور کې هلته وم، خود حکومت سره موهمکاري نه کوله- رسول امین راته وویل چې تا عدم تعاون کولو لکه گاندهی چې عدم تعاون له کولو، رسول امین دلیکوالو ټولني مشردی ما ورته وویل، چې هو ما تعاون کولو، ماته خوځله سلیمان لایق ویلی وو چې راشه مونږ سره کار وکړه، دباچا خان په مخکې یې راته ویلی وو، چې دوه درې ځلې یې راته وویل چې مونږ سره په اکاډیمي علوم کې کار وکړه. خو ما ورته په ځواب کې وویل: چې لایق صیب خلک چې نوکري کوی، نودری څیزونو له پاره یې کوي، شهرت له پاره یې کوی، دموتړله پاره یې کوی، دپیسوله پاره یې کوی. زه شهرت په افغانستان کې دومره لرم چې نور نه ځایېږي دموتړسورلی مې ډیره کړې ده، نوره یې نه کوم، او پیسې ما سره دومره شته چې زما کار پرې کیږي، نورې نه غواړم.

پس له هغې سلیمان لایق له مانه لاس واخیست، ما ورته وویل چې که علمي کار غواړی، نوزه به درته لار وښایم- هغه شان وکړه، کتاب ماته راو لیږه کورته، قاموس وي، گرامروي، زه به یې صحیح کوم، خودغه کار هغه نه کولو، ده مانه په تنظیم کې همکاري غوښته، هغه مانه کوله. کله چې زه ناجوړه شوم نو نجیب ماته په اول کال کې پاسپورت نه را کولو چې زه هندوستان ته لاړ شم.

هما: د انقلاب په دور کې تاسو هلته ډیره وي سره لدې چې تاسو همکاري نه ورسره کوله او هلته وی، اودلته رانغلی او نور ملگري راغلل دا ولی؟
رښتین: زه ناجوړه وم کنه، دناجوړتیا دلیل و، سپین ږیری وم بهرته نه وتلم.
نوید: په دې دویم دور کې چې څوک راغله دا څوک وو؟

رښتین: دا خلقیان وویا پرچمیان وو، دوی ویریدل چې دا ملایان به مونږ په
غذا بوی، نو دوی د ملایانو نه راو تنستیدل.

نوید: تاسو ته په دې دور کې تکالیف نه وو؟

رښتین: ماڅه برخه هم نه اخسته او مریض هم وم.

هما: اوزما په خیال یوه وجه داهم وه، چې تاسو ټول عمر علمي کار کړی دی

او سیاست کې مو برخه نه ده اخیستی؟

رښتین: په یو دور کې زه سیاست کې وم، په وینښ زلمیانو کې وم خو لږه
موده وه.

هما: دا کوم دور و؟

رښتین: دا د شاه محمود خان د صدارت دور و.

هما: دا وینښ زلمیان څوک وو د حکومت په طرف وو که مخالف وو.

رښتین: دوی اصلاحات غوښتل، نه د حکومت په طرف وو نه مخالف وو.

هما: د حکومت له طرفه په دوی څه پابندی، نه وی؟

رښتین: د شاه محمود خان په دور کې نه وی، وروسته ورباندې ولگیدی

ټول، بیل بیل شو، غلام احمد صافی او بینوا استعفی ورکړه یوزه او بل

نیک محمد پکتیانی پکې پاتې شو.

نوید: د پاچا خان د کتاب متعلق تاسو څه وایې؟

رښتین: ښه کتاب دی، خپل تاریخ یې لیکلی دی، ماکتلی دی، صحیح کړی

مودی، باچا خان ماته خط رالیرلی و، زه په جلال آباد کې وم ویل یې زه یې

ستاد کتونه بغیر نه چاپ کوم، بیاما وکتو په اخره کې هغه زما نوم هم لیکلی

دی، او اصلاحات مې هم پکې کړی دی (د کانگرس بی وفايي) دا عنوان ما

ورکړی دی.

نوید: دولي خان کتاب موکتلی دی؟

رښتین: نه مانه دی کتلی، باچا خان د پښتون سندرې و یله او هغه په هغې باندې د پښتنو خوښ و، حتی چې د بچه سقاو په کابل کې پاچاهۍ شوه - او نادر خان پېښور ته راغی نو باچا خان او میا جعفر شاه پاخیدل او چنده یې ورله وکړه او کومک یې ورسره وکړو، او د دوی په کومک نادر خان په کابل کې پاچا شو، اوس هم په کابل کې د بچه سقاو غونډې حال دی تاجک راغلی دي، ازبک راغلی دي، او د پېښور پښتانه هېڅ غږ نه کوي. هما: داستاسو په شاگردانو کې چې کوم لیکوال دي، دهغوی د کار متعلق ستاسو څه خیال دی؟

رښتین: دوی شاعران معرفی کوی، دا کار پخوا شوی دی، اوسه پورې پنځه ټوکه پښتانه شاعران کابل کې چاپ شوی دی. هماغه سلسله ده، البته د سونغلطي پکې لاډیری دی، او زیار صاحب چې کوم لغات جوړوي د ځانه ترڅو پورې چې یو مجلس علمي دهغو تصویب ونه کړي، هغی پورې دا صحیح نه دي.

دا زیار زما شاگرد دی ما ورته درس ورکړی دی، ډاکټری یې زما په کتاب د پښتو (اشتقاقونه او ترکیبونه) په مدد اخیستی ده دا زما کتاب په ۱۳۲۷ هـ ش کال کې چاپ شوی دی.

نوید: ستاسو سره چې د دوی اختلاف و، نو د اساسی و، که ادبي؟ رښتین: دا حبیبی چې و، دی زموږ د ننگرهار د ژبې مخالف و، دی هلکانوبه دهغه قدر کولو - په دې کندهاري او ننگرهاریت باندې، دې هلکانوبه ماته ویل، چې مونږ څه وایو هغه صحیح دی مابه ورته ویل چې داسې نه ده، مونږ بین الافغانی ژبه جوړوو چې کومه کلمه په کندهار کې صحیح وی، هغه به د کندهار نه را اخلو او چې کومه په ننگرهار کې سمه وی هغه به ترینه اخلو، زما دوی سره دا اختلاف و - حبیبی ویل چې کندهاری صحیح

ده - دی هلكانو حبيب الله رفيع او زيار به د حبيبي صفت كولو، ده ته به يې لوى استاد ويلو، د داود خان په وخت كې د حبيبي اختيار ډير و او هغه د دې هلكانو كتابونه چاپ كول، نو دوى به دهغه متابعت كولو، زما به يې نه كولو، خودامخالفت سطحې و اساسي نه و.

زيار صيب به د خانه لغات جوړول (ما خذونو) ته به يې (اخذ) ويلو مابه ورته ويل چې دا (اخذ) غلط دى، زيار صيب چاته ويلى و، چې پښتو ټولنه مونږ ته په يو لغت باندې پنځه روپۍ راكوي او رښتین مونږ ته لار بندوى.

هما: خدا و كړه او ويې ويل ښه د پيسو معامله وه؟

رښتین: زيوردين زما زوم دى هغه ته يې ويلى وو، چې اوس په ډيلى كې په جواهر لعل نهرو يونيورسټۍ كې استاد دى.

هما: داخذ، او ماخذ لږ وضاحت وكړئ، داوولى غلط او صحيح دى؟

رښتین: اخذ ځكه صحيح نه دى چې د دې اخرته دا (ذ) ظرفى توري دى چې د فعلى مادې اخرته راځي يعنى اخستل، اخلى راځي، نو چې ته اخليزو وايي نو دا صحيح ده، دى ماخذ ته (اخذ) وايي دا غلط دى.

نوښد: د افغانستان په دې اوسنى دور كې گڼ خلك راغله، هنرمندان، ليكوالان د افغانستان د موجوده حالاتو د صحيح كيدو او د دې خلكو

دواپس تلوڅه امكانات شته؟

رښتین: امكانات شته خو پوهه غواړي، خلك غواړي، سرغواړي، سرنشته.

هما: حل يې څه دى؟

رښتین: حل يې دادى چې ټول خلك د اكثريت تابع شى، پښتانه اكثريت لري، اوس پښتو ته په ښه سترگه نه گوري - پخوا هم مونږ د پښتوله پاره جگړې كولې، پخوا يو سفیر د ايران ماته وويل چې ته د پارسي په ځاى

پښتو غواړی، ما ورته وویل چې داسې نه ده، پارسی په خپل ځای ده، او پښتو په خپل ځای، پښتو سره چې کوم ظلم شوی دی، مونږ غواړو چې دا ظلم ونه شي، هر پښتون شاعریه خپل دیوان کې د پارسی شعرو یلی دی لیکن د پارسی شاعر پښتو شعر نه دی ویلی.

اوس همدغه حال دی، نو ما د ایران سفیر قانع کړو په دې خبره چې مونږ دواړه ژبې په خپل خپل ځای غواړو، خو پښتو دا کثريت ژبه ده.

ملا فیض محمد هزاره په سراج التواریخ کې لیکلی دي. بالنسبت کثرت و انبوهی مردم افغان کلمه ستان در آخر آن ملحق گردید بر تمام مناطق افغان نشین اطلاق گردید.

ترجمه: په دی نسبت چې افغانستان کې افغانان د پروونو کلمه (ستان) د افغانستان سره و نښلول شوه او ټولو مناطقتو ته چې افغان پکې و سیرې اطلاق شوه.

نوید: ستاسو زموږ د صوبې له پاره د پښتونخوا دنوم په هکله څه رایه ده. رښتین: ما دامیر محمد په خوله ولی خان ته سوال ځواب لیرلی و چې پښتونخوا که څوک نه مني، نو دې سیمې ته په روہستان یا گندهارا کې کوم نوم خوښ کړی بلکې روہستان دې علاقې ته د پخوانه وایې، دانوم زیات مناسب دی.

د شیدا شعرونه دي. خان اساذ د تمام روہ دی - دی دانا په هر گروه دی یا دا: په هندي ادا یې وکړی په ما چارې - زه شیدا په روح ساده دروه افغان یم

اشرف خان هجری وایې: قاصدان له روہه نه راځي مدت شو - سلام باد رار سوي منت یې تم دی

هما: ښه څې ، رښتین صیب ستاسو ډیره ډیره مننه چې تاسو مونږ ته دومره
وخت را کړو او په هره موضوع راسره په دومره تفصیل او په روڼ تندی
خبرې وکړې. (۱)

راته خپل څه کلام عنایت کړی.

رښتین: زه بنیادی طور سره نثرنگاریم شاعری مې ډیره نه ده کړې خو
(خندا) یو رباعی وړاندې کوم.

هما: ارشاد.

رښتین:

له مړینې وروسته یو ځل به راشې

قبر زما له که وفاداروې

هم به نثار کړې گوهر د اوښکو

زما د خاورو که رښتین یاروې (۲۰:۱۰ ، ۱۹)

مخ په مخ رسالې سره مرکه

مرکه کوونکی: حنیف خلیل

صديق الله رښتین د پښتو تاریخ، تحقیق او تنقید د میدان یولوی نوم دی. د افغانستان په پنځو ستورو کې ددوی نوم هم شامل دی. د افغانستان د پښتو ټولنې درئیس په حیث یې د پښتو ژبې او ادب ډیرلوی خدمت کړی دی. مقالې او کتابونه یې په گڼ شمیر کې لیکلي دي. بنیادي موضوعات یې د زړو او نوو شاعرانو تذکرې، پښتو گرامر، د پښتونشر، تاریخ او متفرقی تحقیقي مسئلې دي. شاعري یې هم کړې ده، ډرامه یې هم لیکلې ده، خو بنیادي میدان یې د تحقیق دی، او په دې میدان کې ډیرلوی نوم لري. د پښتو ادب په مستقبل کې د رښتین صاحب دیو محقق په حیث لویه برخه ده.

پوښتنه: په افغانستان کې د پنځو شپږو کسانو د تحقیق چې تاسو هم پکې شامل یې مخکې له هغې نه د تحقیق لارې مکمل نه وې خلاصې نو تاسو ته په تحقیق کې کوم مشکلات پېښ شوي وو؟

ځواب: په افغانستان کې چې پښتو ټولنه جوړه شوه نو د تحقیق لارې ترڅه حده خلاصې شوې، په پښتو ټولنه کې مونږ بل کار نه دی کړی، ټول عمر مو په تحقیق کې صرف کړی دی، د پښتو ټولنې له خوا د ژور تحقیق شروع عبدالحی حبیبي وکړه، هغه او ما پښتانه شعراء و لیکلو، خادم، الفت، بینوا او ما د حبیبي سره یوځای تحقیقي چارې جارې و ساتلې او په خپله مینه او ذوق مو کار کولو نو ځکه راته ډیر مشکلات نه دي پېښ شوي.

پوښتنه: دا خبره تر کومه حده صحيح ده چې د افغانستان دغه پنځه شپږ اديبان، حبيبي صاحب، خادم صيب، الفت صيب، بينوا صيب او تاسو وزير محمد گل خان دريافت کړي وي او په تحقيقي کاريې اچولي وي؟

ځواب: دا خبره صحيح نه ده، وزير محمد گل خان چې کله ما وليدلو نو هغه وخت زما لس کاله د تحقيق او ادب سره علاقه مندي تيره شوی وه، دا خبره صحيح ده، چې وزير صاحب سپين ربري و، مشرو، استاذ و، ولې هغه مونږ نه يو دريافت کړی، ځکه چې هغه په کال ۱۳۲۷ هـ ش کې کابل ته راغلی و، او مونږ ليدلی وو، ما يو کتاب ليکلی دی ((زما ژوند او هلې ځلې)) په نامه په دغه کتاب کې دا ټولې خبرې شته د کومو چې ته پوښتنه کوی اميد دی چې دغه کتاب ژر چاپ شوی. په دې بنياد زه وایم چې زه شخصاً د وزير صاحب دريافت نه يم، تر کومه حده چې د عبدالحی حبيبي تعلق دی، نو خبره دا سپې ده، چې کله پښتو ټولنه جوړه شوه، نو سردار نعيم خان وزير محمد گل خان ته وويل چې پښتو ټولنه جوړه شوه نو مديريه يې څوک وي، وزير صيب ورته وويل چې عبدالحی حبيبي، نو د وزير صيب په خواهش حبيبي صيب د کندهار نه راوغوښتی شو او د پښتو ټولني مدير شو.

په هغه وخت کې په کندهار کې هغه د ((طلوع افغان)) مدير و، وزير صيب يو ځل داهم ويلي وو چې ما حبيبي ته وويل چې ستا دا اخبار خو پارسي دی بايد چې پښتو شي، ځکه يې وروسته دغه اخبار پښتو کړ.

پوښتنه: ايا تاسو د تحقيق نه علاوه تخليق (لنډه کيسه، شعر، ناول وغيره) ته هم توجه کړی ده که نه؟

ځواب: شعرونه می ډیر ليکلی دی، کومه يوه کيسه به می هم ليکلی وي، ناول می نه دی ليکلی، البته ډرامه می ليکلی ده، د ډرامې نوم می

(د پښتنو تور سرې) ایښی دی. خو مونږ صرف شعر، افسانه او ناول ته تخلیق نه وایو هر لیک تخلیق گڼو.

پوښتنه: تاسو په افغانستان کې د کومې سیاسي نظریې مرسته کړې ده؟
ځواب: مونږ په کوم حزب کې شامل نه وو، البته نظریه می پښتنه نظریه وه د پښتو ژوند او بقا مو غوښتنه وه، دا خبرې ما هم په خپل کتاب (زما ژوند او هلې ځلې) کې لیکلې دي. یو ځل په کابل کې د ایران سفیر ماته وویل، چې ته غواړې چې پښتو د پارسی سره همخښک شي. ما ورته وویل چې ته چا په غلطه پوه کړې یې، پارسی خپل ځای لری، پښتو خپل ځای لری خو پښتو سره لږ غفلت شوی دی، مونږ غواړو چې د دغه غفلت ازاله وشي. خوشحال خان خټک وایي:

پارسی شعر مې هم زده

سلیقه لرم د دواړو

په پښتو کې شعروايم

نو دا خبره چې ژبه خدای پاک پیدا کړې ده. و علم الاسماء کله.

پوښتنه: تاسو د میاشرف (پښتو عروض) نومی کتاب باندې تحقیق کړې دی تاسو دا ووايې چې کوم عروض خلیل بن احمد د عربي شعر له پاره جوړ کړې وو، ایا دغه عروض په پښتو شعر تطبیق کیدای شي؟

ځواب: خبره داده چې میاشرف د عربي څوارلس بحرونه په پښتو شعر تطبیق کړې دي، خو شعرونه یې ورته پخپله جوړ کړې دي.

پوښتنه: که مونږ د میاشرف څخه علاوه د بل چا په پښتو شعر دغه عروض تطبیق کړو نو کیدای شي که نه؟

ځواب: په ځینو شعرونو کیدای شي او په ځینو نه شي کیدای، خو په کامله توگه په پښتو شاعری نه تطبیق کیري.

پوښتنه: دغه خواریس بحرونه یا عروض زحافات دي که نه کامل عروض دی؟

خواب: زحافات هم پکې شته او کامل هم، خومیاشرف چې په کومو شعرونو دې اطلاق کړی دی، هغه شعرونه ډیر ښکلی دي او عروض پرې پوره تطبیق شوی دي.

پوښتنه: دقلندر صیب دپټې خزاني فی المیزان او دهمیش صیب دتول پارسنگ نه پس دپټې خزاني په هکله ستاسوڅه رایه ده؟
خواب: دهمیش صیب (تول پارسنگ) نه خبر شوی یم، خو مطالعه کړی می نه دی. خبره داده چې

همیش گل او حبیب الله رفیع ته ما مکتوب ورکړی وو، مالیکلی وو چې پټه خزانه صحیح کتاب دی قلندر مومند زما اشنا دی، یوځل یې ماته وویل چې خپل کتاب پټه خزانه فی المیزان به دروړم، ما ورته وویل چې مه یې راوړه، حمزه صیب ته می وویل چې کتاب دی نه راوړی، زه یې حوصله نه لرم، ما قلندر ته ویلی وو چې بل کوم تحقیق به دی کړی و، نواهمیت به یې زیات وو، څلویښت کاله کیږي چې دا کتاب چاپ شوی دی، ته پرې اوس اعتراض کوی، چې حبیبی ژوندی و دا کتاب به دی دهغه په ژوند لیکلی و.

په پټه خزانه کې به معلومات کمزوري وي، خوداتول ادیبان دی ماته ووايي چې دحمید بابا د پلار نوم څه دی؟ چاته هم نه دی معلوم، گنې حمید بابا څومره مشهور سړی دی، نوپټه خزانه کې غلطی کیدی شی. خبره داده چې حبیبی صاحب څونه شاعرو اونه یې دشعردعوه کوله نوهغه به څنگه دغه ټول شعرونه له ځانه جوړ کړی وو، اوبیا دښکارندوی قصیده خوږه اعلی ده. داټک خبره هم دقلندر مومند غلطه ده، اټک یا ټک سرحد ته وایي او اباسین دپوځیانوسرحد دی اټک او ټک یوه کلمه ده، لکه څنگه چې ټال او

اټال يوه کلمه ده ، څرنگه چې اباسين د پوځيانو سرحد يا بريد دی ، نو ځکه د قلندر اعتراضونه غلط دي .

پوښتنه: تاسو خپل يو کتاب کې ليکلی دي چې حبيبي صاحب په پښتانه شعراء کې د ځينو شاعرانو معلومات زما څخه اخیستی وو ، خو بغير د حواله يې ليکلی دي ؟

ځواب: حبيبي صيب ته د لسو شاعرانو په هکله معلومات مالا س په لاس ورکړي وو ، خو هغه زما حواله نه ده ورکړې ، صرف د و مره يې ويلي دي چې ماسره يې همکارۍ کړې ده . يو ځل زه او حبيبي دواړه په گانډي کې ناست وو حبيبي وويل : چې دا قلندر شاعر څوک دی ، ما ورته وويل چې اوريدی دی هغه وويل له څه نه يې معلومه وی ، ما وويل : د قلندر ددی شعر نه چې :

ستاد حسن په چمن کې دوه رودونه

د دوو سترگو د ماضی باره جمرود

د بارې جمرود ذکر دا بنايي چې قلندر اوريدی دی .

نو خبره داده چې حبيبي صيب په څيرنه کې ما سره او ماهغه سره ډيره همکارۍ کړې ده ، خو دا خبره يې نه وه واضح کړې چې دغه لس شاعران ما ورکړي دي . (۷: ۱۲، ۱۴)

(پای)

يادونه: دغه مرکه د بناغلي حنيف خليل له خوا درې ځلې نشر شوې ده .

۱- و فاجريده ۱۳۷۴ل کال د غبرگولي (۲۵) نيټه .

۲- وحدت ورځپاڼه ، پوهاند رښتین سره مرکه ، د مارچ (۳۰) گڼه . ۱۹۹۸م کال (۲-۴) مخونه .

۳- (مخ په مخ) رساله د ادبي شخصیتونو سره مرکې ، ۱۹۹۵م کال د اپريل دريمه نيټه .

وفا جريدې سياسي مرکه

زما په نظر دافغانستان دروان کړکيچ دحل لار لويه جرگه ده په زور په افغانستان او په افغانانو حکومت کول ناشونی کار دی .

پوهاند صديق الله رښتین زموږ د هیواد دو تلو لیکوالو څخه دی. موږ د افغانستان دروانې وضع په باب ورسره مرکه کړی ده چې په دې گڼه کې یې تاسو ته وړاندې کوو.

پوښتنه: دافغانستان مسله به په څه ډول دحل لار پیدا کړي؟
ځواب: دافغانستان مسئله باید څو کاله دمخه دروسانو دوتلو وروسته حل شوی وای، ښه دا وه چې تنظیمونو هماغه وخت یو مشرتاکلی وای چې ددغه کار له پاره یې وړتیا درلوده، لیکن دا کار ونه شو، او به له هماغه ورځې خپرې شوی دي.

ماتل دا ویلی او لیکلي دی چې دافغانستان مسئله ډیره زړه شوه، (اوگره چې سپړې بللې لگېږي).

دافغانستان دغه روان کړکيچ خود ضیاء الحق نه پیدا شو، چې اووه تنظیمونه یې جوړ کړل، چوکی یوه وه او ده پرې اووه کسان کښینول غوښتل اوس ددغه کړکيچ دحل یوازینی لار لویه جرگه کیدای شی چې دغه لویه جرگه په ننگرهار، کندهار یا دامن په کومه بله سیمه کې جوړه شي

او په هغه کې د افغانستان مشهور قومونه برخه واخلی. دغه لویه جرگه باید د افغانستان پخوانی پاچا محمد ظاهر شاه او یا دده په خیر کوم بل خیرخواه انتخاب کړی، نو همدغه لویه جرگه به د افغانستان مسئله د حل لارې ته وپاسی.

او دا چې اوسني واکمنان یا ددوی په شان کوم بل څوک په زوره حکومت کول غواړی، نو داسمه نه ده او د افغانستان مسئله به همداسې ناحله وي. خیر! د افغانستان مسئله به اخرد حل لار مومي، خواصلی خبره داده، لکه څرنګه چې په کویټ کې د الصباح کورنۍ ته بیرته واک و سپارل شو، نو د ملګرو ملتو په ملاتړ او د افغانانو په خوښه د افغانستان واک باید د پخوانی پاچا اعلیحضرت محمد ظاهر شاه کورنۍ ته و سپارل شي. پوښتنه: د افغانستان د مسئلې په حل کې به تنظیمونه صالح رول ولوبوي او که نه؟

ځواب: د تنظیمونو په باب باید و وایم چې دوی اوس هم کولای شی چې اتفاق وکړی، سره یوشی او د افغانستان د پخوانی پاچا اعلیحضرت محمد ظاهر شاه او یا دده د کورنۍ د غړیو، یا کوم بل خیرخواه ته بلنه ورکړی چې راشي، نو د ا به دوی صالح رول ولوبولی وي.

ولی خبره داده چې دوی اوس بل چا لمسولی دي او په زرو باندي حکومت کوی، دوی نه پوهیږي چې په زور یاري نه کیږي.

او دوی باید په دې هم پوه شی، چې یوازې د کابل په ښار حکومت نه کیږي، ځکه ددې نه زیاتره ولایات جدا دی بله دا چې موجوده تش په نامه حکومت ملي مسایلو ته هم لمن ووهله، ځینو نورو احساساتي

کسانو هم ملی مسایلو ته لمن ووهله او همدارنګه ددوی بهرني دوست (روس) په افغانستان کې ملی مسایلو ته لمن ووهله، غلطې احصایي یې

رامنځ ته کړی، که تاسې د ظاهر شاه څلویښت کلنې پاچاهۍ ته
نظرواچوئ، نو وبه گورئ چې دهغه په دوره کې د افغانستان د یوموتې پاتې
کیدو له پاره هر قوم بیله بیله برخه درلوده، ځکه دهغه هدف یوازې د افغان
د نوم خوندي ساتل او یو متحد افغانستان غوښتل و. د کابل حکومت او
ددوی ملگري که ملی مسایلو ته داسې لمن وهي، نو خدای خبر که
د افغانستان نننۍ کړکیچ د حل لارومومي.

پوښتنه: د بناعلي مستیری د هلو ځلو په باب څه وایاست؟
ځواب: د محمود مستیری هلې ځلې ښې دي، ولی دې بې زړه دی، خو چې
دې له گاونډیو هیوادونو سره موافقه ونه کړي، نو دده هلې ځلې به کومه
نتیجه ونه لري. بهتره داده چې دی خپله خبره اول له گاونډیو سره پخه کړي
او بیا خپل کار روان کړي. (۹: ۴، ۳)

(مرکه نامه) سره مرکه

مرکه کوونکی: عارف اظهر او نسیم خان نسیم

پوښتنه: دکابل ادبي انجمن په هکله، هغه وخت چې ښه فعال و معلومات راکړئ، او داهم ووايې چې پښتو ټولنه څنگه فعاله او ادبي ستوري شوک وو؟

ځواب: دکابل ادبي انجمن په ۱۳۱۰ لمريز کال په پسرلي کې په کار شروع وکړه، چې په شروع کې يې د (کابل) مجلې په نوم يوه مجله درلوده او ۱۳۱۱ لمريز کال يې (دکابل کالنۍ) په نامه يوه کلنۍ مجله هم خپروله، ځينې ځانگړي کتابونه يې هم نشر کړي دي.

انجمن د (۱۴) مادو لرونکی پروگرام هم درلود چې (۲) مادې يې ددې انجمن دکار دڅرنگوالي په هکله وې او په (۸) مادو کې ددې انجمن تشکيل ټاکل شوی وو.

او پښتو ټولنه په (۱۳۱۲) لمريز کال کې جوړه شوه چې لومړی مدير يې عبدالحی حبيبي و. دويم يې عبدالرحمن پژواک، دريم يې بيا حبيبي صاحب، او څلورم يې عبدالروف بينوا، پنځم يې زه و، شپږم يې گل پاچا الفت او په اووم ځل زه بيا رئيس شوم، چې دا دوره لس کاله وه.

په پورته يادوشوو کسانو کې ما ډير کار کړی دی، چې (۷۱) کتابونه مې دپښتو دترقي لپاره کښلي دي او ددې ټولني پنځه ستوري دادی.

عبدالحی حبیبی، قیام الدین خادم، گل پاچا الفت، عبدالروف بینوا او صدیق الله رشتین.

پوښتنه: څرنگه چې حبیبی صاحب په پښتانه شعراء کې د شاعرانو تذکرې کښلې دي. په دې هکله خپل نظر ورکړئ.

ځواب: دا کتاب ځینې نیمګړتیاوې لري او هغه دا چې په دې کتاب کې د شاعرانو په ځای یې د عاشقانو نومونه یاد کړي دي.

لکه اسلم خان او رابعه، ظریف خان او مایې، مومن خان او شیرینې او نور، د دې لړۍ دویم ټوک مالیکلی، دریم ټوک پښتو ټولنې او عبد الشکور شاد لیکلی، څلورم او پنځم یې عبد الله بختاني چاپ کړی دی.

پوښتنه: په پټه خزانه چې محترم مشرقلنډر مومند صاحب پټه خزانه فی المیزان لیکلی دی، په دې هکله تاسو محترم څه خیال لری؟

ځواب: زه د قلندر مومند کورته تللی وم هغوی راته خپله لیکنه پټه خزانه فی المیزان ډالۍ کوله، خو ما انکار وکړ او رد مې کړه، مطلب دا چې د دې دالیک د پټې خزانی په هکله او دهغې تردید سم نه دی ځکه په دې کتاب کې د (۵۱) شاعرانو اشعار راغلي دي.

حال دا چې حبیبی صاحب شاعر هم نه و، نو دا اشعار چې سبکونه یې بیلابیل هم دي له کومه شول.

پوښتنه: ستاسو محترم په نزد د صحیح او غلط معیار څه شی دی؟

ځواب: صحیح دوه شرطونه لری او هغه دا چې روایت صحیح وي چې مقبولیت ولري او دیو پوه شخص له خوا تائید شی.

پوښتنه: ستاسو محترم په خیال د ادب تعریف څه دی؟

ځواب: د دې پوښتنې له پاره دی زما کتاب د ښکلا وړمې وکتل شی.

پوښتنه: وايي چې پخوا پښتو ډيره محکومه وه ، نود کومې جذبې او احساس په بنا تاسو دومره وځلوله .

ځواب: څرنگه چې پښتون قام دافغانستان يو پياوړی غيرتي لوی قام و، اودی هم ددوی په هکله وړاندینو افغاني دربارونو ډیراوبې کچه زیاتې کړی و، نود پښتون قام دحق د حصول اود پښتو دلورتیا احساس و چې پښتو مود علم ژبه وگرځوله او باید داهم ووايو چې پښتو دافغانستان رسمي ژبه هم ده، اوسياسی رونق ورته په دولتي چوکاټ کې وزیر محمد گل خان مومند ورکړ.

پوښتنه: دافغانستان اوسني بدلونونه په ادب څه اثر لری که نه ؟
ځواب: هو کله چې دغوايي کودتا وشوه، نود ادب دروازې وتړل شوې او کتاب خاني تالا شوې، خود هجرت په حال کې بياهم ډیر کار وشو.
پوښتنه: ستاسو محترم په فکریه بره او کوزه پښتونخوا کې ادب ته څومره کار شوی دی؟

ځواب: په بره پښتونخوا کې پښتو ادب ته ډیر کار شوی دی او په کوزه پښتونخوا کې هم، خومتاسفانه چې په کوزه پښتونخوا کې یو واحد مرکز موجود نه و او حکومتی ملاتړ يې هم نه درلود.

پوښتنه: تاسو محترم ادب اوسیاست سره څومره لازم ازملازم گڼی؟
ځواب: زه ادب سیاست سره ډیراوبې حده لازم اوملازم گڼم. مابه پاچا خان ته همدا خبره کوله چې دسیاست له پاره علم، اقتصاد، اوکلتوریوه اساسی زیربنا ده، نوحتمی پکې داتوکی شامل کړی.

پوښتنه: تاسو محترم دزمانې دغوښتنې سره سم دنثر ضرورت زیات گڼی که دنظم؟

ځواب: نظم او نثر هر یو خپل مقام لري، خوزما په فکر دنثر ضرورت ډیردی.

پوښتنه: تاسو محترم په پښتو کې د شوي کار څخه مطمین یې؟
ځواب: پښتانه لیکوال او شاعران باید لازيات کارو کړی او خپل جد و جهد
ته د مرگ تر سر حده دوام ورکړی، ترڅو چې پښتو ژبه دنورو ژبو سره پوره
پوره سیاله شي.
پوښتنه: تاسو محترم دنوی کول یا نسل شاعرانو او لیکوالو ته څه پیغام
لری؟

ځواب: زما دنوی کول یا نسل شاعرانو څخه دا هیله ده چې پښتو دنورو ژبو
سره سیاله کړی او خپل راتلونکی نسل ته د ترقی او پرمختگ مشالونه
ورپه لاس کړي. ډیره مننه صدیق الله رشتین صیب (۳: ۸، ۱۲)

خاوري جريدې سره مرکه

مرکه کوونکی: ع، حصاري

پوهاند رښتین دشین اسمان هغه ځلانده ستوری دی چې لاتراوسه یې رڼا لکه دسهار سترګه هرې خواته خوره ده. دی د ادب په میدان کې پیژندګلوی ته اړتیا نه لري، نیردی نیمه پیرې. یې د پښتو ادب د خدمت له پاره خپل ژوند وقف کړی دی او په ډیره مینه د منزل په لور لارو هې. په داسې حال کې چې د ۷۷ کالو اوښتی دی، اوس هم قلم په لاس دهیواد او هیواد والو دردونه لیکي. او د پښتو ادب د بډاینې له پاره ارزښتناک اثار رامنځته کوي. د خاوري جريدې یو غړي ورسره مرکه کړې ده چې د درنولو ستونګوله پاره خپرېږي.

پوښتنه: محترم استاد پوهاند رښتین تاسو چې په پښتو ادب کې لوړ مقام ترلاسه کړی دی او په دې اړه مو د نیمې پیرې څخه زیات خدمت کړی دی، څومره د خپل کار څخه راضي یاست، او کوم ارمان مو په دې اړه په زړه کې پاتی دی چې سرته رسیدلی نه وي او ځوانانوته یې د سرته رسولو توصیه غواړی؟

ځواب: ما چې خپل ټول ژوند د پښتو ادب د خدمت له پاره وقف کړی دی اوله او یا (۷۰) څخه زیات کتابونه مې لیکلي دي، چې زیات یې چاپ شوی دي، او دنورو د چاپ لوله پاره کار روان دی.

د پښتو ګرامر، ادب تاریخ، هنری نثر، شعرونه او سفرنامو..... په باب مې کار کړی دی، دا چې د ژبې تحقیق او څیړنه لوی کاردی مونږ چې کوم

کارکړی دی، پرې قانع یو، پښتو ته مو وده ورکړی ده له پاره ددې چې دغه کار دوام ومومي د ژبې او ادب پرمختګ نورو څیړنو او کارته ضرورت لري، او ترمرګه پورې دالې جاري ده. پښتوپه نړیواله سطحه خلکو پیژندلی ده، انگلستان، امریکا، ایران، چین، المان، روس، هندوستان، پاکستان، افغانستان رادیوګانې په پښتو ژبه خپرونې لري، پښتو مو د افغانستان په اداري چارو او دولتي ادارو کې وکاروله، او د ازموڼو لوی مقصد و چې پوره شو.

پوښتنه: ترکومه ځایه چې تاسو اثار موږ مطالعه کړی نسبت نظم ته مو دنشرخوا درنه ده، ددې کار علت راته روښانه کړئ؟

ځواب: دیوې ژبې د پرمختګ له پاره چې څومره نظم اهمیت لري، له هغه څخه زیات نشر د اهمیت لرونکی دی. د نظم ویل ښه دي خو په اندازه لکه چې ما یو ځای کې ویلی دي، څنگه شعر څومره شعر، یوازې شعر ژبې ته پراختیا نه شي ورکولای، دنشر و خواته هم توجه وشي. ددې له پاره چې د پښتو دنشر خوا پراختیا ومومي ما دنشر و خواته ډیره توجه وکړه، او په دې اړخ کې مې ډیر څه ولیکل.

پوښتنه: د پښتو د خدمت له پاره په لره او بره پښتونخوا کې کار شوی دی تاسو کوم یو ښه ارزیابی کوئ؟

ځواب: پښتو ادب ته کوزه او بره کارونه شوی دی، خو پښتو ټولني زیات کارکړی دی، او دلته پښتو اکاډیمي زیات زیار ایستلی دی. دلته دیوانونه چاپ شوی ترجمې هم چاپ شوی دي، په نورو برخو کې هم څه کتابونه لیکل شوی دي، خوزیات او منظم کار په افغانستان کې شوی هلته په نظر او عمل دواړو کې کار شوی دی، په دفترونو کې پښتورواج شوی، مکتبونه

پښتو شوی، چې دلته د اکارنه دی شوی، دلته د شعر په برخه کې زیات کار شوی. نثر ته دومره توجه نه ده شوی، چې باید دې خواته هم توجه وشي. د افسانو او کیسوپه برخه کې دلته ډیر کار شوی. دلرو او برولیکو الو له پاره یو مرکزیت پکاردی، چې په مشترک ډول د پښتو ژبې خدمت وکړي.

پوښتنه: په خپلو اثارو کې مو کوم اثر خوښ دی؟
ځواب: زما خپل ټول اثار خوښیږي، د هریو په لیکلو کې مې زخمت گاللی دی، خود پښتو ژبې گرامر تر ټولو مهم ځکه دی، چې د ژبې د څیړنوپه باب اساسي رول لري، خوبیا هم وایم چې د پښتو ادب تاریخ او گرامر... هریو مې خوښیږي.

پوښتنه: دا چې تاسو په افغانستان کې د نثر په ټوټو لومړی درجه جایزې هم ترلاسه کړي دي، که ووايې چې دغه استعداد مو څنگه پیدا او وروزلو، په دی معنا چې زده کړه مو په منظم ډول تر کومه ځایه پورې کړې ده؟
ځواب: خپلې لومړې زده کړې مې د ننگرهار په نجم المدارس کې سرته رسولې، او بیا دلرو زده کړو له پاره کابل ته لاړم، او د کابل په عربي دارالعلوم کې مې زده کړه تر سره کړه، او په ۱۳۱۸ کال مې لومړی رسمي دنده پیل کړه، خو تر دې دمخه مو په ۱۳۱۲ لمريز کال لومړی شعر په مطبوعاتو کې خپور شو، او په ۱۳۲۷ لمريز کال مې یوې نثري ټوټې (نوی کال نوی زیری) ممتاززه جایزه وگټله. د دې مسابقي په هیئت کې، محمد هاشم میوندوال، سید شمس الدین مجروح او عبدالرحمن پژواک هم شامل وو.
پوښتنه: ستا په نظر بهترین شعر کوم دی؟

خواب: بهترین شعر هغه دی چې مقصدیت ولري، یو سپیڅلی هدف او مقصد ولري، شعرونه مخکې له چا په باید اصلاح شی، چې په تول برابر وي، بیادې چاپ شی، د شعر چاپیدل په هر صورت باید په اندازه وي. پوښتنه: تاسو چې د پښتو ژبې او ادب له پاره دومره خدمت کړی دی په دی لار کې زمونږ ځوانو لیکوالانو او شاعرانو ته څه توصیه او لارښوونه کوئ، چې ستاسو غوندې مشرانو په نقش قدم لاړشی؟

خواب: زما توصیه ددوی له پاره داده چې د ژبې کمبود پوره کړي یعنی دنوی عصر په تناسب نوي لغات جوړ کړي، ددې له پاره چې پښتو ژبه پرمختگ وکړي د پښتو بنیادي کتابونه باید ولوستل شي، لغات راټول شی، داسې لغات او س هم په ولسونو کې ویل کېږي چې راغونډ شوی نه دی او پاتې دي همدا ډول د پښتو ژبې تدریس ته باید زیاته پاملرنه وشي. دانسان فطرت هیڅکله هم نه مریزي، خوبیا هم د پښتو تاریخ مکمل نه دی لیکل شوی، دی ته باید په پوره ډول کار وشي، که زما په وخت کې دا کمال پورې ته ونه رسید، هیله لرم چې په راتلونکي کې دا کار ترسره شی، ځوانان دی په یوه مرکزیت سره راغونډ شی، او د ژبې او ادب له پوهانو سره دی تماسونه ټینگ کړي او مشورې دی ترې واخلي، په هر کار کې دی د مشرانو سره مشوره کوی، او بیادې کارونه سرته رسوي. ٦:

(٣)

پوهاند رښتین د بهرنیو پوهانو په نظر

دارو اښاد پوهاند رښتین په علمي ادبي، فرهنگي، سیاسي او ملي هر اړخیز شخصیت باندې ډیر و بهرنیو او کورنیو پوهانو او نامتو شخصیتونو په مختلفو وختونو کې په خپلو لیکنو، ویناوو، اشعارو او پیغامونو کې څرگندونې کړې، چې دا څپرکی همدې موضوع ته ځانگړی شوی او په دوو لویو برخو ویشل شوی.

لومړۍ برخه یې پوهاند رښتین د بهرنیو پوهانو په نظر:

په دې برخه کې اکثره دهغه بهرنیو پوهانو نظریات راغلی چې د پوهاند صاحب په ژوند یې په خپلو لیکنو او پیغامونو کې څرگند کړي دي.

فاضله رښتینه رب دې مه کموه !

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

ستاسې له خوا د وې شماری ۳۴۱-۳۴۲ را ورسیدی. زه ډیر ممنون او شاکریم. زه به ستا او ستا د ټولني د کوم کوم احسان شکر ادا کړم. شم رب دې ستا مساعي د ټولني په حق کې مشکوری کړي. پښتو مړه وه تا ژوندی کړه، رب دې تا ژوندی لرینه.

د پښتو ځلانده لمره

رب دې تېاکړي بهروره

درست پښتون دی منت باردی
ای زما دزړگي سره
په وجود باندې دې ویاړي
پښتون ټول له لرو بـره
وفا خواست کوي له ربه
چې رښتین کې منوره
بريالی په دواړو کونو
بريالی او نیک ثمره

پرون دې مکتوب مبارک راورسید چې موجب د ډیر فرحت وگرځید.
والسلام ابوالوفا (۱۳۳۱ش)
ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، ۳۴ مخ

د. ا. س گراسیمو !

پوهاند رښتین هغه شخصیت و چې د افغانستان د معاصر فرهنگ په وده او پرمختګ کې یې ارزښتناک او اوچت رول لوبولی دی، پوهاند رښتین د افغانستان د فرهنگ له پاره نه هیږیدونکی خدمتونه کړي دي.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۱۲ مخ.

د پښتو ټولني مشر بناغلي رښتینه !

زه غواړم چې تاسو ته د مجله کابل او د دوکتا بودپاره چې ماته لېږل شوی وو ډیر تشکرو وایم. تاسې خبرې چې زه د پښتو د خوږې ژبې په بابت کې ډیر شوق او ډیره مینه لرم هروخت چې مجله پس له لوی سفر له افغانستان څخه زما کورته راورسېږي، زه ډیر خوشحالیږم. زه امید کوم چې هم په

مستقبل کې په ښه شان زما وکورته ورسپړی. سره د دې چې اوس دان آربر په ښار کې په بل سړک کې اوسم.

ستاسې د پښتو د ښه گرامر دوهم جزء به کله چاپ شی؟

سلامت اوسئ صاحبه اوبیا ډیر تشکر.

هربرت پنزل - سپر لگ ستريټ - ان آربر میشيگن - امریکا. (۱۳۳۴ش)

ادبي لیکونه ، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ال ، ۴۱ مخ

پوهاند رښتین د پښتو ټولني مشر !

ډیر شکر کوم چې ستاسې په لیک سر لورې شوم ، ستاسې پښتو گرامر را ورسید ، زه پوره یقین لرم ، چې دغه کتاب به زما د پاره د پښتو په مطالعه کې ډیر سودمن واقع شي . ماته اجازه راکړئ چې تاسې ته په یوه بله مسئله کې رجوع وکړم . تاسې به خبریاست ، چې ستاسې په باره کې (د دنیا د ادبیاتو په انسایکلوپیدیا) کې چې دلته خپره شوې ده خو کلمی ویلې شوی دي .

اوس په سودا کې یم چې دغه مقاله کې خطايي نه وي راغلی نوله تاسې نه خو پوښتنې کوم .

۱- ستاسې د زیریدنې نیته کومه ده ؟

۲- ستاسې اوسنی شغل څه دی ؟

۳- ستاسې مهم آثرونه کوم کوم دي ؟

۴- زه به ډیر خوشحاله شم که په دې صورت کې له ماسره کومک وکړئ .

دا کترمون لورنتس - برلین . (۱۳۴۳ش)

ادبي لیکونه ، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ال ، ۴۳ مخ

ښاغلی ډاکټر رښتین !

ستاسې د نفیس کتاب پښتو گرامریوه نسخه چې زما دپاره مورالیرلی ده ،
ما وکتله اوزه پرې ډیر خوشحاله شوم. تاسې دغه کتاب زما دپاره رالیرلی و
خو هغه د برتس موزیم مامورینو د ځان دپاره واخیست. ماد هغه کتاب
رسید تاسې ته درواستاوه .

گ. مردیت اونس د ختیځ پیژندنې خانگه ، برتس موزیم ، لندن (۱۳۴۳ش)
ادبی لیکونه ، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل ، ۴۳ مخ.

ښاغلی پروفیسر رښتین !

کله چې مونږ په نوي ډیلي کې سره ولیدل نو ما تاسره وعده وکړه چې زه به
تاته هغه مقاله چې په نوي ډیلي کې مولوستې ده ، په کابل کې به یې
درکړم. څنگه چې ما په کابل کې وخت پیدانه کړ ، چې تاو گورم. زه به په منی
کې کابل ته درځم او کونښن به وکړم چې تاو گورم. اوس مې په خپله مقاله
دوهم وار نظر اچولی دی. زه امید لرم چې ستاسې مینه ورسره ډیره ده ،
غواړئ چې ترجمه یې کړئ او داکاډمی په مجله کې یې خپره کړئ.

ستاسې ملگری پروفیسر هلمت هو مباح - غربی المان (۱۳۴۳ش)
ادبی لیکونه ، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل ، ۴۳ مخ.

استاد پوهاند رښتین د پښتو اکاډمی مشر !

ستاسې ښه تحفه د پښتو گرامر راوړسید. زه د پښتو ژبې له زده کړي سره
ډیره مینه لرم. ستاسې د کتاب رالیرلو څخه ډیر تشکر کوم.
زه بیا په دې خبره ډیره خوشحالی ښکاره کوم ، چې تاسې
د پښتو ژبې گرامر چې په پارسي لیکل شوی دی ، ماته رالیرلی دی. دغه

کتاب ماته پس له ډیر انتظار نه راوړسید. ماهم تاسې ته دخپلو کتابونو مجموعه دراستولی ده. امید کوم چې فایده به ورنه واخلي .
دکتوریوسف عزیزالدین دعراق دالمجمع العلمی سکرتر- بعداد (۱۳۴۳ش)

ادبی لیکونه ، پوهاند صدیق الله رشتین . ۱۳۲۱ل ، ۴۴ مخ
بناغلی پوهاند رشتین !

ستاسو بڼه کتاب د پښتو مصدر ونولارښود راوړسید او راته به دفعل دزده کولو دپاره بیشکه ډیر مفید او گټور وي . زه به دا بخش او ستاسود ډیرو کلونو په دوام لرونکې مهربانۍ او سخاوت باندي دزړه متشکریم . امید کوم چې تاسو او زما په کابل کې نورو دوستان ټول تکړه یئ .
په درناوی

جارج مارگن سترن - اوسلو - ناروی (۱۳۴۴ش)
ادبی لیکونه ، پوهاند صدیق الله رشتین . ۱۳۲۱ل ، ۴۴ مخ

بناغلی پوهاند صدیق الله رشتین !

دروړونکی ددې خط میرمن سامو کرو تکینا زما پخوانې شاگرد ده او س د قاموسونو په نشراتي مؤسسه کې د شرقي ژبو د شعبي مشر ده .

درته به معلومه وي ، چې پښتو روسي لومړی لوي قاموس چې مالیکلې دی . اوس تر چاپ لاندې دی . که ستاسو اجازه وي نو میرمن سامو کرو تکینا به په پښتو ټولنه کې یو کنفرانس ورکړی ، چې تاسې ته ددغه قاموس محتویات او خصوصیات دروښیې هغه کتابونه او مجلې چې پښتو ټولني په دې شلو کلوکې رالیږلی دي ، د قاموس په تدوین کې راسره ډیره مرسته کړی ده ، نو ستاسې ددې مهربانې څخه ډیر ممنون یم

خپل صمیمانه سلامونه تاسې ته او د پښتو ټولني محرمو غړو ته وړاندې
کوم.

م اسلانونف، مسکو ۲ نومبر (۱۹۶۵ع-۱۳۴۴ش)
ادبي ليکونه، پوهاند صديق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، ۴۴ مخ.

گران پروفیسر رښتین!

خو ورځې پخوا ستاسې دوه کتابه یعنی ژبښودنه او پښتو کلی مې
واخیستل، د دې کتاب د پاره ډیر تشکر کوم. زه تراوسه لږ پښتو کتابونه لرم
او تاسې ښه پیژنی، چې بې کتابونو کار نه کیږي. زه ستاسو کتاب ژب ښودنه
په چکي ژبه ترجمه کوم او غواړم چې په انگریزي ژبه یې په پراگ کې
خپور کړم. مایو کوچنی کتاب د افغانستان په باب کې ولیکه او دغه کتاب
اوس چاپ کیږي. زه به بیا تاسو ته یو کتاب هم لیرم. زه جورنال کابل ته
ډیر اړتیا لرم که ممکن وي ماته یې را ولیږئ. ستاسو نیک مرغي او بری
غواړم.

داکتر بچکا - پراگ، چکوسلواکیه. (۱۳۴۴ش)
ادبي ليکونه، پوهاند صديق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، ۴۵ مخ.

گیرس روسي پوهاند په خپل کتاب (پښتو ادبیاتو تاریخ) کې لیکي:
(رښتین یو ښه نثر لیکونکی او په نثر کې د بدیعی اثارو خاند دی، د ژبې
او تاریخ په برخه کې زیاته څیړنه لري، دده د هند سفري یوه زړه پورې منلی
اثر دی، چې په نثر کې یو غوره او تازه اثر باله شی.)
جرگه مجله، پوهاند رښتین د پښتو ژبې او ادب ځلانده څیره، ۱۳۷۰ل
د سنبلې میاشت، ۲۹ مخ.

گرانه استادہ صدیق اللہ رشتین صاحب !

ستاسی لیک دپنستو کلی دلومری، دویم او دریم ټوک سره راورسید او ستاسی څخه یو ځل بیاتشکر کوم. په دې برخه کې ستاسې مرسته زمونږ دزیات تشویق سبب کیږی. زمونږ دپنستو انجمن کلاسونه په ابتدایي مراحلو کې دي. زیاته هیله لرو چې په راتلونکو کلونو کې د ژب پیژندنې او ژبپوهنې د اصولو سره سم د پښتو ژبې په تدریس پیل وکړو، اوس زه دستی په پارسی ژبه د دستور زبان پښتو په لیکلو او تالیف بوخت یم. او دا کار د هغو گرامرونو چې تاسې او پوهاند میرحسین شاه لطف کړی دی او د ځینو نورو کتابونو په کومک ترسره کوم.

دا کتاب به په عین حال کې مختصر او د ژب ښودنې په اندازه وي، د ژب پیژندنې برخې به ولری او کونښ به وکړم، چې داسې کلمې پکې راشي، چې پارسی ژبې ته ورته اصلي پښتو وي. او په ضمن کې به شریک کلمات هم ولري. په آخر کې به د پښتو پخواني او نوي ادبیات خصوصاً د خوشحال خټک برخه پکې هم زیاته کړم، ترڅو چې لوستونکې د دې مهمې ژبې سره په ښه توگه اشناسي.

له تاسې او نورو دوستانو څخه هیله کوم چې په دې کار کې راته د بریالی توب دعا وکړی.

په ډیر احترام

علی اکبر جعفری، تهران - ایران (۱۳۴۵ ش)

ادبی لیکونه، پوهاند صدیق اللہ رشتین. ۱۳۲۱ ال، ۴۲ مخ

گران پروفیسر رنبتین !

ما عزم درلود چې د عشق آباد او کابل دراستنیدو سره سم درته لیک ولیکم، ما په عشق آباد کې ستا له وینا او دوستۍ څخه معنوي او علمي استفاده وکړه، د پښتو ژبې او ادب سوال تراوسه پورې زما په مغزو او فکر کې دی او هیڅکله مې له خیاله نه دی وتلی. د دې لیک په ملتیا دهغه لیک یوه کاپی درلیرم، چې ما په همدې مناسبت داکترن، بامیت ته لیکلی دی او ستاسو مطالعې ته یې وړاندې کوم. زه په کلکه سره د تاسو نه هم هیله کوم چې ده ته شخصاً په دې موضوع کې یو لیک واستوئ.

زه یقین لرم چې دې به د پښتو ژبې او ادب د رعایت په برخه کې زموږ عزم او ټینګار ته پوره توجه وکړي. داسې امکان شته چې زه به د پسرلي په میاشت کې اروپا ته د تګ په لاره کې له کابل څخه تیر شم. که ممکنه شوه نوزه بیا ستا د لیدلو شوق لرم.

داکتر رام راهول - د جواهر لال نهرو پوهنتون دنړیوالو څیړنو ښوونځی
ډیلی - (۱۳۵۱ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رنبتین. ۱۳۲۱ل، ۵۱ مخ.

استاد محترم رنبتین !

دنوی کال په نسبت تاسې او ستاسې ملګرو ته د مینې ډک سلامونه او تبریکونه وایم او ستاسې روغتیا او بری غواړم. ډیر شکر کوم، چې د کابل مجله په پرله پسې ډول ماته استوی. دغه مجله او هغه نور کتابونه چې ماته مورالیرلی دي، زما د کار د پاره ډیر ارزښت لري. د افغان پیژندنې د محصلانو سره یوځای یې لولم او ښه فایده او ګټه ورځنې اخلم. هیله لرم چې دغه دوستانه روابط به همیشه د پاره ټینګ وي. د عشق آباد سفر په باره کې

مې ستاسې مقاله په ډيره خوشحالي ولوستله. په عشق آباد کې ستا په
ليدو ډير خوشحاله شوم آرزو لرم چې بيا سره ژر تر ژره وگورو. د دې ليک سره
يوځای دوه عکسونه چې په دوشنبه کې مواخيستی وو، دراستوم.

په ډير احترام

ډاکتر مانفريد لورنتس - برلين (۱۳۵۱ ش)

ادبي ليکونه، پوهاند صديق الله رښتین. ۱۳۲۱ ال، ۵۲ مخ.

پوهاند رښتین د افغانستان او کوزې پښتونخوا د پوهانو په نظر

په دې برخه کې د افغانستان او کوزې پښتونخوا د نومیالیو لیکوالو څرگندونې، خاطرې او د عقدیت پیرزوینې د پوهاند صاحب په ژوند اوله وفات وروسته ټولې په مختصراولنده توگه بیان شوی دي.

زما گرانه ورور رشتینه !

نن په پوسته کې ستا کتاب د پښتو ادب تاریخ راوړسیدئ، سترگې مې روښانه شوی زه تا ته تبریک وایم، چې داسې یو مفید اثر دی لیکلی دی. خدای زده چې ډیر خوښ شوم رب دی عمر اوږد کا، چې پښتانه ستاله زحمته گټه یوسی.

وروره ! له پښتو ټولني څخه ستا په انفکاک ډیر خپه شوم. ته به وایی چې ته نوولی لاری؟ وروره ! دا د پښتو ټولني بد بختی ده، چې یاران ټول سره متفرق شول، خیر:

خدای به تللی یاران بیا سره راټول کا

تورې خاورې به په سردرنتبول کا

زما عزیزه ! هرچیرې چې یی، تمنا لرم چې ته به د پښتو خدمت وکړی، پښتو غریبه څوک نه لری. خدای دی تاغوندي زلمی ژوندی لری. نه

پوهېرم چې اوس دی صحت څنگه دی، زه له خدایه غواړم، چې تاته کامل صحت عطا کړی، ځکه چې ته د پښتانه دکھول یو څراغ یی!

وروره د پښتو ټولنی په تشتت غمجن شوم او بیا خوښ شوم، چې ته دمطبو عاتوپه شق کې پاتې شوی او دباندې ونه وتی! د دنیا سیراو تحولات کله په زړه پورې مینان هم بیلوی، زه که څه هم له تاسې څخه لیری یم، خو زړه مې ستاسی سره دی ستا کتاب مې وکوت ډیرښه دی، د پای فھرستونه یی ډیر غنیمت دي. زه خواوس له مطالعې او کتابه لیری یم، امید لرم چې ته به دغه لارنه پریردی، زه خواوس تش لا ډوشوم.

وروره! دا څو کړنې مې تاته ددې دپاره وکښلی، چې د پښتو سترگور خلق ستا قدر کوی، مه مایوس کیره. د دنیا ډگر د ونی پراخ دی چې هیڅ عمل بې نتیجې نه پاتې کیږي! ستا کار او زحمت قدر لری، زمانه هیریری، د خدای هیرمه سی!

ستا ورور عبدالحی حبیبی

اول قوس ۱۳۲۵ ش قندهار

ادبی لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ل، (۵-۶) مخونه

بناغلی فاضل رشیتن صاحب خدای دې روغ جوړلره!

مونږ له ډیر وخت نه په دعاگانو اموخته شوی یو او په مکتبونو کې هم راته اول ځل دعا خولې ته راځي. دازمونږ زور عادت دی، مگر دومره ښه ده چې زه دغه شان دعاگانې هغه چاته کوم، چې دهغوی صحت او حیات د پښتنو دپاره مفید وي او یو کار پرې جوړوي.

له دې خوا خیریت دی او تر اوسه ژوندي پاتې یو، مگر ډیر غاښونه راته چیچل کیږي. کومه اجتماعي فایده چې زمونږ په نظر کې ده، هغه لاس ته نه راځي او خلق ویده دي، مگر هغه کسان چې زمونږ خبرې د ځان دپاره ښې نه

گڼي، ويښ دي او په زړه کې يې راته اچوي. کاشکې د دغه نفرت او حسادت په عوض کې د څه اجتماعي مفاد اميد هم وای.

په هر صورت مونږ اوس خپلې ماليخوليا مجبور کړي يو، چې څه په زړه کې لرو، هغه ښکاره کړو او خپل هغه مسئوليت چې دنن ورځې تفتيشونه يې پوښتنه نه کوي اوزمونږ په ژوند يې څوک پانه نه اړوي تريوه حده رفع کړو، مگر گورو چې دا کار تر کله کولای شو. هغه څه چې يورياست يې مقابله نه شي کولې، يو مديريت به يې څنگه وکړي. زه اوس له ډيرو مشکلاتو سره مواجه يم او که رشتيا ووايم نو دنورو مطبوعاتو په تناسب لږ غوندي افراطي شوی يو. خير دا قصه به پريږدو او تاته به عرض وکړو، چې اتحاد مشرقي خوستاسي ملگرو په قلمي مرسته يو څه قدر ژوندي شوی و. يوزه خو هيڅ نه شم کولی او نه زما له لاسه څه کيږي. په دې وختو کې که د ښاغلي خادم صاحب مرسته له مونږ سره نه وای. نو اخبار خوبه د پخواو مهموليکوالوله آثارو بيخي محروم شوی و. ځکه چې ستاله خواهيڅ رانغله. د تيرو ورځو د پاره خوته قوی ځواب لری. چې يو ډير مهم کار درپه غاړه و. اوس چې په خير کابل ته راغلی، ولی دی اتحاد مشرقي هيرکړې دی؟

رشتين صاحب! په مشرقي کې د ډيرو خلقو مينه او محبت ستاسې په نسبت وينم او ستا غوره مضامينو او آثارو ته دلته تلوسه او تنده موجوده ده. اتحاد مشرقي ستاله قلمي ملگرتيا ډيره استفاده کړې ده او هميشه موستاسې لورته انتظار او سترگې وي. نومونږ مه هيروه او د دې ځای علاقه مندان خوشحاله ساته!

په احترام

ادبي ليکونه ، پوهاند صدیق الله رښتین . ۱۳۲۱ ل ، (۷-۸) مخونه

گل پاچا الفت - جلال آباد (۱۳۲۲ ش)

په مونږ گرانه رښتینه روکيه !

خط دې په داسې حال کې چې زه دنارو غتیا په کټ پروت وم راورسید ستا لیک دمشرقی دخلکو په شان لوخ لغرو ، په مایې تاثیر و اچاوه ، لیکلې دي وو ((د کابل مجله او پښتو ټولنه به نه هیروئې - اوریدلې مو وو چې دغلته دکلوب سره کومه مجله هم ملگري ده ، مگر په پته یې پوه نه شو . چې خوتاسو خو څیرې نو په هرات کې خوادبي پارسی مجله راووته او مزار کې به هم راووځي ، هغه بله ورځ خبرنه شوې چې تجارو غونډه وکړه او د مجلې دنشر دپاره یې یولک افغانی غونډې کړې . په کابل کې لطیفی له مرستون خخه دبرگ سبز په نامه یوه فارسی مجله په گستتیز چاپ راوویسته . مونږ ویده یو ، چیغې وهو ، نورویښو او په خپله حرکت هم نه کوو . خدای دی زمونږ عاقبت ته خیر یښ کړي !!)

روکيه ! د کابل مجله او پښتو ټولنه که څوک پوهیږي ، دگردو پښتنو او پښتونخوا مشترک دولت دی . دې دولت ته ترقی ورکول یا ورسره کومک کول په کوم رښتین یا کوم بینوا یا کوم یوبل باندي احسان بارول ، ددغه شخص په بی ذوقی او کوتاه یښی . محمولیږي !

ددې ځای دکلوب او مجلې په باب خوتر اوسه څه نه دي شوي . ددې ځای ژمی لخوا خوتیر شو . په شور کې ټول خلک تالاترغی کیږي ، نو که ژوندي وو ، بیابل ژمی کې ددغو شیونو پوښتنه کوه ، هیله ده چې دا خبره به په

اسانی ترستوني تیره کړی، ځکه چې ته پښتون یې او پښتنو ته نن د صبر او سکون تربیت او د سبا وعدی ورکولی شي. مقنع ځواب دادی، چې ته خو ښه ټینګ مسلمان یې نو چې مساجد شته. نو کلوب ته څه حاجت دی؟ دمجلې په باب خبره داده چې دغه موجوده اخبارونه او مجلی چاسم کړل، چې لاورهم غواړي! که ته وایې چې اتحاد مشرقي د کلوب او مجلې په باب لیکلي وو، نو خبره داده چې اتحاد مشرقي خوهم آخراخبار دي او بیا د همدغو خلک چې ته تري شاکي یې! دلطيفي په برگ سبزاو دمزار او هرات په ادبی او مطبوعاتي پیشرفت مې شکروویست.

خدای دی توفیق ورکړي. مگر د سیستان هدیه او د میمنی تحفه چې اوله راوتلی ده او دویمه راوځي تاسونه دي یاد کړي!

اوریدلي مې دي چې په طلوع افغان او بیدار کې هم حرکت پیدا شوی دی. په هر صورت تا غوښتی دي، چې مشرقي د هرات او او مزار سره مقایسه کړی، مگر ستا هیر شوی دي، چې هرات یومدني مرکز لري، چې په عصري اصولو توسعه او تعمیر شو! مگر جلال آباد په لوی لاس خلکووران کړي! په دې لس دولس کاله کې روسیه، اروپا، جاپان وړان شوی وو، بیرته آباد شول. ستا سو جلال آباد لاهماغسی کندوالی دی او دورانی ودانی نقشه یې لاهم نه ده معلومه او نه پکې څوک کنار اب قدری جوړولی شي. په هرات کې د اتفاق اسلام روزنامه او د بلدیې مجله څومره په ښه درنه بودجه منل شوې دي، او دلته یو اتحاد مشرقي دی، چې نه لویږي او نه ورکوټی کیږي. هلته د معارف ریاست او دلته یې مدیریت دی، مزار لاهم دغسی درواخله!

په عقب کې ماسره چا تیلفوني خبرې کولی، ویل یې چې په مشرقي کې هر شي ډیروي راوېی لیره! ما ورته ویل دلته تې ډیرې دي، ده پناه و غوښته، ویل یې د خدای د پاره نه یې غواړم، زما توبه شه!

د سرکانو کلی خوبه تالیدلي وي، د دري سوو کورونو څخه به زیات نه وي لکه چې ما اوریدلي دي سر کال منی پکښي پنځه سوه مړي شوي دي. داسې د مشرقي هر کلی درواخله، که څوک زموږ په چیغو وهلو او ژړلو هم قهریږي، نوبه ده چیغې به هم نه وهو.

قیام الدین خادم

جلال اباد (۲۷ جدی ۱۳۲۷ ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ل، (۱۳-۱۴) مخونه

عبدالروف بینوا:

... درښتین صاحب د ژوند زیاته برخه د پښتو ژبې په ادبي څیړنو او علمي پلټنو کې تیره شوې او د پښتو او پښتونولۍ رښتین مین او صادق خدمتگاردی په تیره بیا د پښتو ژبې په گرامر او فقه اللغة (فلالوجی) کې ښه لوی لاس لري او د استادۍ مرحلې ته رسیدلی دی.

ښاغلي رښتین سره چې څوک پوره اشنانه وي او زړه یې نه پیژني نود ظاهري کره وړه څخه به رښتین صاحب یو سخت طبیعت او مهره انسان ورته ښکاره شي، خو تر کومه ځایه چې زه څیر شوی یم ښاغلي رښتین لکه څومره چې نا اشنا خلکو ته په ظاهره بې مینې او سخت زړی غوندې سپری ښکاري په هماغه اندازه اشنایانو ته د پاک زړه خاوند دی او زړه یې ملگرو ته د مینې ځاله ده د ابیله خبره ده که څوک دده د مینې سره مینه ونه لري او دده سپیڅلې مینه په مینه استقبال نه کړي، البته دا خبره رښتیا ده چې ښاغلي رښتین د تظاهر طرفدار نه دی بلکې غواړي لکه څنگه چې دی هغسې ځان وښي. (۴: ۴۷۳)

اکادیمیسن پوهاند عبدالشکور رشاد :

ارواښاد پوهاند رښتین د پښتو ژبې د تحقیقي ادب یو تکړه سپورو، ده د پښتو ژبې د غناله پاره ډیر ترخه او اوږده مزلونه وهلي او پښتوته یې ستر فرهنگي سوغاتونه راوړي دي. زه د پوهاند رښتین مړینه د پښتو ژبې او ادب ستره ضایعه بولم. ارواډې ښاده وي - دارواښاد پوهاند رښتین د ادبي زیار او کارستاینه او لمانځه دده حق دی. د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۲۰۵ مخ.

ګرانه وروره رښتین صاحبه !

بختوریم چې پس له ډیرې مودې نه مې ستایو تپو ته لیک واخیست، رښتیا ده چې هغه لیک داسې نه ولکه د انور عادي او معمولي لیکونه، هغه د پښتنو په غم ژړا او پښتنوته دوینیدو چیغې وی، زه یې تل د ځان سره ساتم او خواخوږو پښتنوته یې لولم، ښه ده چې دکابل غونډې ځای کښې هم د خوارو پښتنو غم خوری.

ورور ګله! رښتیا ده پښتانه خدمت او خادم ته اړ دي، خو ډیره خوشالی خبره ده چې دیوې ډلې ځوانانو په ککړۍ کې د پښتنو دیوالي او وینیدو فکر او اراده لیدل کیږي. زه اطمینان او تسلي درکوم چې پښتانه به د زمانې رفتار یو او راوینس کړي او د اباسیند د غاړې نه واخله ترامو پورې به یو پښتون شی.

ځکه چې دا د اوسني عصر رومېنۍ تقاضا ده.

خوږه وروړه! نورخوسکون او چوپتيا چوره گناه ده. ديو مکمل او پوخ پروگرام ضرورت دی. بايد ټول پښتانه امير او فقير د پښتونوالي په پاڅنه نامه سره يوشی او کار او همت وکړي.

ويښه ځلميه! زه هيڅ بدل شوی نه يم. سپين مسلمان او بيا پښتون يم. په دې نامه به ژوندی او مرم به.

زما کتابونه خو قرض درته پاتې دي. دا دوه کاله دې راله هيڅ کتاب نه دی راليرلی. خدای دی درته ياد کړي، چې زما قرض خورا کړي. په هر صورت له خدای څخه دې روغتيا، بری او برم غواړم. کله کله مويادوه.

دځوانی مرگ محمد عوض خان په مرگ چې تا کومه همدردی ښکاره کړې وه زه او زما کورنی. ډير تشکر کوو.

نور دی په خدای سپارم.

میراجان سیال کوډاخیل - مومند (۱۳۲۷ش)

ادبی لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۸ل، ۱۰مخ

د پښتو ټولنی فاضل اولوی مدیر صاحبه!

له پخوا څخه دکابل مجلې سره شوق او ذوق لرم، ټول مضامین یې دسر نه ترپایه پورې لولم، او تل دمحرتمولیکو الودځلانداو افکارو ځنې چې په دې مجله کې یې ښکاره کوي، ډيرخوند او فایده اخلم، په نتیجه کې داراته ښکاره او معلومه شوه، چې ددې مجلې لویه برخه او اصلی هدف هغه شی دی، کوم چې دپښتونوغایه او مقصد دی. رښتیا او سپیڅلی خبره ده او شاید هرچاته به معلومه هم وي، چې پښتو ټولنی په دې موضوع کې، چې ویده پښتانه یې راوینس او خپل مرام ته یې ملتفت کړل، پوره او کافي خدمتونه کړي دي، چې دادقدروړخدمتونه به یې پښتانه هیڅکله هیرنه کړي، اونه

هیریدونکی دی نوکه مونږ ووايو، چې پښتو ټولنه د پښتونود پاره يو علمي او اجتماعي مرکزي، اوپه خپله (رښتین) د دې وگړو محور او ستر غمخوردی، البته دا خبره به د حقیقته ځنې لیرې نه وي بلکه عین حقیقت او واقع به وي.

محمد اکبر شینواری له عربي دارالعلوم خخه (۱۳۳۱ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱، ال، ۲۰ مخ

ښاغلی محترم رښتین صاحب!

گران پاکت دی چې د سپی په شان له ښکلو مرغلرو ډک و د پښتو معلم په لاس راوړسید. شکر دی چې روغ یاست. نه پوهیږم چې د کندز د سیند اوبه او د چاردرې شنی ونی مو څنگه تریام ښی شوی دي، ځکه هلته مو چې کندز ته تشریف راوړی و خو سترگې مو ترې پټولې، که باورو کړئ د سړ کال پسرلی چې بهترین پسرلی و درست ستاسې په سوډا را باندي تیر شو. په هر گل می یادولی. خوارمان چې تاسوله انبار انبار غمونو یو ځل هم نه وزگار یږئ چې دفعغن د طبیعي ښکلا ننداره وکړئ.

محترمه! ستاسی خدمتونه که څه هم د پښتو ژبې په لار کې دهیریدانه دی، خوبیا هم تاسې ته لایرې هیلی لرو، مثلاً د اتحاد جریدي ته هم وگورئ یعنی د اتحاد پښتو برخې ته هم کله کله توجه وفرمایئ، بده به نه وي، ځکه چې د اتحاد پښتو برخه ډیره ضعیفه ده ځکه چې مدیریې غیر پښتون دی. او د پښتو برخې ترتیبوونکی یې دادییا تو دنړی نه لیری پروت دی، نو په دې صورت د پښتو ترقي په اتحاد کې یوه ناشدنی آرزوده که فرصت وشو ننګر هاري ته می سلا مونه وواياست.

خوبه گورمه ستا لارته شرمنده شوم انتظار ته

خميازی شوی داسې ستړی امیدناست دی ستا دیدارته
ساه می غوټه شوه مری، کې غم مې نه پریرېدي گفتارته
ارمانونه دې ټول شوي کړې عرضونه ستا دربارته
لکه سوی شمه ناست يم ستا دمړې شمعی مزارته
ته نوکاشکی دیدن راوړی دخپل وصل امیدوارته
پسرلی، کندز (۷-۲-۱۳۳۱ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۸ل، ۲۱ مخ
راته گرانه رښتین صاحبه !

السلام علیکم: زمونږ په دې کتاب کې ډیرکت کوټ شوی دی ستاسو
موجودگي خوډیره ضروري وه، ولې هغه ونه شوه، مهربانی وکړه ددې خط
په لیدو راشه زه یې ستادکتونه بغیرنه شایع کوم.
فقط ستا پاچا خان، ۱۳۲۸ل کال

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۸ل، ۵۴ مخ
خوږه وروره رشتینه قلم دې نورهم تیز شه !

ستالیک راورسید، دیو سنجیده اوپه کارستړي ادیب خیالات پکې
خلیدونکي ښکاریدل.

وروره ! مونږ بې لاسو پښویو، ستاسو دترقی او کامیابی دعاکوو، زمونږ
په ځلمو کې هم ستاسوله برکته دژوند آثارښکاره شوي دي. اوس په
خوبولو خپرو کې دنوي غزونې آثارښکاری. دمحکومو پښتنو ځلمي
ستاسو سره همدردی لري. دپښتون په وحدت او مرکزیت کې درسره ملگري
دی. کاروان تگ ته تیاردی، خومشر غواړي. زما اشعاربه څه وي، چې ته یې
داوریدو خواهش کوی، زما یوه دکابل سفرنامه وه، هغه هم سی آی پی دی

چاپ کیدلوته پرې نه بنوده. زما په منظومه سفرنامه کې ستا په حقله هم څه شته غرض کوم:

بحث چې په (ی) و، لراو برته یې ما خیال وکړ
یو محمد نوراو بل رشتین پکې کمال وکړ
کله به خادم په دعوه خپله استدلال وکړ
کله پکتیا نی به په بل اړخ کې جنجال وکړ
کله به الفت په اختلاف کې منحگری شو
ولونه به یې دواړه سره یو کره جوړه پرې شو
هسی خونړدې دهرې ورځې په رویداد کې ستا ذکر دی، خو په یو شعریکې
دادی:

ما چې د خادم او درشتین علم ته پام وکړ
زړه مې د پښتون ویاکې خاورې ته سلام وکړ
کوم وخت چې مونږ د کابل نه راوتو:

مونږ سره تردې لکه د سوري لگیدلی و
کوز شوبگرامي کې چې رښتین زمونږ ملگری و
خدا یې و په پالنه کې زمونږه ستړی شوی و
دی په حوصله کې د فولادو لکه پرې و
ده په ډیرا خلاص درخصتی معانقه وکړه
مونږ یې دکړاو او دپالنې شکریه وکړه
په آخر کې به دا وایم چې زه ستاسو دکامیایې دپاره دعا کوم.
امیر حمزه شینواری (۱۳۲۷ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، (۳۱-۳۲) مخونه
جناب حضرت صبغت الله مجددی:

درشتين صاحب تخلص دهغه دنوم ترجمه ده. څنگه چې يې نوم رشتين و، هغسې په خپله هم صادق و، پوهاند رشتين د سمندر مثال لري دهغه د خدمتونو خپرل دا معنی ورکوي لکه سمندر چې څوک په کوزه کې بندوي، دهغه خدمتونه دلمرپه شان روښانه او ښکاره دي، هغه په دې لاره کې خپل ژوند د ژبې ادب او فرهنگ خدمت ته وقف کړی و او رشتين صاحب د پښتو ژبې او ادب د پاره ستر خدمت کړی دی او د افغانستان معارف د دوي له کتابونو څخه پوره استفاده کوي دهغه خدمت د افغانستان دخلکو لپاره لويه سرمايه ده او دهغه خدمات به هيرنه شي!

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۱۰مخ

سيد شمس الدين مجروح:

پوهاند رشتين يوملي انسان و، په خپله ژبه باندي عاشق و، يعنې د پښتو ژبې، پښتني کلتور، خپل وطن او ملت سره يی عشق درلود او ښه مبارز و. پوهاند رشتين د پښتو ادیب، نويسنده او عالم په حيث د پښتولپاره ستر خدمتونه کړي دي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ۱۰۹مخ.

استاد قتيل خوريانی:

د پښتو ادب د هسک ځلانده ستوری ارواښاد پوهاند رشتين د پښتني فرهنگ او ثقافت په نړۍ کې هغه ستره علمي او فرهنگي ضايعه ده چې وختونه به تير شي خوداتشه به ډکه نه شي.

پوهاند رشتين په هغه وخت کې د پښتو د تعميم او ترويج لپاره خدمت کړی دی چې چا په زړه وره توگه د پښتو او پښتون نوم نه شواخيستلای.

له الفت او بينوا خادمه خلاص شو

لوی استاد راځنی واخسته ورزگار

دهغو تختې لانه وي و چې شوې
چې يې بيل کړ لور شتین په خپله لار

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۱۰
بناغلی قدرت الله حداد :

پښتو ژبې ته درشتین صاحب لوی خدمت دده گرامردی .
ده په پښتو گرامر ډیر کار وکړ او هغه یې تکمیل کړ او وروسته بیا ډیر و
ژبو پوهانو درشتین صاحب له گرامر څخه استفاده کړې ده . او که چاییا
ډاکټری اخیستی ده نو درشتین صاحب د گرامر څخه یې ځینی برخې اقتباس
کړې دي او خپل کتاب او اثر یې پرې تکمیل کړی دی .
د مرحوم رشتین یو عالی صفت او خصوصیت دا و چې لکه څنگه چې یې نوم
رشتین ؤ دی خپله هم یو رشتینی شخصیت ؤ . ده هیڅکله د مسامحی څخه
کار وانخیست . خپله عقیده یې په هروخت کې په ډیره میرانه بیان کړې ده
درشتین صاحب دا خاطر به د افغانستان ملت هیڅکله هیره نه کړي او هغه
دا چې ده د کمونیستی نظام په دوران کې د حکومت او دولت سره هیڅ ډول
همکاری ونکړه .

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۱۱ مخ .
بناغلی خالد پښتون :

د مرحوم رشتین صاحب یو منل شوی ملي شخصیت ؤ او د خپل ملي فرهنگ
بله او روښانه ډیوه وه . هغه ژب بندونه او گرامر چې رشتین صاحب په
پښتو ژبه لیکلی دی او د پښتو ژبې د زده کړې لپاره په پوهنتونونو او
کورسونو کې ورڅخه استفاده کیږي هغه تراوسه پوری په خپل قوت سره
پاتې دی او زموږ د ژبې او فرهنگ لپاره ډیر غنیمت دي .

دارو انباد پوهاند رشتین دکاربله ساحه دپخواني پاچا د دورې داساسي قانون دمسودې مطالعه وه. دی دهغه ۲۸ نفری کمیسیون غړی و چې خپل کاري په ډیره ښه توگه ترسره کړي.

ارو انباد پوهاند رشتین صاحب په خپله عقیده کې راسخ او رښتین انسان و او لکه څرنگه چې نوم یې رشتین و. په واقعي معنی دخپل گران وطن دملي منافعو په ساتلو کې دفرهنگي بریاؤ په خوندي ساتلو او خوندي کولو کې د واقعي تنویر او دروشنفکرۍ غورځنگ د ادامې لپاره یې ډیر خدمت کړی دی.

دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۱۳مخ.

محترم مینا پاسنی - کرباسي :

باید با تاسف گفتم: ما که درین سن و سال هستیم. زمانی که سربلند کردیم تاچهره و شخصیت های بسیار بسیار مهم خود را بشناسیم، تباهی آمد ، روس ها آمدند و بعد آ پناگزين گردیدیم.

متأسفانه به نسبت کمبود وسایل. کتاب. معلومات از شناخت چهره های برجسته وطن خودت تا حدی محروم ماندیم. من وقتیکه درباره پوهاند رشتین معلومات حاصل کردم دانستم که در وطن ما چه رنگ شخصیت های بزرگ مثل پوهاند رشتین زندگی داشتند که ارمانهای خود و ملت را چه در قالب شعر. چه در سطور نثر و چه هم در گفتار و بیانیه ها بدون نظر داشت این و آن بیان داشته اند که واقعاً برای ما نسل بعد از ایشان اندرز و آموزش است:

دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۱۴مخ.

پروفیسور شاه جهان - پینوریونیورستی :

پوهاند رشتين د ادب په دنيا کې د پيژندگلوۍ محتاج نه دی. د پوهاند رشتين په شان عالمان د يو ډير اوږد تاريخي عمل په نتيجه کې پيدا کيږي او دومره اوږد مزل به کول وي، هله به درشتين د پايې عالم زيږيږي د پروفيسر رشتين کارنامې به تر هغه وخت پورې ژوندې وي ترڅو چې پښتو ژبه او پښتون قام ژوندی وي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۱۵مخ.

بناغلی محمد صابر خویشکی :

پوهاند رشتين د ادبياتو د پوهنځي د لومړنيو او منلو استادانو څخه و. د نوموړي تدريسې ژبپوهنه، د پښتو ادب تاريخ او ادبياتو تاريخ د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د زده کړو لپاره خورا درانه آثار وو. چې دادی تردې دمه دده ژبني، تاريخي او ادبي آثار د هيواد په پوهنتونونو کې تدريسېږي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۱۷مخ.

بناغلی بدیع الزمان داودزی :

پوهاند رشتين يوداسې ځلانده ادبي ستوری و چې دهغه ادبي کارنامې به نه صرف په افغانستان بلکه دلته زموږ په دې سيمه کې او دنړۍ په نورو ځايونو کې هم د تل د پاره ژوندی وي.

هغه چې په عملي توگه د پښتو ادب کوم خدمت کړی دی هغه زموږ د پښتو ادبياتو د تاريخ يوه درنه برخه ده چې دراتلونکو نسلونو او د پښتو ادب سره د ذوق لرونکو خلکو رهنمايي به کوي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۱۸مخ.

ارواښاد پوهاند ډاکټر محمد طاهر بورگی :

پوهاند رشتين صاحب خپله ځوانی ، خپل عمر او د ژوند سرمايه ټوله دوطن د اولاد د علم او پوهې د زده کړې په لاره کې صرف کړې وه ده د افغانستان

دنظره لويديلې ژبې پښتولاس نيولى ؤ. او غوښتل يې چې دا ژبه دنورو ژبو سره سياله او په يو صف کې يې ودروى. ده دخپلو هلو ځلوپه مرسته برى ترلاسه کړدده برى په دې کې ؤ چې دده په خپله وينا، ده هغه وخت دپښتو ژبې لاس ونيو چې نورو په پښتو ملنډې وهلې او خپله پښتانه په خپله ژبه پښتو شرميدل. دا ځکه چې پښتو د خوارانو، کوچيانو، زيارو، يستونکو، بى سوادو له ښارونو وتلو او دغرو او رغود خلکو ژبه وه او کوم پښتانه چې په ښارونو کې اوسيدل او په ماموريت او يا تجارت بوخت وو. هغوى هم له پښتولرى تنستيدل، خود پوهاند رشتين او دڅونورو خداى بخښلو دپښتو ژبې مينه والوپه زيار او هڅوپښتوله دې حالته راوتله. دپښتوپه ويلو نور نوپښتانه نه شرميدل. دسواد خاوندانو به هم په پښتو خبرې کولې او يوبل ته به يې په پښتو ژبه ليکونه ليرل. پښتو دنورو خویندو ژبو په شان يوه ژبه شوه.

دعلامه پوهاند رښتين بابا ياد، ۱۱۹مخ.
پوهنوال غلام دستگير رنگ:

چې طبيب دخپلى ژبې وي حبيب شي
خوله مرگه وروسته هرچاته قريب شي
پوهاند رشتين پښتو ژبې ته يوعلمي رنگ ورکړ، داددې لپاره چې دا ژبه نوره هم دفصاحت او بلاغت اړخ پيدا کړي.
پوهاند رشتين لومړنى شخص وچې په کابل پوهنتون کې يې دپښتو ژبې مسئوليت په غاړه واخيست او ددې ژبې دغنا او بډاينې سبب وگرځيد.
دعلامه پوهاند رښتين بابا ياد، ۱۱۹مخ.

پروفیسور پریشان خټک :

پوهاند رشتین صاحب لکه دکاني دروند په خپل ځای په خپله ځمکه او په خپل مقام ټنگ ولاړو او دکابل په پښتو ټولنه کې يې سره دنورو درنو عالمانو ډیر بنيادي کارونه کول چې دهغونه به مونږ دلته د پښور پوهنتون په پښتو اکيډمي کې استفاده کوله.

پوهاند رشتین يو ډیر بارعبه او ځلند شخصیت درلود. خبرې به يې په دمه او سوچ کولې. څه چې به يې وې هغه به دکاني کرښه وه. په اول ملاقات کې به يې دخپل علمي تبحر او شخصي دروندوالي نقشونه په ذهن راکښل، دنوروملگرونه په ډيرو خويونو کې يوبيل شخصیت ؤ، بنده به يې په لږ ساعت کې په خپل احترام کولو آماده کړو او ډيورښتيني مدبريه حيث ددې جوگه و چې له هغه څخه پر قول او عمل کې ډیر څه زده کړي.

ما چې په افغانستان کې درشتين صاحب کوم علمي شخصي او سياسي حکمتونه وليدل نو دهغه دستر شخصیت ټول اړخونه راته معلوم شول.

زه په دعوي سره ويلی شم چې ما ډیر اوچت شخصیتونه ددنيا د يوسر نه تربل سرپورې ليدلي دي خو د پښتو ادب کوم بنيادونه چې رشتين صاحب لگولي دي او د يو عالم په حيثيت چې دکوم شخصي درښت مثالونه هغه پيش کړي دي هغه بيخي بې بدله دي او زه رشتين صاحب هيڅکله هيرولی نه شم.

د علامه پوهاند رښتین بابا ياد ، ۱۲۰مخ.

الحاج عبدالغفور وياند :

پوهاند رشتين هيڅکله دخپلو شخصي او ذاتي گټو دپاره د پښتو څخه نه دی تير شوی. خپله خوښي او خپل عزت يې د پښتو ژبې په ژوندي کولو او علمي کولو کې لیده، هماغه و چې د پښتو ژبې د خدمت په لار کې د

ډيراوچت مقام خاوند شو. ترڅو چې پښتووي پوهاند رشتين او پښتوژبې ته دده خدمتونه به ژوندي او تل به دهغو کسانو په دماغ کې چې رښتيني پښتانه او دپښتوويونکي وي پاتې وي.

پوهاند رشتين دپښتوژبې او ادب لوی استاد ؤ. يوه ورځ پوهاند رشتين او دده څوملگري چې زه هم پکې وم د لوی پښتون تاريخي شخصيت او دپښتوژبې دتعميم علم بردار خدای بخښلی وزير صاحب محمد گل مومند ليدو ته دهغه کورته لاړو. د معمول سره سم هلته دپښتوژبې په حقله خبرې پيل شوې، يو ملگري دمرحوم وزير صاحب نه ديوه شي په اړه داسې پوښتنه وکړه:

((بابا فلاني شي ته په پښتو کې څه وايي؟)) هغه په ډيراخلاص مخ مرحوم رشتين صاحب خواته واپراوه او ويي ويل: هلکو: ما دا کار هغه وخت کاوه چې صديق الله خان نه و، اوس چې صديق الله خان شته تاسې دپښتو په حقله دهرمشکل دحل دپاره دصديق الله خان نه پوښتنه وکړئ.

زما ددې تذکره مقصد دا ؤ چې دپښتوژبې پوه او دپښتو دتعميم علم بردار هم استاد رشتين ته د لوی استاد په نظر کتل او په پښتو کې يې دده پوهه منلې وه نو ځکه يې دخپل مکلفيت بار دده په اوږو واچاوه. دعلامه پوهاند رښتین بابا ياد ، ۱۳۱مخ.

ډاکټر خورشيد عالم:

د ډير غورخبره ده چې پښتورشتين صيب و او که رشتين صيب پښتو وه. ارواښاد پوهاند رشتين دپښتني تاريخ يونوموړی بجې ؤ په خپله هم يوتاريخ ؤ. هغه يومحقق ، عالم ، مفکر ، سياستدان او يوداسې نوميالي اديب ؤ چې زه نشم کولای دهغه په باره کې هغه څه ووايم چې هغه يې مستحق دی هغه د عظمت يومينار ؤ ، زه چې دغه مينار ته گورم نو ټوپی مې

د سرنه و غورځيږي، د عظمت د دې مينار ستاينه زما کار نه دی ځکه چې زما د قلم توان دو مړه نه دی خو چې پښتونخوا کې گورم نومونږ په حيثيت د قام دخپل تاريخ خاورې او ژبې قرض داريو، خو پښتو، پښتونولي، پښتون قام او پښتون تاريخ او خاوره د ارواښاد پوهاند رشتين قرض داري ده زه نه يم پوه چې مونږ به حيث د قام خپل تاريخ ته څنگه مخامخ کيږو د قرض داري خو جنازه هم نه کيږي مونږ به د ارواښاد پوهاند رشتين قرض څنگه خلاصوو د ا به د پښتنې ايمان سربې ايماني وي چې د دې تاريخ تسلسل ختم شي.

زما په تش سلام به ارواښاد ته څه خوشحالي ورسې!

که زموږ زور سره همت مل نه شي. نو ژوند به راته يو پيغور شي او پښتون سره هغه دی چې په توره نه پريوځي. خو په پيغورارو مرو پريوځي دا اوس دنوی کول کار دی چې فيصله وکړي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۲۲مخ.

بناغلی محمد نواز:

بناغلی رښتين صاحب صرف يو شخصيت نه و بلکې يوه اداره وه چې مونږ پکې خپله پښتو پښتونولي موندلی شوه او پښتون قام ته د دې ادارې نه داستفادي حاصلولو د پاره د قام د قلمکارانو پوهانو د پير محنت ضرورت و.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۲۲مخ.

بناغلی پرويش شاهين:

ماته به چې کله هم چيرته په پته دکابل چاپ رساله او کتاب په لاس راتللو. د دغې په رڼا کې مې خپل ادبي سباوون شتمن کولو.

خو چې کومه رساله به مې هم لوستله، رشتين به هلته ضرور حاضر و، کوم کتاب له به مې چې پانې اړولې، رشتين به هلته موجود و، اول سرکې پری زه تيروتي وم. زما خيال و چې دا رشتين کوم انجمن دی. اداره ده. پراجيکت

دی. ډیر خلک ددوی په اداره کې کار کوي او دی یې د (رشتین) پراجیکټ د سیوری لاندې چاپوي خو چې وروستو مطالعې په سبب پوه شوم چې (نا) د ابل څوک نه لیکي، دا خو پکې یوسړی دی چې لیکي یې او چاپوي یې. او دغه وخت کې یې زما په زړه او ما ز غورشتین صیب ډیر لوی او ژور اثر و غورځولو.

کومه رساله ده. کومه موضوع ده. کوم کتاب دی. څه عجیبه نابغه دی. هر څه لیکي او ډیر بڼه یې لیکي. ادب دی، که تاریخ دي. که نقد یې لیکلی دی که گرامر یې لیکلي دی. که سمونه کوي. که سفر نامه لیکي. که موسیقی ته لاس اچوي. که ژبپوهنه راپرځوي. که دکلیو او سیمو په جغرافیه نظراچوي. که زاړه ټکي او لفظونه راگیروي او جاج یې اخلي. که سنسکریټ ته ځي او که زند. او ستا که پهلوي څیړي. که د پښتنو په شجره او خیلونو نظراچوي او که د عربي او اردو ژبو په ملغلرو بحثونه کوي. که د فلکلور په بناریه ننوځي او که د شعر په بسکلا کې غوپه کیږي. هر ځای کې گړندی هم دی او بریالی هم. او سم نیغ په برابر گوډر څیږي.

د پوهاند رشتین هڅه او مرام د پښتو ژبې د تاریخ فرهنگ او قدامت د سره سکول وو ترڅو دادکار او دمقام ژبه او چته شي. د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۳مخ.

بناغلی سلیم راز:

زه دومره ویلی شم چې ارواښاد پوهاند رشتین صاحب د پښتو ژبې او ادب د خپل عصر د هغو څو بنیاد ایښودونکو کې و چې نن یې پښتو ادب دیو مضبوط عمارت په شکل درولی دی او دنوي کول لیکوال یې دنورو چتولو او بنایسته کولو په عمل کې مصروف دي.

رشتين صاحب خونه يو ازې په خپله تر آخرو خته علمي او ادبي مبارزه جاري وساتله بلکې په خپل کور کې يې هم د پښتو دغه مشال قايم او دايم وساتلو چې د مرگ نه پس يې هم تسلسل جاري دی. او زما په نزد دا ډير لوی کار دی. يقين لرم چې د علم او دانش دا سلسله به نه يو ازې درشتين صاحب نوم ژوندي وساتي بلکې پښتو ژبه. ادب او تاريخ به هم مخ په وړاندې بوغي چې د پښتني وطن گوت گوت په رڼا او د پښتون اولس زړه. ذهن او نظريه معتبر، معطر او منور وساتي رښتيا ده چې رشتين رشتين و. د علامه پوهاند رښتین بابا ياد ، ۱۲۴مخ.

الحاج عبداللہ رشتين:

په مونږ دريو ورونيو کې پوهاند رشتين دلور فکر او دماغ خاوند و. هغه ديو تيز ذهن لرونکې و. که زه ووایم چې هغه نابغه ونوپه دي کې به کومه مبالغه نه وي شوی.

پوهاند رشتين دخپلې لورې پوهې او تيز ذهن په برکت دخداي پاک د پيرزوينې او دقرآن پاک په فيض او برکت د علم او پوهې په آسمان کې لکه لمر وځليد.

د علامه پوهاند رښتین بابا ياد ، ۱۲۲مخ.

الحاج فضل الله رشتين:

پوهاند رښتین ټول عمر پښتو او پښتنو ته خدمت وکړ، هغه پرته له دې بل هيڅ کار نه دی کړې، شپه او ورځ د پښتو ژبې او خپلو خلکو په خدمت کې بوخت و... باور وکړئ چې هغه به ډير ساده خوراک کولو د هغه جامې ساده وې، د هغه ژوند ډير ساده و، هغه يو متواضع شخصيت او سپيڅلې پښتون و، سبا ستوري مجله، دويمه گڼه ۱۳۷۹ کال ۷مخ.

پروفیسر جہانزیب نیاز :

مہرہ ہغہ چہ نہ بی نام نہ بی نشان وی

تل تر تله پہ بنہ نام پایہ بناغلی

رشتین صاحب نہ مری کہ دیو کورہ لار خوپہ زرگونو پبستنو زرونو کپہ خان

تہ کور جو رکری دی دتول عمر لپارہ زمونر دلاری مشالونہ دی ہغوی پہ

خپلو وینو مونر تہ لیکلی دی

پبستو تینگہ کہ پبستونہ چہ ہم ژبہ دہ ہم تورہ

تہ ہم دی بی پبستون کری تہ ہم دا کرہ مشہورہ

ترکومہ چہ دپبستون یو بجی ہم ژوندی وی دربستین صاحب دنوم انگازہ

بہ پہ فضا کپہ خوری وی

رشتین صاحب پہ پبستو عاشق و، پبستو دہغہ لیلی وہ او ہغہ بی مجنون

و داسی عشق چیری ہم نہ فنا کیری، دا ابدی عشق دی دا ہغہ غمی دی چہ

ورژی خو تخم پہ تولہ دنیا کپہ خپور کری او دیو گل پہ حای بی زرگونہ

گلو نہ گلو نہ تازہ شی او ما حول پہ خپلہ خوشبویی معطر کوی

د علامہ پوهاند ربتین بابا یاد ، ۱۲۷مخ

اورا بناد خان عبدالولی خان :

اروا بناد پوهاند رشتین یو ربتینی پبستون و، ہغہ خپل تول

عمر دپبستو ادب دترویج او پہ پبستون قوم کپہ دشعور دپیدا کولولپارہ

تیر کر، پبستو ادب تہ دہغہ خدمات بہ ترقیامت پوری ہیرنہ شی

د علامہ پوهاند ربتین بابا یاد ، ۱۳۳مخ

سناتور اجمل ختک :

رښتین صیب په اخلاص او ایماندارۍ، رښتینولۍ، پښتون ولس لپاره خدمت کړی دی. رښتین صیب دیو نغري، دیوې کورنۍ، دیوې قبیلې، دیوې سیمې نه و. بلکې دهرې کورنۍ، قبیلې او بیا په مجموع کې دټول پښتون قام دسرتاج و.

دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۳ مخ.

قاضی محمد امین وقاد :

ټولو منلی ده چې پوهاند رشتین دخپل وخت هغه بادیانته ، پوه عالم ، باهمته ، دقوم او ملت رښتینی خدمتگار و چې له خپل بصیرت ، ذکاوت ، علمیت او همت سره یې دې ټولنې ته ډیر څه ورکړي دي هغه دځان سره نه دي وړي ، بلکې دې ټولنې ته یې پریښي دي . که پښتو ورکه شی نو دپوهاند رشتین صاحب په اثارو کې به یې پیدا کوو ، او که غلطی پیدا شي نو دهغه له آثارو به یې اصلاح کوو .

دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۳ مخ.

بناغلی نورالبشر نوید :

پوهاند صدیق الله رشتین دافغانستان د ادب داستاذاانو استاذ و ، هغه د افغانستان سپین پیری زوی و . ټول عمر یې پښتون قلم دپښتو د ادب او تاریخ لپاره دټول افغانستان دشناخت په دود په ریپیدلو لاسونو کې نیولی و او مونږن رشتین صاحب درپیدلو لاسونه حرفونه داسې وایولکه چې هغه دخپلې خاورې په مخ دسانحې حرفونه لیکلي دي .

ای دپښتنو وطنه !

دپښتنو مسکنه

دغیرتونوزانگو

چې ستا په غيږ کې زنگيدلي بچي
ستا په سينه دي روزيدلي زامن
ستا د عظمت په انكاري ولي دي
زما پښتويي ولي پريښودله
هغه پښتو چې ما ليكلي هم ده
او ما ويلې هم ده
او ما ښودلي ده
هغه پښتو چې ما دمور د پيو په شان په ځان يو قرض لاره
زه ماشوم وم ، زه ځلمی شوم. زه بوډا شوم
او زه مړ شوم
خو دغه قرض ما ادا نه کړو
زه د ډالرو قرضداري نه مرم
دريالو بوج مې نه ماتوي
په ما کالدارې هم راپورې نه دي
خوزه دخپلې ژبې پورورې ومه
زما بچو !
زما افغانانو !
زما شاگردانو !
ماله زما د ژبې پور ادا کړئ
ماله زما دخاورې مور رضا کړئ
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۵ مخ.

پروفيسر رسول امين :

پوهاند رشتين د هغو شخصيتونو څخه ؤ چې هغه د چا په پښو کې ونه لويږي. د چا په پښو کې يې سر تيت نه شو، د افغانستان په سربې چا سره سودا ونکړه. د افغانستان په سرباندي د چا په خدمت کې ونه دريد کله چې په کابل کې د کمونستانو رژيم راغی نو د مادروطن او پدروطن په نامه جبهه جوړه شوه او ده ته يې دعوت ورکړ چې په دې جبهه کې شامل شي. دوي غوښتل د پوهاند صاحب د علم د فکر، د ذهن د ليک څخه په خپله گټه کار واخلي مگر پوهاند صاحب يوازينی سړی و چې هغوي ته يې وليکل چې په داسې جبهه کې چې هلته د افغانستان د افغانانو په سر سودا کيږي هلته نه کښينم.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۲مخ.

سناتور غلام نبی چنکوري:

پوهاند رشتين ټول عمر کتاب او قلم ته وقف کړی و او دا يې مسلک او شغل و.

چې پری غم غلطوم درى مې محرم دي
يو قلم دويم کتاب دريم اشعار خپل
اروا بناد پوهاند رشتين په دى نظرو، چې د قوم خدمت د هر چا وجيبه ده
خود تعليم يافته او تيز فهمو خلکو ذمه واري ډيره درنه ده.

خدمت دې څومره په ما پور دى
چې ژوند پرې ورکړم نوبه څومره باقي شمه
د پوهاند رشتين درنه وضعه په سره سينه اوريدل. په حوصله ويل په
مخصوص انداز ليدل کتل او درانه کيनाستل او پاڅيدل ډير خوندي وو.
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۲مخ.

ډاکټر راج و ليشاه خټک :

کوم کار چې پوهاند رشتين صاحب کړی دی هغه دا چې د پښتو تهذيب يې ژوندی کړی دی او که دانه وي نو خداى خبر چې د پښتون به څه حال و. رشتين صاحب د قلم په واسطه علمي سفر منزل ته رسولی دی.

کاظم شيدا وايي :

چې په غرونو لار شي صافه

قافله درومی تر کافه

دغه علمي لار رشتين صاحب صافه کړی ده او ده د پښتو ژبې او ادب د پرمختيا لپاره په افغانستان کې تر هر چا زياتې هلې ځلې کړې دي دا د پنځو ستورو څخه يو ځلانده ستوری و. د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۷مخ.

سر محقق عبداللہ بختانی :

پوهاند رشتين خپل ټول ژوند د پښتو ژبې خدمت ته وقف کړی و. دا خدمت په تعصب نه و. بلکې ده دخپلې ژبې خدمت کولو څوک چې خپلې ژبې ته خدمت کوي هغه تعصب نه گڼل کيږي. د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۷مخ.

بناغلی هميش خليل :

کوم کار چې پوهاند رشتين پښتو ژبې ته کړی دی. هغه يقيناً ډير دروند کار دی. څوک چې د ژبې لپاره دومره ډير کار وکړي هغه هيڅکله مرگ نه لري بلکې دهغه نوم د تل لپاره ژوندی وي.

د ادب په محبت کې لاثانی و

د پښتو د بنسیرازی ارمانی و
د ادب په حواله تور و تیارو کې
د وطن په افق ستوری کاروانی و
ځکه تا خپلو شعرونو کې زه ستا یم
خدای گواه چې ستا د فکر همنوا یم
ستا قلم و دوخت مری ژوندي کړي
ځکه ستا دغه اعجاز باندي گوا یم

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۸مخ.

بناغلی انور الحق احدی:

پښتو ژبه چې په قانون کې ملي او رسمي وگرځیده. په دې برخه کې پوهاند
رشتین صاحب ډیر زیار ایستلی دی او ډیر کار یې کړی دی. پوهاند رشتین
صاحب د ملت جوړولو په کاروان کې ډیر ستر او مهم رول لوبولی دی.
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۸مخ.

سید صابر شاه صابر:

پوهاند رشتین د افغانستان د پښتو ادب په تاریخ کې د خان بابا وزیر محمد
گل خان مومند نه پس. نه ساری لري او نه ثاني. که پوهاند رشتین نه وی نو
خدای مکړه داسې نه ده چې گنی پښتو په افغانستان کې نه وه خود ا نن
چې پښتو ژبه په څومره تیزی سره مخ په وړاندې روانه ده په دې کې
د پوهاند رشتین لوي، قوي، او بنيادي لاس ضرور دی.
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۹مخ.

بناغلی فدا محمد فایض:

استاد رشتین په داسې وخت کې د پښتو ژبې او ادب تاریخ لیکلوته ملا و تر لږه چې دده دمخه څوک په دې لارنه وو تللي دا منډه مات کړه په پښتو ژبه کې لا چا ژبپوهنه، ژبښودنه سمه نه پیژندله، ددې ډگر لومړني قدمونه استاد رشتین کښودل نورو یې پیروي وکړه، ارواښاد رشتین پر پښتون قام او افغاني ټولنه ډیر حقوق لري. د استاد رشتین په څیر شخصیتونه ددې وړ دي، چې پوهنتونونه یې په نومونو ونومول شي. علمي ادبي او فرهنګي ټولنې یې په نومونو جوړې کړای شي. دهغوی آثار چاپ شي. دهغوی د اثارو د لوستلو او څیړنوزمینه برابره شي او دهغوی د ژوند یو ساتل شي.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۴۰مخ.

پوهاند ډاکتر محمد رحیم الهام:

زه د پوهاند رشتین صاحب شاگرد وم ماله دوی څخه ډیر څه زده کړی دي. پوهاند رشتین یو ثابت قدم انسان ؤ، دروغ یې نه ویل دا خلاص او اخلاقی جرئت خاوند و، چې دا دده د علمیت پوره نڅښه ګڼلی شي.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۴۲مخ.

استاد محمد آصف صمیم:

پوهاند رشتین د پښتو ادب هغه ګلبن ترخپلې وروستی سلګۍ پورې په خپله مینه، وینه او ژمنه سمسور او ښیراز و ساته چې (دده په خپله وینا) ددې عصر خوشال خان (محمد گل مومند بابا) دمیهو یې نیالګیو په

اینبودو جوړکړي، د پنځگونو بنوالو لومړنی او پیاوړی بنوال (علامه حبیبی) د بن د بنسټگر پیل پسې واخیست، استاد خادم پکې دشعراو ادب کیاری او کوراري جوړکړل، استاد الفت ورته دخپلو مغزوله سینده د ژورو فکري، ابتکاري او فلسفي رموزو لښتي ورتیرکړل، استاد بینوا پکې دعقل او سد د بندونوپه ماتولو درندی بی سدی او متحد دمفاهیمو بنایسته او ډولي خیابانونه وایستل او پای کې زمونږ رشتین خدمتگاریې وهری گلونې او هرگلبوتیې څانگه دخپل رسا پښتون سوچ له بوختې نه دورینمینو ټوکیوپه رنگونو وگانله، ویې رنگوله او دهرې څانگې او شگوفې په ښکلا کې یې دزړه دوینو رنگ وړگد کړ او دهرې څانگې په اغزی کې یې دنظم او نثرگل غونچې وټومبلې او دپښتانه کول او پښتنی ټولني دمغزوپه خوږ بویې کې.

دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۴۲مخ.

ښاغلی سرمحقق زلمی هیواد مل:

پوهاند رشتین دافغانستان یونومیالی فرهنگي شخصیت ؤ او دپښتو نامتو خپرونکې او ژبپوهاندو.

دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۴۳مخ.

ښاغلی محمد جاوید خلیل:

دپوهاند رشتین عالمانه خبرو او دروند خوی به ډیرخوند کولو که د ژوند په هرډگر په ترې څه پوښتنه وشوه نو ډیرپه زړه پورې ځوابونه او دلایل به یې ورکول. گویا په خپل ذات کې یوه ډکشنري وه، یوه انسائیکلوپیدیا وه یوانجمن و. یوه اکیدیمي وه هغه دپښتو ژبې او ادب خدمت خپل فرض گڼلی و. دامینه دافرض یې تراخري عمرپورې برقرار وساتل.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۳مخ .

بناغلی میا روښان خادم :

مرحوم پوهاند رشتین په پښتو ژبه او پښتون قام مین شخصیت ؤ او دغه مینه یې حقیقي وه ځکه دخپلې دغې مینې د اثبات دپاره یې عملي کار کړی ، کتابونه یې لیکلي او د پښتو ژبې د علمي پانګې په پیاوړتیا کې یې پوره ستره ونډه اخیستې ده او په خپل دغه روش یې ځانته په افغان ملت کې سترځای جوړ کړی او د فرهنگپال او په خبره پوه شخص په زړه کې ځای لري .

رشتینه ستا په مرگ سره طوفان و خوځیده

ویده پښتون له کټه پر آسمان و خوځیده

زمونږ په کلي کور کې ولی ویردی او ماتم دی ؟

چا وویلی پنځم لمر له آسمان و خوځیده

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۳مخ .

ډاکټر حفیظ الله خوږ لن :

د پوهاند رشتین صاحب نوم د پښتو او پښتو ټولني سره داسې غاړه غړې او

پیوند شوی دی چې دیوبل څخه نه بیلیدونکی ښکاري او کله چې

د پښتو او پښتو ټولني نوم یاد شی ورسره جوخت د مرحوم پوهاند رشتین

نوم په ذهن کې را ژوندي شي . او کله چې بیا درشتین صاحب نوم واخستل

شی نو د پښتو او پښتو ټولني نوم ورسره په ذهن کې بریښنا کوي .

دغه ویار د رشتین صاحب ته دهغه د صادقانه خدمتونو په بدل کې ورپه

برخه شوی دی چې د پښتون کهول خوږې ژبې ته یې کړي دي .

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۴مخ .

ډاکټر میر احمد اکبر :

د پښتو ژبې مشهور متل دی چې (سل دي و مره خو د سلو سره دی مه مره).
درشتین صاحب پوهه او زړه ورتیا به په گوتو شمارو افغانانو کې
پیداشي. په رښتیا چې پوهاند رشتین په پښتو او افغانیت ټینګ شخصیت
و، وطن ورباندې گران و نو ځکه دوطن په ناخوالو ډیر ودرید.

په هجرت بې وطنۍ کې ډیر غمگین شوم
چې خبرزه د پوهاند صاحب رشتین شوم
چاپه غوږ کې راته وویل دا هم لار
ما ویل څوک؟ سم د غصې نه ورته شین شوم
ما ویل هرا فغان زما د زړګي سردی
څوک که پورته د پامیریا د خیبردی
ای (اکبره) مات گوډ شعردی ورنه جارو
دارشتین صاحب مومند د ننگرهارو

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۵مخ.

بناغلی محمد معصوم هوتک :

مرحوم پوهاند رشتین د پښتو ژبې او ادبیاتو د ژوندی کولو د غورځنګ
یو ستر سالار و. دده علمي جدو جهد د و مره دی چې نسلونه نسلونه به دده
د آثارو څخه استفاده کوي. دده علمي هلو ځلو او خدمتونو ته ټول پښتانه په
درنده سترگه گوري.

یولی ویرمو و کورته له ناوړینه سره ولاړ
محفل د پښتو ژبې درشتینه سره ولاړ
د پوهې او ادب پر ګدی ناست یو ستر مرشد و
له و عظو له ارشاد اوله تلقینه سره ولاړ

سالارد قافلو و دپنتو د خوځښتونو
له علم و له وقار او له تمکینه سره ولاړ
سرونه پرې زنگیرې لارویان دادب ژاري
یوسترو یارانه ولاړ خوله تحسینه سره ولاړ
خاطریې لټاوه پکې اهوڼه وودرونه غم و
یوقصد ادب له شاه نشینه سره ولاړ
پیری پکار دي چې درشتین خلا ډکه شي.
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۵مخ.

بناغلی سلطان جان کلیوال :

استاد رشتین د پښتو ژبې د سم لوستلو او سم لیکلو د پاره د پښتو ژبې
گرامر ترتیب کړ او په دې توگه یې وکولای شول چې د معیاري
پښتو د لیکلو په ډگر کې تربیل هر چا مخکې شي او خپلې ژبې ته تلپاتی
خدمت وکړي ، سربیره پردې ارواښاد پوهاند رشتین د پښتو ژبې د زده کړې
د پاره داسې نوې لارې پیدا کړې چې د غیر پښتو ژبې کسانو د پاره هم
د پښتو ژبې زده کړه آسانه کړی.

خپې د غم دی را روانی د پښتو په کلي
چې دا ستا د مرگ خبر راغی د دوپه کلي
که ستوري نشي او دستور وځای ژرونه نیسي
بیا به پښتو گرځي سرتوره د پردوپه کلي
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۵مخ.

بناغلی عبد الباري جهاني :

اروانباد پوهاند رشتين خپل ټول عمر د پښتو ژبې خدمت ته وقف کړی و، هغه د پښتو ژبې د ادب، گرامر او کلتوري څېړنو او تحقیقاتو په ساحو کې برجونه درولي دي.

پوهاند رشتين د پښتو ژبې د گرامر په برخه کې خصوصاً داسې تحقیقات وکړل چې د ډيرو داخلي او خارجي پوهانو پام يې دغې په زړه پورې او په ضمن کې نيمگړې پاتې موضوع ته واړولو.

مونږ په خواشینی سره ويلاى شو چې دا گړۍ د گوتو په شمير پښتانه دهغه سره سيالي کولای نه شي او ځای به يې د تل لپاره خالی وي. د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۴۶مخ.

ډاکټر سلمی شاهين:

پوهاند رشتين يوه همگير شخصيت و. د علم غر، د مينې چينه، د صبر انتها، د پښتو خواخوږی، د اخلاص مجسمه. د اصولو علمبردار، نه ستړی کيدونکی، خوار يکښ د لفظ په حرمت پوه، اديب، شاعر، محقق، مولف په يو ذات کې څه څه نه و.

هغه د کتاب او قلم نه پرته په دنيا کې بل هيڅ کار نه وکړی، هغه خدای پاک د پښتو په خدمت کې لگولی و، هغه دخپل قلم آخري څاڅکې سپاهي او دخپل زړه آخري څاڅکې وينه هم د قلم په خدمت کې لگولې ده. دهغه قلم وچ شوی نه دی.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۴۷مخ.

ښاغلی بېرک مياخيل:

پوهاند رشتين خپل ټول ژوند د پښتو ادب د خدمت لپاره وقف کړی و. هغه پښتو ژبه په داسې سترو سترو کارنامو وياړله چې که د پښتو ژبې او ادب

یولیکوال او خپرونکی ژوندی وی ددغه سترانسان داستری کارنامې به له
یاده ونه باسي.

پوهاند رشتین یو داسې گنج او خزانه وه چې په زړه کې یې هر ډول ادبي
ملغلرې پرتې وې هغه داسې یوه ستن وه چې په خپل ټول معنوي قوت یې
زمونږ د ادب مانې پرېښودرولی وه.
د علامه پوهاند رشتین بابا یاد ، ۱۴۹مخ.

ډاکټر زرغونه زیور رشتین:

پوهاند رشتین بابا د پښتو او پښتونولۍ یو سمبول، د پښتو ژبې ادبي اتل
او قهرمان په پښتومین یو رښتني خدمتگار و.

ارواښاد پوهاند رشتین به څوک نه پیژني! پوهاند رشتین داسې
یو شخصیت و، چې نه دخپل قام نه دخپل تاریخ، نه دخپلې ژبې، نه دخپلې
خاورې مقروض له دې دنیا تللی دی، خوتاریخ پښتو ژبه، پښتنه خاوره
او پښتون قام دده قرض داری دی او بنایي چې دهغه حقونه ادا کړي.

خدمت دی څومره په ما پور دی

چې ژوند پرې ورکړم نوبه څومره باقی شمه

د علامه پوهاند رشتین بابا یاد ، ۱۵۱مخ.

الحاج حبیب الله رشتین:

لوی استاد علامه پوهاند رشتین د پوره عزم او ارادې خاوند و. ثبات دده
د ټول ژوند راز و، صداقت، راستي، ایمان داری دده په وجود کې اغېز شوی
و. هغه د یورښتیني خدمتگار په حیث د وطن دوستی په روحیه

او د پښتونولۍ په جذبې د پښتو ژبې ادب، د پښتون قام د آينده سمون او جوړښت لپاره بنيادي او تعميري بنسټونه کيښودل. د علامه پوهاند رښتین بابا ياد ، ۱۵۱مخ.

استاد سعد الدين شپون:

د پوهاند رشتين د پښتولیکلوپه طريقه منکر اعتراض کولی نه شي زما هيله داده چې که رشتين صاحب د نثر په ليکنه و درومي دلري پښتونخوا په وينا (دابه ورله ښه شي).

د علامه پوهاند رښتین بابا ياد ، ۱۵۲مخ.

ښاغلی نورالحق علمي:

پوهاند رشتين دا ولس په ذهني، کلتوري، اقتصادي او د ژوند دنورو برخو په لوړتيا او پرمختيا کې لويه ونډه درلودله او د ټول ولس د آبادۍ، ترقي او نيکمرغۍ غم او فکر ورسره و. هغه دخپل ملی لرغوني کلتور غنا، خلا او جلال غوښت او تل به يې دا سپارښتنې کولی چې هيواد وال دی نظم او ثبات وساتي چې د ټولو قومونو ژبې او کلتور خوندي پاتې شي.

دهغه آرزو دا وه چې موجوده شرايطو کې دې ټول ملی پوهان، اديبان او بادرده شخصيتونه لاس يو کړي د بدمرغه سياستونو او کرغېرنو رقابتونو خلاف دې متحد شي او دا هيواد دې دنورې وړانۍ او فرهنگي چپاول څخه وژغوري.

د علامه پوهاند رښتین بابا ياد ، ۱۵۳مخ.

ښاغلی محمد عارف غروال:

د پښتو په لوی جهان کې لکه غرو

د ادب په شنه آسمان کې لکه لمرو
ولولويې ويده زړونه ويښول چې
دی زمونږ له اټکلونو څومره لوړو
په قلم کې يې وزور ژبه کې شورو
ځلاند ستوری دافغان دستر تېرو
ميرنی دزمانی و، تنگيالی و
دپوهانو عالمانو سرلښکرو
په رشتينه لارولار بنسټين استاد و
د (غروال) دميرني اولس زيور و
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۵۴مخ.
استاد نصرالله حافظ :

بيا يوه رښتینې ډيوه مړه شوله
بيا مود ماتم په کلي شپه شوله
يورشتين راته پاتې وپه مينه کې
تل به پرې دسترو زړه دمه شوله
تا باندي وه گرانه دوطن خاوره
ځکه دې د عمر بستره شوله
لاره چې يو يو ورنه دمینی یار
دادنیا حافظ ته غم کده شوله
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۵۵مخ.

محمد ایاز (ملنگیار) :

چې يې کړی په رشتيا خدمت د قام وي

یاد یې پاتې په دنیا کې به مدام وي
د پښتو ژبې صدیق ادیب رشتینه
په پښتو کې به دې یاد به خاص و عام وي
که رشتین شیرخان دې مل شو په سفر کې
په دنیا کې د ژوند یو دا انجام وي
پښتون قام د ملنګیاره سره وایی
د عاګانې به زموږ د خولې کلام وي
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۵۸ مخ.
بناغلی خیر محمد احمدی:

تر عمره چې روان شریک په لار و دخپل قام
بناغلی او منلی وفادار و دخپل قام
انځور یې ارمانونه دخپل قام کرل په قلم
رشتین خو (احمدی) یولوی فنکار و دخپل قام
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۵۹ مخ.
ډاکټر وږمه رشیتن:

پر انستې کتاب
د خپل ځان د پیژندنې په تکل کې
ما بس لوستی یو کتاب دی
تری زده کړې مې پښتوده
هم پوه شوي په مطلب یم
ما خپل ځان په کې موندلی
پیژندلی مې پښتون دی
خپل وطن مې پیژندلی

هم له مينې يې خبر شوې
د وطن په پاڪه خاوره
قربانۍ مې ترې زده كړې
(حبیبی) مې دی لوستلی
بینوا مې پیژندلی
د خادم د جذبې لاره مې موندلې
د الفت په مطلبونو پوهیدلې
ماترې لیدې رڼا گانې، مشالونه
لوی پښتون مومند بابا دی نوموړی
پوهیدلی په فکرونو تکلونو
د بابا فخرافغان خپل
ما دا هرڅه دي زده کړي
له پرانستې يو کتاب نه
دا (رشیتن) کتاب رښتیا دي
چې شهکاردی د تمام افغانستان
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۲۳مخ.
پوهاند ډاکتر زیور

...خومره چې پوهاند رښتین د پښتو ژبې او ادب لپاره په مسلکي توگه
کار کړی او علمي، ادبي، ژبني، فرهنگي اثار يې رامنځ ته کړي دي چې هغه
له هیچا څخه پټ نه دي هغومره بل چا نه دي کړي.
لوی استاد پوهاند رښتین د پښتو ژبې په ادب پوهنه او ژبپوهنه کې لکه
د عربي ژبې سیبویه، خلیل او اخفش غوندې بنسټ ایښودونکي او مخکښ
بلل شوی دی. چې ددوي دغه فکري مدرسه تر اوسه د تطبیق وړ ده او وي به.

لوی استاد پوهاند رښتین پښتنو او د پښتو ژبې او ادب ته دیوشاعر ادیب، مورخ، ژبپوهان، نقاد، خپراننده، ژورنالیست په توګه په صداقت ایمانداري، مینې، رښتینولۍ، پښتونولۍ خدمت کړی دی د ارواښاد علامه لوی استاد په علمي، ادبي، ژبني، فرهنگي او نورو خدمتونو په هکله ډیرې زیاتې لیکنې کیدلای شي خوزه دلته یوازې دده په ادبي خدمتونو او نوبتونو باندې یو څو خبرې کول غواړم.

ده د پښتو ادبیاتو په دواړو برخو (نظم او نثر) کې دومره ډیر آثار او لیکنې کړي دي چې هر یو اثر باندې غږیدل او څه لیکل په دې لنډ وخت کې به اسانه کار نه وي.

دا استاد په ادبي، تخلیقي او تحقیقي آثارو کې یوازې د (خوږې وږمې) نومې اثر په نظم دی نور ټول آثار یې په خواږه نثر لیکلي دي ښه قوي شعرونه یې ډیر خوښ وو خو د کمزوري او بې مطلبه شعر طرفدار نه و ځکه په یوه لیکنه کې ارواښاد فرمایلي دي: ((ښه شاعران د قوم سترګې دي، خدای پاک دې دا قوم بې سترګونه کړي)) او دی د پښتو ژبې د نثر د برخې په کمې او ضرورت ښه پوه شوی و، نو ځکه یې په دغه میدان کې ډیر مهم او ارزښتناک کتابونه او رسالې ولیکلې.

پوهاند صاحب د لومړي ځل لپاره د پښتو ادب تاریخ په ۱۳۲۳ هـ ش کال لیکلی او ادبي تاریخي دورې یې ډلبندي کړي دي چې له ده څخه دمخه په پښتو ادب کې چا دا کار نه دی کړی.

بله دا چې لوی استاد د ادب تاریخ د لیکلو لپاره تر هر څه دمخه د پښتو ادبي تذکرې ضروري ګڼلې، چې بیا د دې تذکرې څخه د ادب تاریخ جوړ شي. نو هماغه وو چې ارواښاد د پښتانه شعرا په لومړي ټوک کې د لسو

تنو شاعرانو معرفي اوبيا د پښتانه شعرا دوهم ټوک ليکل په ادب پوهنه کې ډير ستر کار دی.

ده د پښتون نثر دورې هم ډلبندي کړې چې د پښتو د نثر هندهاره يې بڼه بيلگه ده. چې دغه کار زموږ د استادانو او محصلينو لپاره ډير ارزښتمند او په زړه پورې گڼل کېږي.

د نثر په ميدان کې دلوی استاد لوړ صلاحيت پخه تجربه دهيرولونه ده. د پښتو په هنري او ادبي نثر کې دده قلم پياوړی، رساو او بې جوړې دی. زموږ د پښتو په معاصرو ادبياتو کې د هنري ادبي نثر دمخکښانوله ډلی څخه استاد رښتین دیو منلي سوچه روان سبک خاوند دی. دده نثر په موجوده وخت کې په رښتيا سره سم بې عيبه له خارجي اغيزې نه خلاص دی.

دده د نثر ژبه خوږه سپيڅلی، مطلبی او گټوره ده چې گڼ شمير نثرونه يې د ادبي پارچو، تاريخي، اجتماعي انتقادي نثرونو په بڼه خپاره شوي دي.

پياوړي استاد په خپلو هنري، ادبي نثرونو کې ډيرې ښکلي په زړه پورې پښتني تشبه گانې، استعارې کنایي يې (د پښتو قصی) او (د ښکلا وړمه) د (ژوند پلوشې) کې دمضامينو په رنگينو لوسره خوند او رنگ لازیات کړی دی، دیو ليکوال په قول د ښکلا وړمه په کتاب کې ارواښاد پوهاند صاحب په نثر کې شاعري کړی ده. په هنري ادبياتو کې ډرامه ليکل په فني توگه دده (پښتني ميرمنې) بڼه او ژوندی مثال دی.

د ځينو ليکوالو په نظر پوهاند صاحب د ژبپوهنې او ځينې نور بيا هغه د ادب پوهنې د څانگې غښتلی ليکوال بولي خودابه گرانه وي چې څوک دې د اړيکې وکړي.

هغه په بیلابیلو علمي، ادبي برخو کې خپل د قلم نیلی ځغلولی دی. د ژبې او ادب په هره برخه کې یې هراړخیز (همه جانبه) کار کړی دی او دا هغه وخت سړي ته معلومیږي چې د دوی ټول اثار ولولي او مطالعه یې کړي.

نوي ابتکارات چې پوهاند صاحب د ژبني او ادبي اصطلاحاتو په برخه کې کړي دي څرگند او ښکاره دي. په ادبیاتو کې د ادبي سبک او ادبي مکتب موضوع ډیره مهمه مسئله ده چې استاد د دې موضوع توپیر په ښه شان ښودلی دی. او (د پښتو ادبي مکتبونو) په نامه یې په زړه پورې رساله لیکلې او چاپ شوې ده.

که ووايو چې په بره پښتونخوا کې پوهاند رښتین د سفرنامو په لیکنو کې بابا دی، نو مبالغه به مونه وي کړی، د لوی استاد رښتین په سفرنامو کې دهند سفر، د ننگرهار ننداره، د بدخشان ننداره، د قطغن سفر، د خوست لیدنه، الیشنګ او الینګار ننداره د عشق آباد سفر، د شوروي اتحاد سفر، د مصر سفر، د پېښور سفر او نورې مشهورې دي.

د ادب پوهنې په مهمې څانګې (ادبي تنقید) کې: کره کتنه، ژوره کتنه، نوې کتنه، کره کتنې ته ژوره کتنه او داسې نورې علمي اصطلاحګانې رواج کړي دي.

په مسلکي توګه د د کدرونو په روزلو کې پوهاند صاحب د ادبیاتو د پوهنځي لپاره درسي کتابونه هم لیکلي دي، او د یومنلي او پیاوړي استاد په توګه پیژندل شوی شخصیت و چې د پښتو ژبې او ادب د پرمختیا او پیاوړتیا لپاره یې ډیر شاگردان روزلي، د علم او ادب په ډګر کې خدمت ته چمتو کړي دي، چې دهغوي له ډلې څخه، خالدروښان، میر حسین شاه،

ډاکټر محمد حسن کاکړ، سلیمان لایق، پوهاند حبیب الله تږی، پوهاند ډاکټر الهام، سعد الدین شپون، محمد صدیق روهي، ډاکټر سیدال شاه پولاد، ډاکټر عبدالحکیم هلالی، ډاکټر دولت محمد لودین، ډاکټر نورزی، ډاکټر زیار، ډاکټر زیور، ډاکټر زرغونه، شریفه او نور..... نومولی شو.

همدارنگه پوهاند رښتین په ډیرو سختو شرایطو کې په گردیز او فراه کې (ورانگه)، (سیستان) اخبارونه تاسیس کړل او چاپخانی یې په کاراچولي دي.

پوهاند صاحب دکابل مجله دهیواد اخبار، دزیري جریده هم چلولي ده. دورېمې مجله هم ددوي له علمي فیض څخه مستفیده وه.

څنگه چې لوی استاد پوهاند رښتین په پښتو ژبه حاکم او برلاسی و، نو کومې ترجمې چې له اردو، عربي، فارسي څخه په پښتو کړي دي په هغو کې دترجمې رنگ نه ښکاري. په ترجمه کې هم دپوره صلاحیت او استعداد خاوند و، ددې ټولو خبرو څخه زما مطلب دادی چې دژبپوهنې او ادب پوهنې په ډگرونو کې داسې موضوع نه ده پاتې چې هغه دې پکښې دقلم نیلی نه وي ځغلولی.

دتاریخي پېښو، اجتماعي مسایلو، سیاسي، ولسي، فرهنگي او نورو برخو کې کره لیکنې دده دآثارو پوره جوت مثالونه دي.

دپوهاند رښتین دهم دورې پوهاند ددوی دپوهې معیار په مختلفو ساحو کې ډیر عالی او لوړ ذکر کړی دی. دمثال په توگه، کله چې دپښتو ادب تاریخ چاپ شو او پوهاند حبیبی ته ورسید نو هغه سمدستي پوهاند رښتین ته داسې ولیکل، په قلم دې برکت شه داسې گټور کتاب دې لیکلی، دی چې پښتو ادب کې دداسې کتاب زیات ضرورت و.

همدارنگه يووخت چا دمحمدگل خان مومند خخه ديوي کلمې د جوړښت او معنا پوښتنه وکړه، هغه په ځواب کې وويل، چې اوس صديق الله خان شته ددې خبرې مطلب دادی، چې پوهاند صاحب دلغت پوهنې په ټولبرخو کې پوره پوهه درلوده دلغاتوپه ريښې، معنا تفسيراو تشریح کې ټاکلی مقام او پوهه درلوده.

په ۱۳۵۵ ش کال دکابل پوهنتون دژبو او ادبياتودپوهنځي دپښتوڅانگې محصلانود پوهاندرشاد خخه داسې پوښتنه کړې وه چې په افغانستان کې په ژبه او ژبپوهنه کې کوم يو ليکوال پوره غښتلی دی؟ پوهاند رشاد په ځواب کې داسې ويلي وو: په ژبپوهنه کې دژبې دقواعدو، په گرامري، لغوي او نورو څيړنو کې پوهاند رښتین غښتلی نومیالی پوه دی او په پښتوژبه کې پوره نامي دی.

دمعاصرغزل بابا اميرحمزه شنواري په خپلواشعارو کې داروانباد خادم صاحب او پوهاند رښتین صاحب په باب داسې ويلي دي: ماچې دخادم او درښتین علم ته پام وکړ زړه مې دافغان وپاکې خاوري ته سلام وکړ

په لندن کې دبین المللي شخصیتونو دپیژندنې په کتاب کې دپوهاند رښتین سوانح، آثار او شخصیت په هکله دمعلوماتوبیان هم دده دنړيوال شهرت څرگندونه کوي.

څومره چې پوهيږم دپوهاند صاحب اړیکې په هیواد کې دننه او بهرله خلکوسره په علمي، ادبي چاپيريال کې زیاتې وې. دوی به تل ادبي ټوليو، انجمنونو، دعلم او ادب دخاوندانوسره نیغ په نیغه اویا دليکنوله لارې اړیکې درلودلې. څومره به چې دوی خپلوادي ملگرو، دوستانو، شاگردانو ته لیکونه استول نو هغوي به هم ددوي سره متقابلی اړیکې او

پيرزوينې جاري ساتلې وې ددوي د شاگردانوله ډلې د اوسني معاصرې دورې ادبي، انتقادي ليكوال، ژورنالست سعدالدين شپون له امريكې څخه په يوه ليك كې ددوي په اجتماعي، تاريخي شخصيت داسې ليكلي دي:

(... دنورو پښتنو قدرخو كوم، مگر ستاسې لا ډير څكه چې په دې تيره لسيزه كې د....،، او نورو همت مې وازمائيه او ستاسو هم دهغوي به بد نه و ايم مگر تاسو چې په كوم پښتنې غرور محمد گل خان مومند ميراثه محفوظه و ساتله دهغې ثاني كم وليدل شو. ماته ټول احوال معلوم دي او كه جگې شملې ته چا جايزه وركوله زما كانديد به تاسې يې. خدای مو خاله ودانه او د تاريخي شهرت خلی او جنده موجه لره. ستاسو مخلص شپون.

په رښتيا سره پوهاند رښتین پوره ديودايرة المعارف حيثيت درلود. يوه مكمله ډكشنري وه، يوانجمن و، يوه اكاډيمي وه او په دې توگه د ۱۳۴۸ كال د افغانستان په علمي او ادبي چاپيريال كې د پنځو ادبي ستورو په ډله كې پيژندل شوی شخصيت دی او د معاصر ادب په اسمان كې يود هغو پنځو ځلانده ستورو څخه دی چې تر ډيرو پيړيو به يې پلوشې خپل قام، ولس ته دلارې مشالونه وي.

په هر صورت كه نن لوی استاد ددې غم لرلې نړۍ څخه سترگې پټې كړي دي، خو په معنوي توگه هغه تل ژوندی دی او وي به او ترخو چې پښتو ژبه او ادب ژوندی وي، ادبي ټولني او پښتني نړۍ اباده او ودانه وي نو دهغه ياد به تازه وی.

اروا دې دده ښاده وي.

دلوی استاد پوهاند رښتین یاد ، فضل الله رښتین ، ۲۰۰۰م کال ، ۱۹۹ ،
۲۰۲ مخونه.

پوهاند رښتین د پښتو خدمت په لاره کې د مضر احتیاط دیوالونه ونړول
پوهنیا محمد اسماعیل یون

دهیواد دملي ژبې او ادب ستر خدمتگار پوهاند صدیق الله رښتین د ژوند
او اثارو او دهغه د ادبي خدمتونو د څرنگوالي په باب تر اوسه پورې گڼ
شمیر لیکنې خپرې شوې دي. په زیاتو لیکنو کې د استاد درغنده کلتوري
کارونو ستاینه او یادونه شوی او دی د پښتو ژبې او ادب یوه ځلنده او
ویارمنه پاڼه گڼل شوې ده. استاد دا اتلولي او ستروالی په اسانۍ سره
ترلاسه کړې نه دی، بلکې دخپل فکري نبوغ تر څنګ یې د ځان تیریدنې او
ژوند څارنې د جرئت په زور د او یار گټلی دی. زه غواړم داستاد شخصیت
د ستروالي او بریالیتوب په همدې برخې چې ظاهراً خلکو ته څنګزني
ښکاري خو په حقیقت او واقعیت کې همدې برخې استاد په ټولنه کې
د درنښت، گرانښت او ستروالي پورې یوه رسولي دی. څه ووايم.

ځینې ارواپوهان چې د شخصیت د ودې بیلابیل پړاوونه یې
څیړلي، دې پایلې ته رسیدلي چې نوم د نومول شوي (اسم دمسمی) له
شخصیت سره په یوه یو ډول اړیکې لري، دوی په دې نظر دي چې د نوم مانا
د شخصیت په وده او اخلاقي جوړښت کې بې اغیزې نه ده. که چیرې
دیو شخص د نوم مانا مثبت وي نو شخص کونښن کوي چې دوخت په
تیریدو سره په خپل شخصیت کې دخپل نوم د مانا څرک څرگند کړي. په
اخلاقي شعوري او ناشعوري ډول خلکو ته دا په ډاگه کړي چې دده نوم دده له
شخصیت سره سمون لري. که چیرې دیو نوم مانا منفي او بدرنگه وي
نودهغه نومول شوی ورور ورو دهغه له مانا سره روږدی کيږي او بیا دخپل
نوم د مانا په عمل هم لاس پورې کوي او په نتیجه کې له دې شخص څخه

یومنی کرکتر جو پیری. البتہ دا خبرہ سل پہ سلو کی پلی کیدونکی نہ ده
خوتره بریده واقعت ته نردی ده.

پوهاند صدیق الله ربنتین یوله هغو شخصیتونو خخه دی چې. نوم
یې دمانا له مخې په مثبتونو مونو کی راځي، دهغه لومړی نوم د (صدق)
یانې ربنتیا له ریښې خخه جوړ شوی چې پوره صدیق یې له خپل دویم نوم
ربنتین سره دمانا له پلوه بشپړ مساوي او مترادف دی. نویو شخص چې
د نوم دمانا له مخې دوه ځله مثبت او ربنتین شي، نو داروا پوهنې له مخې
سړی اټکل کولای شي چې هغه به دشخصیت له مخې څومره لوړ او ستر
انسان شي.

استاد له کوچنیوالي بیا ترستروالي د همدغودوو نومونو له
ماناوسره ولویدده، لوی شو او ستر شو. ددې نومونومانیا د قلم په روح او
د ذهن په دنیا کې شنه شوه او له ده څخه یې داسې یو شخصیت جوړ کړ چې
د عمر تر پایه یې هیڅکله هم خپل شخصیت د تکلف او تصنع پر ناروغۍ
اخته نه کړ، لکه څنگه چې ربنتین و، همداسې ربنتین پاتې شو. خدای
پاک که له یوې خوا د استاد په ذهن او فکر کې دیولوی نبوغ چینه شنه کړې
وه او د صداقت ځانگړی امتیاز یې ورکړی و، نوله بلې خوا یې دده په زړه کې
د داسې یوې مینې زړی کرلی و چې دهغه زرغونیدلو، پاللو او لویدلودده
د صداقت او فکري قوت یووالي ته اړتیا لرله. استاد وایي ((خدای پاک
د هرچا په زړه کې یوه مینه اچوي او هر څوک له یو شي سره مینه لري لکه
څنگه چې خوشال بابا وایي: (خدایه ته په زړه کې اچوي دامینې - چې په
بنکاردي مبتلا کړم ته مې وینې) دغسې یې زما په زړه کې هم یوه مینه
اچولې ده او هغه مینه د (پښتو) مینه ده.

استاد له خپلې دې معشوقې سره خپله مینه دومره پالنه چې د ذهن ټول ځواک او د زرګې ټول قوت یې همدې ته متوجه کړی و. هغه لکه د ځینو نورو په شان یو ګام پر شا او یو ګام مخکې لاړنه شو، بلکې ګام په ګام پخپله لاړ پر مخ لاړ، یو وخت یې بیا دومره واټن وهلی و چې تر شا یې یو لوی ادبي کاروان راټوکیدلی و. دده مینه له پښتو او هیواد سره داسې یو حالت ته رسیدلې وه چې دهغو د خدمت لپاره یې دهیڅ ډول مضراحتیاط، سیاسي نزاکت او ځانسانني خیال نه ساته.

د خپلې ژبې د خدمت لپاره د پښتو، په ځانګړي ډول د پښتولیکوالانو د واد او چلند یو له بله توپیر کوي. ځینې د یو مضراحتیاط په جیل کې داسې راګیروي چې د خدمت هر ډول نوبت او جرئت ورته یو جرم اود نورو حق تلفي ښکاري.

دا ډله کسان پر دې ذهني ویره او ناروغۍ هم اخته وي چې که چیرې په زغرده خپلې ژبې او کلتور ته کار وکړي، هسې نه چې څوک پرې دنشلیست او فاشیت ټاپه ولګوي نو دوی دمقابل لورې د همدې ذهني برید او تور له ویرې له دومره احتیاط نه کار اخلي چې خپلې ژبې ته یې تر ګټې تاوان زیات وي.

یانې ((دمضراحتیاط)) ترپراو رسیري. په دې شلمه پیړۍ کې تر پښتون بابا وزیر محمد گل خان مومند وروسته پوهاند صدیق الله رښتین یو د هغو ګوتو په شمار کسانو له جملې څخه دی چې د خپلې ژبې د خدمت په وړاندې یې د مضراحتیاط ټول ولاړ دیو الونه یو په بل پسې ونړول او په خپل اخلاقي، فکري او ادبي جرئت یې ځانته د خدمت لاره بیرته کړه. هغه د پښتو ژبې د کورنیو او بهرنیو د ښمنانو، توپه ګرو او مضراحتیاط کارو پښتنو په وړاندې لکه غرداسې ودرید.

یوه ذره .. هم له خپلو ژبنيو او ملي حقوقو څخه تيرنه شو او نه يې دهغو په سر له چاسره معامله او ((دادو گرفت)) وکړ. دشلمې پيړۍ له سياسي، ادبي او ژبنيو مسایلو سره د چلند په اړه دهيواد د ملي ژبې او ملي واکمنۍ له دښمنانو سره (دوه څيرې) ډيرې زياتې مطرح او د بحث وړ دي، هم پرې په ليکنې او هم په گړني ډول نيوکې کوي، دا دوه څيرې يو پښتون بابا وزير محمد گل خان مومند او بل د پښتو ستر خدمتگار پوهاند صديق الله رښتين دی. دهيواد د ملي گټو او ملي ژبې دښمنانو خپل ليکنې او گړني تبليغ ته په اصطلاح داسې يو (پرداز) ورکړې چې آن پر مضر او احتياط اخته د ځينو پښتنو پر ذهنونو يې هم سيوري خپور کړې دی.

دمضر احتياط ناروغان نيوکه کوي چې که چيرې دوی (وزير صاحب او پوهاند رښتين) افراط نه وای کړې نو د دوی په وينا زموږ لږکي وروڼه به نه را پاريدل، خودوی هم لکه دنورو په شان د افراط پراسلي مانا نه دي پوه شوي اول خودوی افراط ندی کړې او بيا که د دوی په وينا دا يو افراط وي نو دا خودم بايد وويل شي چې ددی کار زيږنده او لامل څه دی؟ د پښتو ژبې يو بل خدمتگار پوهاند ډاکتر مجاور احمد زيارنه چا پوښتنه کړې وه چې تاسې په ژبه کې افراط کوئ؟ هغه ورته په ځواب کې وويل: ((چې خلک تفريط کوي نو ځکه افراط کوم)) آیا دې ته افراط او تعصب ويل کيږي چې سپرې په خپله ژبه ليکل او لوستل وکړي او له هغې څخه د پوهولو او راپوهولو د يوې وسيلې په توگه کار او اخلي نو که دا تعصب او افراط وي نو بيا خودنړۍ ټول ولسونه پردې افراط او تعصب اخته دي. د مرحوم استاد روهي په وينا ((که چيرې په خپله ژبه گړيدل تعصب وي، نو بيا خو په دنيا کې هيڅ څوک به تعصبه نشته.)) دمضر احتياط ناروغان

دلرکیود پاریدنې او دهغوی د حقوقو د مدعیانو د ناو رسوړو د مسئلې ولایت یوه برخه وزیر صاحب او استاد رښتین ته راجع کوي.

تر کومه ځایه چې دلرکیود حقوقو د مدعیانو او دهغوی د قناعت خبره ده په دې باب باید وویل شي چې دهغوی مدعیان دخپل خصلت له مخې په هیڅ ډول امتیاز قانع نه دي.

استاد رښتین دیو تفریط په مقابل کې بغاوت کړی و، هغه وایي ((زه چې کله کابل ته ولاړم نو په پل باغ عمومي کې چاپښتونه پیژندله نو زه په کې مې یوه لمبه تاهه شوه او بیا مو کارونه پیل کړل)) هغه مجبور و چې د پښتون پاچا په کور کې وژل شوي او رټل شوي پښتو بیرته راژوندی کړي نولو مړی، هڅه یې دا وه چې له قانوني او حقوقي سرچینو څخه خپل کار پیل کړي، خو پر قانوني او حقوقي سرچینو هم داسې کسان واکمن وو چې له پښتو سره یې کینه او ج ته رسیدلې وه. د پښتو پرمختګ او رسمي کیدنه یې د بلې واکمنې ژبې د له منځه تلو په معنی انگیر له دی کار کې ورسره ځنې داسې پښتانه سیاسي مشران او اشخاص هم ورګډ وو چې د پردی ژبې په ساتنې او پالنې یې ځان مکلف ګاڼه یا یې مضراحتیاط کاوه، یا یې ځان ساتنه او ورځ چاري کوله، خو بیا هم داسې یو شمیر کسان وو چې دهغوی خپل ملي مسئولیت او رسالت پیژندلی و کله چې په شورا کې د پښتو ژبې او فارسي ژبې مسئله رامنځته شوه او خبرې ډیر تندې او تېرې ورسیدلې نو د پښتو ژبې مخالفینو استدلال کاوه چې د ژبې درباري قدامت، بډاینه او د آثارو شمیردې په پام کې ونیول شي نه دا کثرت او اقلیت اندول. دا په افغانستان کې د پښتو ژبې د ښیرازی او شاتګ حساس پړاو و. کله چې د آثارو د شمیر په اندول یو نسبي توافق ته خبره ورسیده نو پوهاند رښتین یو پنډ کتابونو سره شورا ته ورننوت، هلته ښایسته ډیر فارسي کتابونه هم

راوړل شوي وو کله چې د پرتلې خبره رانږدې شوه نو پوهاند رښتین دایرانی-فارسی او دایرانی لیکوال لیکلي کتابونه یوې خواته کړل او هغه یې په قانوني توګه له محاسبې نه وکښل او وې ویل چې دا افغانستان دی ایران نه دی. کله چې هغه کتابونه له شمیرنه ووتل په افغانستان کې خودري ژبو د و مره کتابونه نه وو لیکلي ، که څه لیکل شوي هم وو نو هغه هم پښتنو په فارسي ژبه لیکلي وو نو په ډول د پښتو آثارو تله درنه شوه او دوخت دولت مجبور شو چې دهیواد دملي ژبې په توګه د پښتو ژبې قانوني حق او حیثیت ومني او په اساسي قانون کې له پښتو ژبې سره د (رسمي) ترڅنګ د (ملي) نومونه هم ولیکي.

داد پوهاند رښتین هغه اخلاقي ، ملي ، ادبي او سیاسي جرئت و چې په مناسب وخت کې یې په ځانګړي حقوقي او علمي مهارت او قانوني حق سره د پښتو ژبې حق په قانون کې تثبیت کړ. که استاد دلته له ډیر کم مضراحتیاط ، ځان ساتنې او ورځ چاری څخه کار اخیستی وای شاید دده لمن له سرو او سپینو ډکه شوې وای خود پښتو لمن به ډیره سپیره پاتې شوې وای ، خود دده په زړه کې رښتیا هم خدای پاک د پښتو مینه اچولې وه .

پوهاند رښتین او ځینې نور ملتپال چې په قانون کې دخپلو ژبنيو حقوقو پر تثبیت بریالي شول نوبیا یې دخپلې ژبې ودې ، پرمختګ او بداینې ته ملا وتړله ، د ګڼو آثارو په خپرولو ، د پښتو په دفتري کولو ، په تعلیمي نصاب کې د پښتو په شاملولو او دملي ترمینالوژۍ (نومونې) پرجور لویې لاس پورې کړ.

پدې لاره کې یې دهر مهال له چارواکوسره ډغرې ووهلې ، سره له دې چې پوهاند رښتین نه له پوځي پلوه ځواکمن و ، نه له سیاسي پلوه او نه هم له اقتصادي او آن له اداري پلوه ، خو یولوی حقوقي ، ملي او ژبني حق او

ملا تریبی ترشا ولاړ او ده خپله روحي قوه او فكري سپيڅلتيا ورسره ملگری کړې وه. نوځکه يې پرزياترو چارواکو خپل حق منلی و. استاد پدې موده کې دنورو گڼو خدمتونو ترڅنگ يوازې ملي نومونې (ترمينالوژي) ته دومره خدمتونه وکړل چې دشل کلن ناتار ډول ډول ستمي او ملي ضد ناخوالو هم د هغوپه له منځه وړلو زورونه رسيد. اوس هم دکابل په بناړ کې درنبتين صاحب او نورو په لارښوونه او زيار جوړې شوې ملي نومونې اولوحي ليدل کيږي.

زموږ له يو شمير نورو پښتنو ليکوالو څخه داستاد دځانگړي شخصيت يوامتياز دادی چې ده خپل ټول ځواک دپښتو خدمت لپاره لگولی دی. له يو ځانگړي ضرورت پرته يې نور ټول آثار په پښتو ژبه خپاره کړي دي او پدې ډول يې خپلې مينې ته خپل زړه ښه تش کړی دی.

سره له دې چې استاد پر ځينو نور ژبو هم پوهيده او کولای يې شول کره ليکوالي هم پرې وکړي. خودی پر هغه راز او ارزښت ډير ښه پوهيده چې دپښتون ليکوال انرژي بايد د پښتو خدمت په لار کې مصرف شي. ځينې کسان چې په فرهنگي او ملي کار کې ديوگام شاته او يوگام وروسته پرناروغی اخته دي هغوی درنبتين صاحب دې کار ته هم دنيوکې په سترگه گوري. او داسې وايي چې ولې يې دپښتو ترڅنگ فارسي ژبې ته کار نه دی کړی. دوی د فارسي ژبې خدمت پر پښتنو فرض گڼي خود پښتو خدمت يوعادي کار.

استاد صديق الله رنبتين خپلې ملي ژبې ته دراپښونارو غيوپه وړاندې ديو سپر په شان ولاړو، ترپايه يې دهیڅ ډول مضراحتياط، سياسي نزاکت، دوخت غوښتنو او نورو خبرو ترسيوري لاندې خپل شخصيت

پرينبوده دهغه شخصيت له يوې ملي مبدانه راپيل شوی و او په مستقيم ډول د حالاتوله بدلون سره سره د يو ستر ملي شخصيت تر پړاو ورسيد.

هغه د ژوند تر وروستيو وختونو يانې هغه وخت چې د ناروغۍ پر بستر پروت و هم په پښتو ژبه خپلو ليکنو ته دوام ورکړ او يو شمير پښتو مجلو او خپرونو ته يې خپلې ليکنې او اصلاحي نظرونه ليرل (دهوډ ياليو خويونه) په نوم داستاد يوه وروستی ليکنه دهيلې په مجله کې د چاپ لپاره زما ترگوتو شوه، ما چې کله داستاد د ليکنې د تورو په لوستلو پيل وکړ نو له يو څه ستونزو سره مخ شوم. دا داستاد له وروستنيو ليکونو څخه يوه ليکنه وه چې هغه د ناروغۍ په ډيرو سختو شرايطو کې ليکلې وه، د ليکنې کرښې کرې شوې وې، کلمې يې يوله بل سره نښتې وې، داسې څرگنديدله چې داستاد په زړه کې اوس هم دمينيې ولولې څپې وهي خوگوتو کې يې نور د و مره زور پاتې نه و چې هره کرښه او کلمه بيله بيله او صفا وليکي، استاد محمد آصف هم راسره د تورو په لوستلو کې مرسته وکړه، هغه ليکنه په هيله مجله کې چاپ شوه، خود کرښوله کېدل څخه داسې ښکاريدله چې استاد نور له مور نه خدای پاماني اخلي، اوس هم کله چې زه داستاد هغه ليک په ذهن کې انځوروم نو همغه کرښې کرښې راياد يږي او دې سره جوخت مې دهغه شخصيت هم تر سترگو کيږي چې د زمانې له ناخوالو او کرليچونو څخه، بريمن راوتلی دی.

هو کې دده د لاس کرښې کرښې شوې خود سر لوري شخصيت لوري يې هيڅکله کوږ نه شو. (۱: ۱۵۹، ۱۶۲)

دپوهاند رښتین ځانگړې هلې ځلې

راز محمد وینس

دپوهاند رښتین دکار، پوهې اخلاقو، خدماتوپه باب ډیرڅه ویل شوی ما هم په دغه برخه کې څه قلم بسورولی، او اوس یې په دې تلین کې هغو ځانگړتیاو ته دگرانو حاضرینو پام را اړوم چې په هغه باب چاڅه نه دي ویلي:

داؤد خان په ۱۲۳۲ هـ، ش کال کله چې دحکومت په کرسی له کښیناستو سره سم وغوښتل دافغانستان خور تاریخي نوم په (اریانا) بدل کړي. نوددې کار د عملې کولو لپاره یې په پوره مهارت د غلام حسن خان صافي په خوله د وخت ډیر یاد مشهورو او پوه لیکوال لکه سراج الدین سعید، سید شمس الدین مجروح، محمد امین خوریانی، الفت، خادم، جلالی، بینوا، مولانا ارشاد، د وږمې مجلې مدیر، محمد موسی شفیق، ارسلان سلیمی، پکتیانی، عبدالقدوس پرهیز، محمد ظاهر صافی او نور.....

چې شمیرې (۲۰) تنوته رسیده دمیلستیا په پلمه کورته راوبلل، سردار محمد نعیم میلنوته وویل: څه کیږي چې دآریانا ویاړموپه برخه شي او تردې وروسته د افغانستان دکلمې له تعصب نه تیرشو او دهغې په ځای داریانا خوربه کلمه چې نننې بلخ یا بخدي یې مرکز غوره کړو؟! ټول رابلل شوي کسان چوپه خوله ناست وویوازي رښتین، خادم اوچت شول او ویې ویل:

دابه سمه وي، خوکه دادغروپښتانه چې دافغانستان نوم ورته ډیرخوږ او داسلام مرادف ایسی پدې خبره خبرشي، خدای خبرچې هغوی په دی نزاکت پوه شی، ډیره ویره ده چې له دې خبرې به هیوادوالو دولت

ته لوی غم او فساد جوړشي. داؤد خان چې پوه شو چې خبره رسوايي او بحث ته وځي، ژر يې د سردار نعيم خان په خوله لاس کښيښود ويي ويل: دادلوی احمد شاه ستر ميراث دی. دابه پريردو، که څه هم خلک ناست ووخو مجلس ډير سوړ شو او په پای کې ميلمانه پټه خوله او چوپ ووتل دملگرو له جملې يوازی جلالی، رښتین او خادم ته يې شاباسی ووايه او نور تر وش وو.

ددې پيری ددریمې لسيزې په پای کې د داؤد خان له حکومت نه لږ واندې ملي جريدې لکه: ولس، ندای خلق، وطن، انگار بند شول. داؤد خان په ۱۳۳۲ هـ کال کله چې د صدارت واگې تر لاسه کړې د سردار محمد نعيم په نوبت د ايران د خوشحالولو او دزړه ساتنې په خاطر يې يو ځل بيا د پښتنو په وړاندې سخت دريغ ونيو او ليکوال صلاح الدين سلجوقی يې د اطلاعاتو او کلتور وزير وټاکه. سلجوقی لومړی خادم صاحب، د اصلاح ورځپاڼې له رياست نه لرې او په ځای يې محمد علم غواص هراتی کښيناوه. غلام رحمن جرار يې له راه يولرې او پر ځای يې دکتور جاويد ودر او نور محمد تره کی يې له اژانس څخه وويست پر ځای يې عبدالحق واله وټاکه. حيدر ژوبل يې د کابل د مجلې مدير او د پښتو ټولني مرستيال وټاکه رښتین صاحب يوازی شخصيت و چې له سلجوقی او سردار نعيم سره يې پښتو ضد پاڅون په وړاندې ډغري ووهلې.

رښتین صاحب ځان ټينگ کړ او خپل کار ته يې د سلجوقی د ناخوالو سره سره په شوق او مينه دوام ورکړ.

رښتین صاحب حيدر ژوبل ته هېڅ وخت ورنکړ چې ورسره وگوري او يايې د مجلې په باب برابر کړي مطالب ولولي.

په پای کې حيدر ژوبل تنگ شو خپل سر له مطبوعاتو څخه ووت. د پوهنې وزارت ته ولاړ. او هلته د عرفان د مجلې مدير شو. داؤد خان خپل

ددغه پلان عملي کولو لپاره يو سخت دريځ سړی دکتور سهيل هم چې دخپلې ډلې سره له ضياء قاري زاده، يوسف آينه، مايل هروی، طالع، صديق حيا، شيدا هروی، فکري، سلجوقي او نوروسره ملگری و.

کابل ښاروال مقرر کړ. دوی دا پلان درلود چې پښتني اېښودل شوي نومونه او عناوین په بيلو بيلو وجوهاتو ناقص، باطل اولرې کړي.

لومړی يې دپامير داخبار نوم په ((ښاری پانه)) بدل کړ او دپامير کلمه يې د دنيا دپام په معنی له دغه اخبار سره مناسبه ونه بلله.

رښتین صاحب په دې نادوده کار سخت او ډیر دردیده سملاسي يې يوه ملگری په وسيله چې بيمارنومیده او اصلاح دورځپانې سرمحرر رد عمل وليکه داسې چې داکار يې داخبار مؤسس په منل شوي حق تيری او د مطبوعاتي دود او قانون څخه مخالف وگانه او په اخبار کې يې خپور کړ. دی رد عمل په داسې حال کې چې سلجوقي د مطبوعاتو وزير او غواص يې مرستيال و د جرايدو په لروبر کې غوغا جوړه کړه. دولت دی ته اړ شو چې نور دا پلان پرېږدي.

د ۱۳۳۲ کال د داؤدی دولت په درشل کې چې خادم صاحب د اصلاح ورځپاڼه پښتو کړې وه دپارسي ژبو غوغا زیاته وه له هغې جملې یو عتيق الله پژواک و چې هغه وخت يې معروف تخلص کاوه. ده په يوه اوږده مطلب کې په پښتو او ددغې ژبې په کمښت او فقر داسې څرگندونې درلودې چې گڼې پښتو سل کاله هم داخبار، دفتر، درسی، پوهنتون جوگه کيدای نشي نوولې بې ځایه دپارسو علمي ژبې په مسير کې ډبرې اچول کيږي!؟

لومړی رښتین صاحب داسې مدلل ځواب ورکړ چې ليکوال يې خفاشی سره تشبه کړ.

چې بيا الفت صاحب ، خادم صاحب هغه ښه وکوته او سپک يې
کړي ، زه درښتین صاحب دغه ځانگړتيا زيات دقدر وروپولم او هيوادوال يې
هم بايد هيڅکله هيرنه کړي روح دی ښادوي. (۲۱: ۱۷، ۲۲)

دښاغلي راز محمد و بينس دويمه وينا

درنوگرانو او محرمو عزيزانو دوستانو حاضرينو اسلام عليكم ورحمت الله
وبرکاته !

زه مريض او ناروغه يم صحت مې ددې جوگه نه دی چې چيرته
لاړشم. خو رشتين صاحب زما ډير حقدار دوست مهربان عزيزو. دوه پنځوس
کاله سره يوځای وو. زه دافغانستان په مطبوعاتو کې په کار شامل شوی وم
اول دحبيبي صاحب سره منشی وم او هلته په ابتدايي کار مصروف وم او
دهغه سره کاتب وم. دغه زما دپاره يو فکري مکتب و. څوک چې به دغه
دفترته راتلل ما ترينه زياته استفاده کړې ده.

رشتين صاحب هم په دغه وخت کې دلته و. پښتو ټولنه کې و. الفت
صاحب هم دغسې هريوه سره چې تاسې يې پنځه ستوري گڼي. دپښتو ادب
شملي يې گڼي. ددوی سره مې په خپل وخت کې خاص کارونه کړي دي.
پنځوس کاله دمطبوعاتو او هم دمعارف له محيط څخه نه يم وتلی.
زه په ناداری او نيستی. او هر قسم شرايط چې وو ماموريت زما دپاره
افتخار و هر حالت چې و خدای تعالی راته صبر را کړدې خلکو فضل
او برکت په ما اثر کړی و او ورځ په ورځ دخپل کار څخه په دغه ځای کې
خوشحاله کيدم او خوشحاله وم.

خوزیاته موده می درشتین صاحب سره کارکری دی.
دده علم او فضلیت تاسو دوستانو بیان کری. مگرزما خوله وره ده او ژبه می
دهغه توان نه لری. نارساده.

خوعمری مادیومخلص په حیث دده سره عمرتیرکری دی او دده
محنت او منت له ماسره یوه لارنودنه وه زه دده ځینی خصوصیتونه وایم.
دی ډیرصابرو. ډیرحوصلمن، سخت پرکار او لوی پهلوان و
دلسونفرو کاربه یې کاوه. پښتوتولنه په دغه وخت کې په دری نفرو چلیده
حتی په دوو نفرو، مولاناسیفي هلته و. ډیرپوه سپری و په اردو او عربي
ډیرنه مسلط و، پښتو خویې خپله ژبه وه. ښې ترجمې یې کولې خو خدای
دې وبخښي خط یې نه لوستل کیده. ده ته به رشتین صاحب داسې منشي
پیدا کاوه چې دده له خط سره اول بلد شي ښه ترجمه یې کوله. خودلیکوالی
قدرت یې داسې نه و.

مگررشتین صاحب دده اثاره نیم اصلاح کول. تاسې سیرت النبي
خو جلده وگورئ چې داپه حقیقت کې رشتین صاحب ورته لیکلي دي.
او کتلي دي او اصلاح کری. بله خبره دا چې نه یوازې سیرة النبي بلکې ټول
مضامین چې پښتوتولنه کې نوشته کیدل او نشریدل.

دابه ټول رشتین صاحب ټکي په ټکي کتل او اصلاح کول به یې
زما په یاد شی چې ژواک او نورملگروهم دخپلې کامیابی او لیکوالی راز
درشتین صاحب لارښوونه اوله برکته گڼله.

رشتین صاحب دسبا نه تربیگابه کښناست او کاربه یې کاوه پنځه
دیرش کاله یې په پښتوتولنې کې کارکری دی یو کال دوه کاله ځینی لری
شوی څه وخت له پاره نشراتو ته هم تللی او هلته مدیرشوی دی پوهنتون کې
هم و. مگر بیادوخت ضرورت دې ځای ته راوستلی، ډیرکاریې وکړی، ښه ځان

یې سترې کړې په مینه یې کارو کړ خو ډیرې نادودې یې هم ولیدلې. زه شاهدیم.

زه څومره چې دوی ته نژدې وم زامن یې نه وو. څومره چې زه رشتین صاحب پیژنم، څومره چې الفت او خادم پیژنم. څومره چې حبیبی او بینوا پیژنم. ژبه او ادب کې چې دوی څومره کار کړې ژبه خوداسې نه وه دومره کار چې رشتین صاحب کړی، نه سترې شوی او لکه په سنگر کې چې نه یې توره او نه ډال غورځولی وي.

سره د ډیرو نادودو، مخالفتونو په سنگر کې کلک ناست و یو تعداد ځوانان د پوهنتون څخه راوتل او دغه ځوانان د ایراني مشر په پلو خلکوله خوا په شاپول کیدل دوی غوښتل چې پښتو ټولنه لغوه کړي. اوستوري ورک کړي.

رشتین صاحب بې له دې چې له چا سره جگړه وکړي په متانت او ثبات په خپل دریغ ولاړ او خپل کارونه یې سرته رسول.

خو څنگه چې دا کادیمی رئیس صاحب وویل زه هم باید ووايم چې که رشتین صاحب نه وای نوښ به د افغانستان نوم اریانا و. رشتین صاحب صدرنه و وزیرنه و خو هغه د صدر او وزیر کارونه کول یو وخت د پامیر اخبار چې د ښار والی له خوا نشریده د (پامیر) په نوم هم لانجه وه.

د رشتین صاحب دکار او کونښن په وجه فرمان راغی چې هیڅوک نه شي کولای نومونه بدل کړي.

زه رشتین صاحب صدر بولم زه یې تاجدار بولم. هغه داسې کارونه کړي چې بل چانه شو کولای، دده په اندازه ژبه، خوله، خوصله، ثبات زغم بل چانه درلود. ډوډی مار سړی و.

شفیق صاحب، ننگر هاری صاحب، ستي صاحب چې رشتين صاحب ورته تخلص لری کړ او صداقت يې پرې کيښود دا ټول دده دوستان او ملگری و.

د دارالعلوم د دوران څخه يې له دوی سره ناسته پاسته وه دوطن، او پښتوپه خدمت کې هم سنگري و.

دا پښتو چې نن دې حده رسيدلی دادده برکت دی په دې برخه کې هيڅوک دده جوگه سپری زه نه وينم.
زه دعا کوم چې خدای تعالی دی وبخښي او جنتونه يې په نصيب شه. (۲۱:۳۴، ۳۲)

بناغلی محمد زرین انځور:

ارواښاد استاد پوهاند صديق الله رشتين په افغانستان کې د پښتو د هغو مخکښو پياوړو ليکوالو له ډلې څخه دی، چې په خپلونه ستړی کيدونکی هڅوي د پښتو درازوندي کولو، ودې او پرمختگ نوی بنسټونه جوړ کړل. استاد رشتين دنوي پښتو هنري ادبي نثر له مخکښو څيرو څخه گڼل کيږي او له همدې امله خود پښتو د معاصرو ادبياتو، دنوي هنري او ادبي نثري وده او پرمختگ کې د يادونې اوستاينې وړ دريځ لري.

استاد رښتين او د پښتو د معاصرو ادبياتو څلور نور ستوري هريو استاد عبدالحی حبيبي، استاد گل پاچا الفت، قيام الدين خادم او استاد عبدالروف بينوا په داسې مهال کې د پښتو ژبې او ادبياتو پر هسک راڅرگند شول چې له بده مرغه د ليک، تحقيق، پوهنې او ادب د ډگر ټول اړخونه تش و و له همدې امله. دوی اړ وو. چې هر خواته لاس واچوي. په هر

برخه کې ليکنې وکړي، هره تشه ډکه کړي، هر ډول ناخوالې وزغمي، هم شعرو ليکي، هم ادبي نثر، هم تاريخ وليکي، هم دنوې ژبپوهنې او گرامر بنسټونه کښيږدي. هم ټولنيزې سياسي ليکنې وکړي، هم د کلاسيکو ادبياتو د متونو د تصحيح کار وکړي، هم ادبي تاريخونه وليکي او هم ادبي تذکري او دغه ډول نورو بيلابيلو اړخونو ته پاملرنه وکړي، هم درسي کتابونه وليکي او هم نور څير نيز ژور آثار.

ديبلو بيلو علمي، ادبي ډگرونو کې د قلم د زغل په کار کې منډې تررې کړي دي او له همدې امله يې کارونه د لومړنيو بنسټونو په توگه خورازيات ارزښت لري.

سره له دې چې د غولو مړنيو پنځو ستورو د پوهنې او ادب په نږدې ټولو برخو کې نه هيريډونکي خدمتونه کړي دي، خود ادبي عمر په اوږدو کې يې هريو په بويادوه برخو کې ترنورو ټولو زيات ځليدلي او بريالي شوي دي. زه داسې گنم چې ارواښاد استاد حبيبي له نورو اړخونو زيات د تاريخي او علمي ژور وڅيړنو او ادبي تاريخ د دقيق ليکوال په توگه، ارواښاد استاد الفت دادبي هنري نثر د يو پياوړي قلموال په توگه، ارواښاد استاد خادم د تاريخي، سياسي مسايلو په کښلو کې، ارواښاد استاد بينوا ترنورو زيات د يو پياوړي او مستانه شاعر په توگه او ارواښاد استاد رشتين د پښتو گرامر او ژبپوهنې د يونوميالي متخصص په توگه د زياتي پاملرنې وړ دي. د دې خبرې مانا په هيڅ ډول دانه ده چې د دغه هريو نوموالي ليکوال دادبي هڅو نور اړخونه گوندې د پاملرنې او ستاينې وړ نه دي. زما په نظر د هريو په درانده ليکوال د گڼو ارزښتمنو کارونو په لړ کې يې دغه يادې شوې برخې ترنورو ځلندې ښکاري.

استاد رښتین هم، د دې په څنګ کې چې شاعر دی، ژبپوهاند دی، ادبي مورخ او نقاد او څیړونکی دی، د پښتو د هنري، ادبي نثر په تاریخي څیړنه کې دغه نومیالی لیکوال ځکه د پوره ستاینې وړ دی، چې په حقیقت کې د همدوی په پرله پسې هلو ځلو په افغانستان کې د پښتو نثر په ورشو کې د هنري، ادبي ښکلا و بهیرونه دندار و شول.

که موږ د پښتو په معاصرو ادبیاتو کې د هنري ادبي نثر د مخکښانو او نومیالیو څیړولتون کوو، نو کله څنګه چې په کوزه پښتونخوا کې د مولوی احمد قاضی میراحمد شاه رضوانی، منشي احمد جان، استاد راحت زاخیلی، ماسټر عبدالکریم، استاد حمزه شنواری، سیدرسول رسا، سید میرمهدي شاه مهمدي، عبدالخالق عبدالاکبرخان اکبر، اسلم خټک، صاحبزاده محمد ادریس، رشیدعلي دهقان، اجمل خټک، قلندر مومند او یوشمیر نورو مخکښو څیرو نومونه په لومړي سر کې راځي، داسې هم په افغانستان کې تر هر چا دمخه د استاد حبیبی، استاد خادم، استاد الفت، استاد بینوا، استاد رښتین، برهان الدین کشککی، استاد عبدالشکور رشاد او یوشمیر نور په لومړي ګام کې دیادونې وړ دي. (۲: ۲۴۴، ۲۴۷)

پایله او لنډیز

پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ژبې او ادب ستر لیکوال، محقق، اديب، مورخ، نقاد او له پنځو ادبي ستورو څخه یو ځلاند ستوری دی، چې شپيته کاله یې د پښتو ژبې او ادب د اسمان لمن پخپلورو بڼانو پلوشو باندې ځلولی ده.

پوهاند رښتین په (۱۲۹۸) ل کال د مومندو په آزاده علاقه غازي آباد کې زیږیدلی دی، د مولوی تاج محمد خان مهتم صیب زوی او په قام د لوگر سلیمان خیل دی.

کله چې دهند آزادی غوښتونکو د شیخ الهند مولانا محمود الحسن په فتوی د هجرت بند و بست شروع کړ، نومولوی تاج محمد خان د ترنگزو حاجي صیب سره ملگری شو او د مومندو آزادي علاقه ته راغی. پوهاند صاحب لومړی زده کړه په غازي آباد کې تر سره کړه بیا په ۱۳۱۱ ل کال د هې په نجم المدارس کې داخل او تر فراغت وروسته په ۱۳۱۵ ل کال، د کابل په عربي دارالعلوم کې داخل شو.

د کابل د عربي دارالعلوم د فراغت څخه وروسته په ۱۳۱۸ ل کال د لومړي ځل له پاره په رسمي ماموریت په پښتو ټولنه کې وگمارل شو او (۳۵) کاله په پښتو ټولنه کې پاتې شو، چې دوه دورې یې دریاست چارې هم پکې سرته رسولي، وروستی دوره یې لس کاله وه او بیا په ۱۳۵۲ ل کال تقاعد ورکړی شو.

پښتو ژبه چې اوس کوم ځای او مقام لري دا ټول د پوهاند رښتین او دهغه د ملگرو برکت دی. دارو اښاد پوهاند رښتین په هلو ځلو اوس پښتو در اچيوگانو، دفترونو، بنسټونو، پوهنتون او د هیواد په اساسي قانون کې د یوې رسمي او ملي ژبې په حیث منل شوي ده. پوهاند صاحب تر (۸۰) زیات اثار لیکلي او تر (۱۰۰۰) زیاتې مقالې یې په لس زره مخونو کې خپرې شوي دي.

اوس که مرحوم په جسمي لحاظ له دې فاني نړۍ څخه تللی دی، خو په معنوي لحاظ هغه ژوندی دی ځکه دهغه افکار او نظریات ژوندي دي، علم یې د ځان سره خاورو ته نه دی وړی.

دارو اښاد پوهاند رښتین د ژوند وروستي کلونه د هیواد په روان ناوړین او جنگونو کې تیر شول د دغه جنگونو پر اساس هغه ته د زړه ناروغتیا پیدا شوه او په ۱۳۷۷ ل کال د لیندۍ د میاشتې په پنځمه نیټه د (۷۹) کالو په عمر په حق ورسید. (انالله وانا الیه راجعون)

د دې رسالې په بله برخه کې دارو اښاد پوهاند رښتین مرکې راغلی، د امریکې اکثره مرحوم د خپل ژوند په وروستيو لسو کلونو کې چې روغتیايي حالت یې هم د ډاډ وړنه و، د زړه تکلیف او تشویش یې دواړه درلودل، تل یې دا خواهیښ او غوښتنه وه، چې د مطبوعاتو او خپرونو له لارې خپل علمي نظریات، تجربې او د پښتو ژبې د ترقۍ او پرمختګ لارې چارې راتلونکي نسل ته ورپه گوته کړي.

کومې مرکې چې پوهاند صاحب داخبارونو، جریدو، او مجلوسره کړي او په دې رساله کې خوندي او بحث ورباندې شوی، دا دي:

۱- له جرګې مجلې سره

۲- له روزنامه شهادت (اردو) ورځپاڼې سره.

۳- له سپیدی مجلې سره .

۴- له لیکوال مجلې سره .

۵- له (مخ په مخ) رسالې سره .

۶- له وفا جریدې سره .

۷- له (مرکه نامې) رسالې سره .

۸- له خاورې جریدې سره .

ددې ټولو مرکو نچور او مهم ټکي يې دادي:

۱- د پښتو ژبې دودې او پرمختگ په اړه:

پوهاند رښتین وایې کله چې مورې پښتو ژبې ته کار شروع کړو نو هغه وخت پښتو ژبه رسمي نه وه ، پښتو ژبې ته سیاسي رونق په دولتي چوکاټ کې وزیر محمد گل خان مومند ورکړی و .

په ۱۳۱۱ کال وزیر محمد گل خان له خوا په کندهار کې پښتو انجمن جوړ شو ، دغه انجمن په ۱۳۱۲ کال د کابل ادبي انجمن سره یوځای شو او پښتو ټولنه مینځ ته راغله کله چې مورې د پښتو ژبې د تحقیق او خپرني کارپیل کې نوي لومړی وخت یوازې مورې پنځه تنه پوهاند عبدالحی حبيبي ، قیام الدین خادم ، گل پاچا الفت ، عبدالروف بینوا اوزه وم ، وزیر صاحب محمد گل خان مومند مورې سره په دې برخه کې مرسته کوله .

داز مورې هماغه هلې ځلې وې ، چې پښتو اوس په نړیواله سطحه خلکو پیژندلی ده . د امریکا ، انگلیستان ، چین ، المان ، روسیه ، ایران ، هندوستان ، او نور... هیوادونه په پښتو ژبې رادويي خپرونې کوي . مورې پښتو ژبې او ادب ته په ټولو برخو کې وده ورکړه ، لکه ، گرامر ، ادب تاریخ ، ادبي خپرني او نور راز ، راز کتابونه موولیکل .

مونرچې کوم کار کړی هغه مود کوزې او برې پښتو نخوا دواړو له پاره کړی دی. که پښتانه شعراء دي د ادب تاریخ یا نور آثار مور فرق نه دی کړی پښتو یوه ده.

۲- د پښتو ټولني (کابل) او پښتو اکاډيمی (پېښور) د کارونو په اړه:
پښتو ټولنه په ۱۳۱۷ ل کال مينځ ته راغله، پښتو ټولنه لومړی په مطبوعاتو پورې تړلې وه، وروسته په وزارت معارف پورې وتړل شوه، د پښتو ټولني لومړی مدير پوهاند عبدالحی حبيبي و.
دویم عبد الرحمن پژواک و.
دریم بیا پوهاند عبدالحی حبيبي شو.
څلورم يې عبدالروف بينوا و.
پنځم يې زه و م.
شپږم يې گل پاچا الفت و.
اووم بیا دویم ځل زه رئیس شوم.
اتم يې څیرندوال محمد صديق روهي و.

د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د میاشتې وروسته پښتو ټولنه له منځه لاړه او د افغانستان د علومو اکاډيمی یوه برخه شوه. پښتو ژبې ته په افغانستان او کوزه پښتونخوا دواړو کې کار شوی دی. خوزیات کار پښتو ټولني کړی دی او تر (۳۰۰) درې سوو څخه زیات عنوانه کتابونه یې چاپ کړي دي. پښتو اکاډيمی په پېښور کې هم ډیر کار کړی دی، د اشعارو دیوانونه چاپ شوي، ترجمې شوي، د شعر، افسانو او کیسو په برخه کې پښتو ژبې ته ډیر زیات کار شوی دی.

مگر پښتو ژبې ته په افغانستان کې په نظري او عملي دواړو برخو کې کارشوی یعنی پښتو په مکتبونو او دفترونو کې رواج وموند او د افغانستان ملي اورسمي ژبه هم وگرځیده، اودا کار دلته نه دی شوی. پوهاند رښتین ادب او سیاست سره تړلی بولي وایې چې یوخت پاچا خان له ماڅخه پوښتنه وکړه چې د پښتنو د ترقۍ له پاره څه کول پکار دي نو ما ورته په ځواب کې وویل چې دیو قام د ترقۍ له پاره څلور توکي پکار دي. علم، اقتصاد، کلتور او سیاست تاسو په یوه پایه باندې ښکاري چلوی، یعنی یوازې سیاست ته مولا س اچولی دی. په دې باندې پښتون قام ترقی نه شي کولای، د دې څخه دمخه دهغوی علمي ترقی ضرور ده، اقتصاد ژبه او کلتور ته یې وده ورکول پکار دي.

۳- د پروفیسور قلندر مومند (پټه خزانه فی المیزان) د ردولو په اړه: پوهاند رښتین په خپلو اکثره مرکو کې د پروفیسور قلندر مومند پټه خزانه فی المیزان کتاب رد کړی دی پوهاند رښتین وایې: د پټې خزانه قلمی نسخه پوهاند عبدالحی حبیبی ته په لاس ورغلي وه هغه په ۱۳۲۳ ش کال چاپ کړه، پخواني کتابونه همدغسې یو یاده نسخه پیدا کيږي. مغل چې د پښتنو ازلي د بنمان ووهغوی چې د پښتو د تاریخ په هکله کوم آثار پیدا کړي دي هغه یې ټول سیزلی اوله منیځه وړي دي. پښتانه په خپلو ادبیاتو کې دې دورې ته مغلواله وایې او مغلواله د ظلم معنا لري. پوهاند رښتین وایې اعتراض خوپه هر کتاب کیدای شي، مونږ د قلندر سره موافق نه یو، پټه خزانه یو پخوانی کتاب دی. بالکل درست دی محمد هوتک په دې کتاب کې پوره حوالی ورکړی دي. د کومو کتابونو څخه چې لیکل شوی هغه یې ښودلي دي.

زه دقلندر صیب کورته تللی وم هغه راته خپله لیکنه پټه خزانه فی المیزان را کوله خو ما انکار و کړ او رد مې کړه.

ماقلندر ته ویلي و چې بل کوم تحقیق به دی کړی وای، اهمیت به یې زیات و دپټې خزانی څلویښت کاله شوي چې چاپ شوې ده، ته اوس ورباندې اعتراضونه کوي، کله چې عبدالحی حبیبی ژوندی و نو دا کتاب به دې لیکلی و. په پټه خزانه کې به ځینې معلومات کمزوري وي غلطې هم پکې کیدای شي، پوهاند عبدالحی حبیبی شاعر نه و اونه یې دشعردعوه کوله، نو هغه به څنگه دغه شعرونه له ځانه جوړ کړي وي، په پټه خزانه کې د (۴۹) شاعرانو حال احوال بیان شوی دی.

دپټې خزانی په برکت دپښتو ادب تاریخ دویمې هجری پیرې ته رسیږي، همدارنگه دغوریانو ژبه پښتو وه، شهاب الدین غوري او غیاث الدین غوري پښتانه پاچاهان تیر شوي، په پټه خزانه کې دبهلول لودي رباعي او د شیخ رضي لودي شعر هم راغلی دی دغه ټول معلومات مور ته دپټې خزانی په برکت لاس ته راغلي دي.

۴- په افغانستان کې دروان سیاسي بحران په اړه:

پوهاند رښتین ځینې سیاسي مرکې هم کړي دي. هغه په هیواد کې دروان سیاسي بحران او جنگونو دحل یوازینی لار لویه جرگه بولي، دغه لویه جرگه باید په داسې ځای او ولایت کې جوړه شي چې هلته پوره آمن وي، دافغانستان ټول مشهور او لوی قومونه پکې برخه واخلي او پخوانی پاچا محمد ظاهر شاه یا دده پشان بل کوم خیرخواه کس د مشر په توگه وټاکي.

۵- ځوان اورتلونکی نسل ته توصیه او مشورې:

پوهاند رښتین دخپلو مرکو په پای کې داسې وایي.....

کابل او پېښور د وارتو ته یو شریک کار په غاړه دی، هغه شریک کار د ژبې خدمت او تکمیل دی ځوانان باید په دې کار کې زیات کونښن وکړي د نظم څخه زیات د نثرو خواته توجه ولري د دوی له پاره یو مرکزیت پکار دی ټول لیکوال باید یو مرکز ته رجوع وکړي، ځوانان باید ټول د دې مرکز سره تړلي وي، د ژبې له پوهانو سره په تماس کې وي او دهغوی څخه دې مشورې او مصلحت واخلې او یو کار دې په خپل سر نه کوي.

هغوی به تل د دې خبرې د ثبوت لپاره د امتل ویلو (چې وکاندي سلا، نویې ورکه شي بلا)

د دې رسالې دریمه برخه :

پوهاند رښتین دنورو پوهانو په نظریه ځانگړی شوی دا برخه لومړی په دوو لویو برخو ویشل شوی.

لومړی برخه یې پوهاند رښتین د بهرنیو پوهانو په نظر، په دې برخه کې اکثره دهغه بهرنیو پوهانو نظریات راغلي چې د پوهاند صاحب په ژوند یې په خپلو لیکونو او پیغامونو کې څرگند کړي دي.

په دویمه برخه کې یې د افغانستان او کوزې پښتونخوا دنومیالیو لیکوالو څرگندونې، خاطرې او د عقیدت پیرزوینې د پوهاند صاحب په ژوند او له وفات وروسته ټولې بیان شوی دي.

په پای کې ترنتیجې او وړاندیزونو او مناقشې وروسته د ټولو هغه ماخذونو فهرست هم وړاندې شوی، چې د دې رسالې په لیکلو کې ترې استفاده شوې ده.

وړاندیزونه

- ۱- تر هرڅه لومړی ددې خبرې یادونه کوم ، چې په دې رساله کې که له ما څخه کومه تیروتنه او سهوه شوې وي نو دگرانو لوستو څخه په ډیر درناوي هیله کوم ، چې خپل اصلاحي نظر دې له ما سره شریک کړي.
- ۲- ددې رسالې د هراړخیزه غني کیدنې په اړه به زما نورې هڅې دوام ولري ترڅو د پوهاندر بنسټین تلویزوني ، راډیويي او نورې پاتې مرکې هم ترلاسه کړم او په دې توگه دا اثر نور هم بشپړ شي.
- ۳- ددې رسالې دهرې مرکې په پای کې پوهاند صاحب دځوانانو اوراتلونکي نسل له پاره یولار بنسټونې کړې دي ددغه گټور ولاړ بنسټونو د عملي کولو له پاره باید ټول لیکوالان او په خاصه توگه ځوان نسل یې د عملي کولو په هکله مکلف او اړین بولم.
- ۴- څرنگه چې پوهاند صاحب دپښتو ژبې په هره برخه کې په ځانگړي ډول د سفرنامو په برخه کې ډیر کار کړی دی ، که چیرې کوم لیکوال وتوانیږي اودا سفرنامې سره راټولې کړي نو دابه لوی او گټور کار وي.
- ۵- د تیرو درې لسيزو جنگونو په دوران کې دپوهاندر بنسټین شخصي کتابتون چوراو تلاشوی که په دې برخه کې له چاسره ددې کتابتون د کتابونو په اړه معلومات وي نو دمهربانۍ له مخې دې دپوهاند صاحب له کورنۍ سره اړیکه ونیسي ترڅو دا قیمتي اثار له ورکیدو وژغورل شي.
- ۶- په دولتي لگښت باید دټولو سترو پوهانو ، ادبي او فرهنگي شخصیتونو او په خاصه توگه دپنځو ادبي ستورو مقبرې په اساسي او پاخه ډول ورغول شي.

۷- دمعارف په تعليمي نصاب کې بايد پنځه معاصر ادبي ستوري په مفصل ډول معرفي شي.

۸- دارواښاد پوهاند رښتین هغه اثار چې اوس بيخي ورک او دقلمي نسخو اهميت لري بايد داکاډميکو مؤسساتو له خوا په دويم ځل چاپ او خپاره شي.

۹- دپوهاند رښتین فرهنگي ټولنه چې دڅو کالورا هيسې فعاليت لري بايد ورسره مالي مرسته وشي، ترڅو دغه فرهنگي مرکز هڅې نورې هم پراخه او گړندی شي.

۱۰- دافغانستان اسلامي جمهوريت له خوا بايد دعلامه پوهاند رښتین په نوم يوه ادبي جايزه او علمي نښان تصويب او جاري شي.

۱۱- کوم کار چې پوهاند رښتین په خپل ژوند دخپلو اثارو دتدوين په اړه سرته نه دی رسولی، او په ورځپاڼو، جريدو او مجلو کې په متفرق ډول دهغه مضامين خپاره شوي، بايد هغه مضامين راټول کړای شي، ترڅو دا قيمتي اثار دورکېدو وژغورل شي.

۱۲- په کابل ښار کې دې کومه لوړه علمي او تعليمي مؤسسه دپوهاند رښتین په نوم ونومول شي.

مناقشه

پوهاند صدیق الله رښتین چې نیمه پېړۍ یې د پښتو ژبې او ادب خدمت په ډېر اخلاص سره کړی او په دې لار کې یې د ډېرو ستونزو او کړواوونو سره هم مخامخ شوی دی ، ارواښاد د پښتو ژبې درسمي کولو ، د فترې کولو او په تعلیمي نصاب کې د شاملولو لپاره په عملي او نظري دواړو برخو کې په زړه پورې گامونه او چت کړي ، چې د دې لوی کار د ثبوت او اعتراف په خاطر دهغوی د مرکو وړاندې کول یو اړین او گټور کار بولو زه د دې مرکو یو څه برخه د مناقشې لپاره وړاندې کوم .

که داسې پوښتنه مطرح کړو ، هغه کوم لامل وو ، چې تاسو دخپل تېزس موضوع د پوهاند رښتین نظریې دهغه د مرکو په هنداره کې وټاکله ، نو د داسې احتمالي پوښتنو په ځواب کې باید ووايو ، چې په دې کار کې زما دوه موخې وې یوه دا چې دهغوی مرکې راټولې او دورکېدو څخه وژغورل شي ، بله دا چې په دې مرکو کې د پښتو ژبې او ادب د ترقۍ او پرمختگ ټول بهیر بیان شوی او راتلونکی نسل یې خپلو مسوولیتونو ته متوجه کړی دی او دهرې مرکې په پای کې ، ځوانان اتفاق او اتحاد ته رابللي دي . اوس که داسې پوښتنه مطرح کړو ، چې له تاسو څخه دمخه نورو لیکوالانو هم په دې برخه کې څه کار کړی دی ، نو د داسې پوښتنې په اړه باید ووايو ، چې د پوهاند رښتین دادبي او علمي شخصیت په باره کې گڼو لیکوالو

دهغه په ادبي خدمتونو او آثارو څېړنې کړي دي ، خو د مرکو دراتولولو کار يې په لومړي ځل ما په خپل تېزس کې وکړ .

اوس که داسې پوښتنه مطرح کړو ، چې ددې مرکو مهم موضوعاتو کوم دي نو د داسې پوښتنې په ځواب کې بايد ووايو ، چې ددې مرکو موضوعات ډېر مفصل او هراړخيز دي که هغه ټول دلته بيان شي ، نو کېدای شي ، چې دا مرکې بيا له سره تکرار شي ، زه يې يوازې د نمونې په توگه يو څو بېلگې تاسو ته وړاندې کوم :

زه به په اونۍ کې يو ځل حتمي د پوهاند صيب د ليدلو لپاره دهغوی کور ته تللم ، هغوی به زما په راتلو سره ډېر خوښ شول ، ما به کوشش کاوه ، چې له هغوی څخه زيات معلومات ترلاسه کړم ، هغوی همېشه ، حوان نسل او د پښتو ژبې او ادب څېړونکو ته د اتوصيه کوله ، چې په يو مرکز باندې راتول شئ شريک کار وکړئ ، يو له بل سره سلا او مصلحت وکړئ ، هغه به د پټې خزاني د شکوکو او شبهاتو دليري کولو په اړه ډېر پاخه نظريات وړاندې کول ، د پښتو ژبې او ادب د پرمختگ او ترقي لپاره يې مشورې وړاندې کولې او په دې لار کې چې ارواښاد او دهغه ملگرو کوم کړاونه تير کړي وو ، هغه به يې تشرېح کول ، چې تفصيل يې په دې تيزس کې راغلی دی ، اوس که داسې پوښتنه مطرح کړو ، چې په دې مرکو کې د پوهاند صيب د شخصي ژوند او دهغه د آثارو په اړه څه داسې موضوعات هم شته ، چې ذکر يې لازم بولئ ، نو د داسې پوښتنو په ځواب کې بايد ووايو ، چې هو ، د پوهاند صيب د شخصي ژوند او آثارو په اړه مفصل معلومات په دې تيزس کې شته دي ، خو ما کوشش کړی ، چې دهغوی د يو ناچاپ اثر ، چې (پوهاند رښتين ژوند پېښې) نومېږي په دې تيزس کې

ورځه پوره استفاده وکړم او هم مې دهغوی له آثارو او لیکنو د چاپ کال په برخه کې دنورو لیکنو سره پرتلنه کړې ده .
اوس که داسې پوښتنه مطرح کړو ، چې ایا په دې تیزس کې د پوهاند رښتین ټولې مرکې خوندي شوي او که نه ؟ نو د داسې پوښتنې په ځواب کې باید ووايو ، چې د پوهاند رښتین یوازې اته مرکې ، چې په چاپي رسنیو کې نشر شوي ما په خپل تیزس کې راوړي دي ، له دې پرته نورې مرکې ، چې په رادیو او تلویزیون کې ترسره کړي ، د ځینو تخنیکي مشکلاتو پر بنا په دې تیزس کې نه دي راغلي .

ماخذونه

۱. از مون ، پوهنيار لال پاچا ، در بنسټين ژوند هنداره ، دافغانستان د کلتوري ودې ټولنه ، ۱۳۷۹ل کال .
۲. انځور ، زرین . د علامه پوهاند رښتین با با یاد . پېښور . استاد رښتین او پښتو ادبي نثر . ۱۳۸۵ل کال .
۳. اظهر ، عارف ، دمحترم پوهاند رښتین سره مرکه ، پښتو ادبي جرگه ، پېښور ، ۱۹۹۷م کال .
۴. بینوا ، عبدالروف ، او سنی لیکوال ، لومړی ټوک ، کابل . دولتي مطبعه ، ۱۳۴۰ل کال .

۵. بیابانی، سارا، پوهاند رښتین د پښتو ژبې او ادب ځلانده څپر (مرکه) جرگه مجله، کابل. قومونو او قبایلو چارو وزارت، سنبله ۱۳۷۰ ل کال.
۶. حصاري، عزیزالله، د پښتو ادب ځلانده ستوری (مرکه). پېښور. خاورې جریده ۱۱-۱۲ گڼه ۱۳۷۲ ل کال.
۷. خلیل، حنیف، دادبي شخصیتونو سره مرکې، مخ په مخ (رساله) اپریل، ۱۹۹۵ م کال.
۸. خلیل، حنیف، پوهاند رښتین سره مرکه، وحدت ورځپاڼه، مارچ، ۳۰ گڼه، ۱۹۹۸ م کال.
۹. خلیل، حنیف، پوهاند رښتین سره مرکه، وفا جریده، لیندۍ، ۱۳۷۴ ل کال.
۱۰. رښتین، پوهاند صدیق الله، ادبي لیکونه، یونیورسټي بک ایجنسي، پېښور، ۱۳۲۱ ل کال.
۱۱. رښتین، پوهاند صدیق الله، درښتین ژوند پېښې، ناچاپ اثر، ۱۳۷۷ ل کال.
۱۲. رښتین، پوهاند صدیق الله، څوک گرم دي، سبا ستوري مجله ۴-۵ گڼه، ۱۳۸۰ ل کال.

۱۳. رښتین ، فضل الله ، دلوی استاد پوهاند رښتین یاد ، دمقالو مجموعه ، پېښور. دانش خپرندویه ټولنه ، ۲۰۰۰م کال.
۱۴. رښتین ، فضل الله ، دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد ، مقالو مجموعه ، پوهاند رښتین فرهنگي ټولنه ، دساپي دپښتو خپرنو او پراختیا مرکز ، ۱۳۸۵ل کال.
۱۵. صمیم ، محمد اصف ، دپوهاند رښتین سره مرکه ، پېښور. سپېدې مجله ، دویمه دوره ، ۵گڼه ، ۱۹۹۲م کال.
۱۶. عابد ، عبدالله جان ، پوهاند رښتین سره مرکه ، پېښور. شهادت (اردو ورځپاڼه) ۲مه گڼه می ۱۹۹۱م کال.
۱۷. کوتوال ، حسن ، داروښاد پوهاند رښتین ژوند او اثار ، پېښور. هیله مجله ، ۳کال ، ۵گڼه ، ۱۳۷۰ل کال.
۱۸. ملاتړ ، زکریا ، ارواښاد پوهاند رښتین د نظر او عمل په هنداره کې ، پېښور. سبا ستوري مجله ، لومړی کال ، دریمه گڼه ، ۱۳۷۹ ل کال.
۱۹. ناصر ، خېرنوال نصرالله ، نومیالی لیکوال ، تاریخ پوه او کره کتونکی ارواښاد پوهاند رښتین ، کابل مجله ۱۱-۱۲ گڼه ۱۳۸۱ل کال.

۲۰. نوید نورالبشر او هما محمد همایون ، دافغانستان نوميالي ليکوال پوهاند رښتین سره مرکه ، ليکوال مجله ، ډسمبر ، ۱۹۹۲ م کال .
۲۱. وینس راز محمد . دپوهاند رښتین ځانگړې هلې ځلې . پېښور ، لومړی کال . دریمه گڼه . ۱۳۷۹ ل کال .
۲۲. هاشمي ، محی الدین ، دليکوالی فن ، دانش کتابخانه ، پېښور . دوهم چاپ ، ۱۳۸۳ ل کال .
۲۳. یون اسماعیل . پوهاند رښتین ژوند هنداره . جرمني . پوهاند رښتین د خدمت په لار کې دمضر احتیاط دپوالونه ونړول . ۱۳۷۹ ل کال .



مننه او کوروداني

د افغانستان ملي تحريک د هېواد پال او فرهنگپال شخصيت
د باغلي (محمد داود شينواری) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د
دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې د علمي
اثارو د چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. مور له
ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل
معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.
يو ځل بيا ددې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه
کوو چې ددې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحريک



پوهاند رښتین نظری د هغه د مرکو په هېنداره کې



پوهاند صدیق الله رښتین

ذکریا ملاتړ

۱۳۹۴ لمریز کال

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**